

dubbelst

BERÄTTELSE

AFGIFVEN AF

1906 ÅRS RENBETESKOMMISSION

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & BOKEN

1913

[053326]

BERÄTTELSE

AFGIFVEN AF

1906 ÅRS RENBETESKOMMISSION

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1913
[083325]

TILL KONUNGEN.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 16 sistlidne juni funnit godt att uppdraga åt en kommission, bestående af undertecknade landshöfdingen Karl J. Bergström, kyrkoherden V. Karnell och lappfogden J. Hultin, att såvidt angår lapparne inom Enontekis och Juckasjärvi socknar verkställa en undersökning rörande vissa förhållanden i fråga om tiden för de svenska lapparnes rätt att med sina renar flytta öfver till Norge och därom till Eders Kungl. Maj:t afgifva berättelse, får nämnda kommission efter företagna resor inom Tromsö amt och till staden Bodö i Norge härmed i underdånighet öfverlämna berättelsen.

Kommissionen tillåter sig till en början att lämna en redogörelse för de resor, som kommissionen företagit för att inhämta upplysningar af norska myndigheter, norska bofasta och de nomadiserande lapparna.

Så fort underrättelse om kommissionens tillsättande erhållits, afreste undertecknade Bergström och Hultin till Norge och undertecknad Karnell begaf sig ock skyndsammast från Karesuando till Norge. Den 19 sistlidne juni på aftonen anlände undertecknade Bergström och Hultin till Sjövejen i Salangens herred, ledsagade af norske lappfogden i Nordlands amt E. With, hvilken af norska myndigheter anmodats att följa kommissionen inom Bardo och Salangens herred, där han förut haft sin verksamhet i och för öfvervakandet af lapparne.

Den 20 i samma månad på morgonen skedde afresan från Sjövejen, och gjordes då ett besök hos lensmanden i Salangan Thomas Aldon Andersen på Fagertun, hvilken dock af tjänsteförrättningar hindrades att stanna hemma och meddela upplysningar, hvarför resan fortsattes till Sætermoen i Bardo herred, där lappfogden i Tromsö amt Erik Myre mötte samt tillhandagick med upplysningar. På grund af tjänsteförrättningar medföljde ej lappfogden Myre å den resa, som den 21 juni företogs från Sætermoen till Bones i Salangens herred, men slöt sig lensmanden

Andersen till kommissionens färd. Under denna resa likasom under alla de andra gjordes uppehåll vid de gårdar, där lapparnes renar uppgåfvos göra mesta skadan och där upplysningar angående lappförhållanden kunde erhållas. På återresan den 22 juni vid middagstiden skedde vid gästgifveriet i Kroken sammanträffandet med undertecknad Karnell, som samma dag anländt till Sjövejen. Vid ankomsten nämnda den 22 juni till Sætermoen mötte lappfogden Myre, hvilken tillika med lundsmand Andersen och lappfogden With följde kommissionen å dess resa den 23 juni till Strömsmoen och midsommardagen den 24 juni till Sördalen, i hvilken dalgång en del gårdar samt en säter besöktes och sammanträffande ägde rum med lappar från olika distrikt. Lensmand Andersen lämnade härefter kommissionen. I följd af lappfogden Hultins illamående företogo undertecknade Bergström och Karnell, åtföljda af lappfogden Myre, den 25 juni en färd genom öfre Bardodalen eller den s. k. Österdalen till Indset och det för lapparnes räkning uppförda gärdet invid bron öfver Salvasskarelven. Den 26 juni reste kommissionen från Strömsmoen till Sætermoen, dit några lappar kallats dels för att lämna upplysningar dels ock för att taga vård om kringströfvande renar. I Sætermoen lämnade lappfogden With kommissionen, som i sällskap med lappfogden Myre den 27 juni afreste från Sætermoen uppför Bardoelven och Skoelvdalen till Moen i Maalselvens herred. Där träffades lensmanden i Maalselven Amt Johan Karolussen Walderhaug, med hvilken kommissionen något konfererade, men bestämdes vidare konferens till en senare tidpunkt, då kommissionen återkommit till Moen. Det befanns då, att lensmand Walderhaug var af svårt sjukdomsfall inom sin familj hindrad att delta i en konferens. Den 28 juni reste kommissionen uppför Maalselven och for till Kirkesdalen, där kommissionen uppehöll sig äfven den 29 juni, till hvilken dag kommissionen utsatt möte vid gården Björkaasen med lappar, hvarjämte togs i betraktande af renar förorsakad skada å en där belägen säter. Den 30 juni for kommissionen från gården Sandeggen till gården Bjerkeng vid Maalselvens öfre lopp, dit lappar anmodats sammankomma, hvarefter kommissionen den 1 juli färdades till gården Marista vid Lilla Rostavand för att bese platsen för ett där ifrågasatt gärde. Då lappfogden Myre af familjehögtidligheter inom sin familj hindrades att följa kommissionen, lämnade han densamma, hvilken nämnda den 1 juli for tillbaka till förutnämnda Moen för att påföljande dag den 2 juli öfvervara åtskilliga taxtförrättningar vid gårdarna vid Guldhav och Lunneborg i Maalselvens herred. Taxtförrättningarna varade hela dagen. Den 3 juli gjordes besök hos sogneprästen i Maalselven Peter Carolus Cælius, hvarefter kommissionen for upp i Tagelvdalen. Den 4 juli besöktes gårdarna Storejord i Maalselvens dalgång, hvarefter kommissionen for tillbaka till Moen samt vidare utmed Ansvandet till Sörström i Sörreisen, dit ankomsten skedde den 5 juli på morgonen. Samma morgon skedde resan med ångbåt till Tromsø, där stiftsamtmanden Boye Ström, rektor J. Qvigstad och lapparnes

ombud overretssagförel Carl Skaar besöktes. Sistnämnda dag den 5 juli och den 6 juli höllos sammankomster med ett stort antal lappar från olika distrikt. Då kyrkoherden Karnell hade att i Tromsö jordfästa en lapphustru samt önskade fullständiga en del under föregående dagar lämnade uppgifter, foro undertecknade Bergström och Hultin ensamma den 7 juli till Jægervatn vid Ulfsjorden i Karlsö herred samt återvände på aftonen åter till Tromsö. Den 8 juli afreste kommissionen med ångbåt från Tromsö men anlände på grund af de många tilläggsställena icke förr än den 9 juli på aftonen till Lyngseidet. Påföljande morgon den 10 juli besöktes de i närheten liggande lapparne, hvarefter kommissionen gjorde ett besök hos lensmanden i Lyngen Peter Edvard Rivertz. Den 11 juli företogs en färd till Kjosen vid Sörfjorden, där upplysningar inhämtades af en lappuppsyningsman Jeremias Figenschou. Sedan ytterligare en sammankomst hållits med lapparne, for kommissionen den 12 juli med ångbåt från Lyngseidet till Lyngenfjordens innersta del vid Kvesmenes och vidare till gården Hatteng, där lappfogden Myre efter kallelse mötte.

Den 13 juli for kommissionen jämte lappfogden Myre till Stendalen vid Lyngenfjorden för att undersöka behofvet dels af en bro öfver den i Stendalen gående älfven, dels af stängsel å lapparnes flyttningssväg utmed Lyngenfjordens västliga strand, hvarefter kommissionen fortsatte till Kirkenes, där fråga var om uppförande af stängsel under flyttningarna, och vidare i Mortendalen till Nordkjosen i Balsfjorden och till Storstennes i Balsfjordens herred, dit kommissionen anlände tidigt på morgonen den 14 juli. Sistnämnda dag gjordes besök hos lensmanden i Balsfjord Samuel Georg Simeon Wennberg, hvarefter resan fortsattes till Tromsö. Den 15 juli for kommissionen ut till lapparne i Tromsdalen. På grund af svårigheter att erhålla passande ångbåtsslägenhet till Ringvasö, utan att kommissionen skulle använda flera dagar för resan dit och därifrån, förhyrdes en särskild bogserångare den 16 juli för färden till Ringvasö, där lapparne framställt begäran om ett stängsel.

Då undertecknad Bergström ansåg sig böra göra afskedsbesök hos stiftsamtmanden i Tromsö för att med honom samtala angående lapparnes förhållanden och därför ej kunde deltaga i färden till Kvalö, afreste undertecknade Karnell och Hultin den 17 juli i sällskap med lappfogden Myre till Kvalö. Den 18 juli tidigt på morgonen for kommissionen från Tromsö till Gibostad å ön Senjen, där lappar besöktes. Lensmand i Lenvik Eilert Wessel, boende i närheten af Gibostad, var ej hemma, men anträffades han under ångbåtens uppehåll vid Finsnes, då kommissionen berörda den 18 juli afreste till Bodö, dit ankomsten skedde den 19 juli. Nämnda dag uppvaktades amtmanden i Nordlands amt Rasmus Theisen. Därjämte hade kommissionen konferens med lappfogden i Nordlands amt Edvin With, hvilken jämväl på kallelse infunnit sig. På grund af bristande ångbåtsslägenhet kunde kommissionen ej afresa från Bodö förrän den 21 juli, hvarefter kommissionen öf-

ver Lödingen och Narvik anlände till Abisko den 22 juli för att påföljande dag begifva sig till en del lappar, som ligga vid riksröset vid Polno. Kommissionen försökte att den 23 juli träffa lapparne vid Björklidens station, men hade de lämnat den ifrågavarande platsen, hvarjämte, då båt ej kunde erhållas för resan, kommissionen beslöt att resa till Luleå för att utarbete berättelse öfver sin resa.

Ehuru det ej egentligen uppdragits åt kommissionen att öfva tillsyn öfver lapparnes sätt att utöfva renvård i Norge, ansåg sig kommissionen böra ingripa samt förständiga förmännen inom distrikten att jämlikt 1883 års lag hålla omsorgsfull vård öfver renarna så att dessa ej tillfogade de bofastas egendom skador. Kommissionen ansåg sig därför vid vissa tillfällen böra sända bud efter lappar, som skulle tillvarataga renar, som gjorde skada, äfvensom bekosta skjuts åt lappar för dylikt ändamål.

Under tiden till den 4 augusti utarbetade kommissionens medlemmar hvar för sig förslag till berättelsen samt rådplägade med hvarandra om de af dem gjorda iakttagelserna. Till följd af under-tecknad Karnells hinder af ämbetsgöromål måste kommissionens arbete afbrytas för en tid. Kommissionen sammanträdde åter i Luleå den 6 september, då de utarbetade förslagen till berättelse samfällt genomgingos och granskades, hvarjämte i öfrigt fattades beslut, som innehållas i detta underdåniga utlåtande. Till följd af landstingets förhandlingar kunde undertecknade Bergström och Karnell den 18—21 september ej deltaga i kommissionens arbeten. Lappfogden Hultin var under denna tid sysselsatt med särskilda utredningar.

För att kunna erhålla en klar och tydlig öfversikt öfver ifrågavarande lappar och deras förhållanden i Norge samt de ändringar med afseende å inflyttningstid, af hvilka lapparna kunde vara i behof, har kommissionen lämnat en särskild redogörelse för hvarje distrikt, i hvilken upptagits det hufvudsakligaste, som kommissionen under sina färder inhämtat af myndighetspersoner, de bofasta och lapparne.

Kommissionen har ock utarbetat särskilda redogörelser dels för hvad den inhämtat vid besöket i Bodö, dels ock angående växtlighetens utveckling invid lapparnes vanliga flyttningsvägar i Norge vid tiden omkring den 15 juni m. m.

Anledningen till den från norsk sida påyrkade och genom konventionen den 26 oktober 1905 medgifna ändringen i 1883 års lapplags bestämmelse angående tiden för lapparnes inflyttning i Norge torde till en stor del vara att finna i de stridiga intressen, som kunna ej nödvändigt behöfva uppkomma mellan en jordbrukande och en nomadiserande befolkning.

Af de äldre personer, som med minne af äldre tiders förhållanden hördes inför kommissionen, uttalades allmänt och enstämigt, att de strider och tvister, som förekommit och ännu ehuru i mildare former förekomma mellan de bofasta och lapparne, ansågos hafva uppkommit från den tid, då de till Karesuando öfverflyttade norska lapparne från Kautokeino började efter 1852 tillsammans med de ursprungliga lapparne från Karesuando och Juckasjärvi sommartiden inflytta till Tromsö amt och där söka sommarbete. Dessförinnan synes, enligt vunna upplysningar, som äfven bestyrkas från traditionen i Sverige, ett godt och förstående förhållande varit rådande, om icke på hvarje plats i Tromsö amt stå åtminstone på de allra flesta. Lapparne synas ock på den tiden hafva utfört en del tjänster åt den i Tromsö amts inre delar bosatta befolkningen, hvarjämte denna befolkning då som nu hade tillfälle att afyttra sina produkter till lapparne, hvilka å sin sida lämnade kött och annat från renen till ringa eller intet pris.

Genom den noggranna vård, som af de ursprungliga Karesuando- och Juckasjärvilapparne hölls om renarna, särskildt den större delen af dem, som utgjordes af vajorna, undvekos ock till största delen de skador, som ovillkorligen måste uppstå, då renar ströfva omkring i närheten af en jordbrukande befolknings betesmarker.

Då de norska Kautokeinolapparne, i hvilkas renskötsel icke ingått eller ingår vaktande af renarna sommartiden, med sina renhjordar inkommit i Tromsö amt, synas förhållandena mycket snart hafva blifvit förändrade, så att de bofastas ägor skadades af de fritt kringströfvande renarna. Det blef nämligen omöjligt för Karesuando- och Juckasjärvilapparne att bibehålla sin gamla renskötsel.

Inträngande jämte de svenska lapparne i Tromsö amt läto de, utan hänsyn vare sig till dessas vana att sammanhålla och tillsjö sina renar eller än mindre till de norska bofastas behof af att få hafva sina gräsbärande dalar fredade, sina renar ströfva utan tillsyn sammanblandade med de svenska. Följden häraf blef först den, att de svenska lapparne måste uppgifva all tillsyn och vård om renarna i Norge, som förr varit vanlig till både deras egen och de bofastas båtnad. Och vidare hade dessa Kautokeinolappars intrång till följd, att de svenska hjordarna allt mer decimerades. Oärliga och hänsynslösa som Kautokeinolapparne voro — hvilket framhålles af den bofasta norska befolkningen och hvarom den norska lappkommissionen äfven talar i sin Indstilling 1904 — drogo de icke i betänkande att nedsticka sina stamfränders renar antingen af ren illvilja eller för erhållande af kött och hudar eller ock att ommärka deras kalffvar och yngre djur. Genom detta sista tilltag växte deras hjordar hastigt, så att de snart voro de rikaste renägarna inom såväl Karesuando som Juckasjärvi lappmarker. Inom Juckasjärvi torde de ännu vara de rikaste.

Hänsynslöst uppträdde Kautokeinolapparne äfven mot den bofasta norska befolkningen, i det de icke såsom ofvan blifvit antydt

afhöllo sina renar från deras ängar och slåtter men också idet de ofredade befolkningen i gårdarna och begingo ogärningar af många slag.

Det är sagdt, att stridiga intressen alltid måste förekomma mellan en bofast och en nomadiserande befolkning, och det är tydligt, att stridigheterna måste blifva flere allteftersom de bofastas antal blir större i de trakter, där nomaderna sedan äldsta tider ansett sig som herrar, men till den vårdslöshet i renvården, hvartill numera större delen af lapparne göra sig skyldiga, till den split och tvedräkt, som för närvarande råder mellan bofasta och lappar, äro Kautokeinolapparne den största skulden.

Tvister och stridigheter mellan den bofasta befolkningen och lapparne började öfverallt förspörjas, och tillståndet syntes också förvärras. Genom införandet af 1883 års lapplag torde till en del förhållandena förbättrats, därigenom att de bofasta erhöilo möjlighet att med lagens hjälp erhålla godtgörelse för de skador, som tillfogades dem.

Ifrågavarande lag synes således visserligen hafva åstadkommit en förbättring i förhållandena mellan de bofasta och lapparne, men samma lag torde vara ofullständig därutinnan, att den ej sökt att tillräckligt reglera den särdeles viktiga frågan om vakthållningen öfver renarna.

De klagomål, som nu allmänt höjas emot lapparne, gå nästan uteslutande därpå ut att då andra ägare af boskap måste hålla noggrann vård om sina djur, så att de ej skada andras egendom, lapparne i allmänhet äro i högsta grad försumliga och vårdslösa i vaktandet af renarna, hvarför dessa förorsakade stora skador. Kommissionen, som vid alla besök hos de bofasta i de olika trakterna inom Tromsö amt fick del af dessa klagomål, kan icke annat än uttala sitt beklagande däröfver, att de framställda klagomålen till allra största delen äro befogade, äfven om särskildt storleken och omfattningen af de skador, som skulle förorsakas af renarna, mången gång öfverdrifvas och äfven ibland vid taxtförrättningar synas värderas för högt eller öfveruppskattas.

Orsaken till denna lapparnes vårdslöshet i vaktning torde under erkännande likväl af de stora svårigheter, med hvilka lapparne hafva att kämpa, vara förnämligast att söka däri, att 1883 års lapplag saknar uttryckliga och fullständiga bestämmelser angående den tillsyn och beskaffenheten af densamma, lapparne skola ägna sina renar. Nämda lag bestämmer icke någon annan påföljd för lapparne i händelse af uppenbar vårdslöshet och liknöjdhet i renskötseln än skadeersättning samt saknar uttryckliga stadganden angående tillsyn och öfvervakande af de särskilda lapparnes vård och vaktande af renarna i Norge. Såsom i den särskilda redogörelsen anmärkts hafva äfven lapparne själfva vid flera tillfällen och inom flera distrikt framfört klagomål öfver att vissa af dem, särskildt de mindre renägarne, undandra sig att deltaga i vaktandet af renarna. De lappar, som äro ägare af ett mindre antal renar, kunna nämligen, äfven med risk att nödgas betala den på deras ren-

antal belöpande del af utdömdt skadestånd, med större ekonomisk fördel ägna sig åt tillverkning och försäljning af lapska handslöjldalster eller åt utförande af annat arbete, exempelvis tjänstgöring såsom vägvisare för turister. De lappar, som äga större antal renar och åt hvilka vården af de renar, som finnas i distrikten, faktiskt torde vara öfverlämnad, mäktade icke, äfven om en liflig vilja förefinnes, att med sin familj och sina drängar på ett tillfredsställande sätt sköta bevakningen af renarna, så att de icke göra skada. Det mindre noggranna vaktande af renarna, som på sätt förut omnämnts inträdt alltsedan hvarje lapp upphörde att särskildt införa sin hjord och hålla den åtskild från andras, torde jämte omöjligheten för enskilda lappar, som kunde vara därtill villiga, att ensamma bestrida hela vakthållningen, så småningom bibragt de flesta lappar den uppfattningen, att de skulle till större delen vara befriade från en tillfyllestgörande och ständigt vakthållning öfver renarna.

Att en dylik uppfattning lätt skall vinna insteg bland lapparne är lätt förklarligt och äfven naturligt. De stränga och svåra vedermodor, som lapparne, deras hustrur, söner och döttrar samt tjänare med nödvändighet måste utstå under de långa och kalla vintrarna och äfven under vår och höst för att sammanhålla renhjorderna och skydda den från rofdjur och andra farligheter, framkalla äfven hos de härdade lapparne ett trängande behof af hvila, då de under sommaren komma till sådana platser, där renarna behöfva vaktas icke till skyddande af dem utan till skyddande af de bofastas jord.

I viss mån torde ock den hos naturfolk befintliga bristen på beräknande förutseende samt lapparnes i viss mån fatalistiska uppfattning bidraga till att lapparne icke taga tillräcklig vård om sina renar eller hindra dem att anställa skador. De äldre, mera tänkande lapparne, med hvilka kommissionen rådgjort, hafva ock funnit förhållandena i Norge ohållbara, hvarför de i likhet med kommissionen insett, att renarna måste noggrannare vaktas samt vakthållningen blifva mera verkningsfull.

Det synes emellertid kommissionen som om den bättre bevakningen icke skulle kunna fullständigt genomföras förr än vid ansvarsåföljd stadgades, att samtliga lappar i ett distrikt, som voro därtill tjänstbara, skulle på ett verksamt sätt deltaga uti bevakningen af distriktets renar. Denna bevakning torde ock kunna på ett verksamt sätt genomföras, därigenom att poster eller vaktare utsättas på alla de ställen, där renarna pläga strömma ned på den jordbrukande befolkningens marker. De af några lappar åberopade skälen, hvarför det icke nu mer skulle gå för sig, att återtaga, den gamla skötseln att hvarje renägare skulle hvar för sig sköta sin hjord, synes kommissionen hafva fullt fog för sig, särskildt del uppgifna skälet att vida större utrymme skulle behöfvas för dylik renskötsel. Då lapparne väl känna de platser, där vaktare behöfva utställas, torde man kunna påstå, att härigenom en mycket kraftig och säkerligen fullt tillfredsställande be-

vakning skulle kunna anordnas. Om ortsbefolkningen därjämte af lapparne underrättades, hvarest vaktarna utsatts, skulle dessa vaktare genom telefon eller budskickning kunna efter anmodan infinna sig å de platser, där renar tillfälligtvis visat sig, och drifva dem bort.

En mycket stor betydelse skulle en på så satt anordnad vakthållning medföra, i det att denna skulle till stor del förminska eller utplåna den allmänna misstämningen hos befolkningen i Tromsö amt mot lapparne, hvilken misstämning synes hafva sitt kraftiga ursprung och sin lifliga näring i uppfattningen, att lapparne föga bry sig om att genom vaktning hindra renarna från att förorsaka skador.

Af nu nämnda orsaker måste den förändring i nuvarande förhållanden ske, att lapparna med sina familjer inflytta längre in i distriktet och slå sig ned på olika ställen, så att de ifrån sina visten med lätthet kunna infinna sig å de ställen, å hvilka vaktare skulle finnas, och med dem underhålla förbindelse. Då lapparne i många distrikt bo i distriktets utkanter samt sammanflyttat till en plats, såsom nu är förhållandet, hafva lapparne besvärligt att inställa sig å de trakter, där vaktning behöfves, hvarjämte en del af kvinnorna och barnen icke kunnat deltaga i renvakten det.

För att de nu nämnda såsom nödvändiga ansedda åtgärder skola kunna genomföras, måste vederbörande förmän utrustas med större makt och myndighet, så att de skola kunna anbefalla de särskilda lapparne att bosätta sig på vissa lämpliga platser inom distriktet samt bestämma öfver den vakthållning på dessa platser, som anses vara af nöden. 1:ste förmannen synes ock behöfva mera än nu varit fallet färdas omkring i distriktet, därvid han bör öfvervaka huru vakthållningen äger rum och tillse att renarna hållas borta från de bofastas marker.

Då således mycket besvär lägges på 1:ste förmannen äfvensom ansvar, hvarjämte färderna inom distriktet för honom medföra utgifter, torde böra tillses, att han erhåller högre arvode än som nu är fallet och att ersättningen är så hög, att densamma kan innebära en lockelse för honom att vara förmän. Likasom nu är förhållandet, är det viktigt att till förmän utses ordentliga och förståndiga lappar. Om hvad kommissionen föreslagit gillas, måste anspråken på förmännens kraft och duglighet ställas ännu högre.

Hvad angår den synnerligen viktiga frågan om tiden för lapparnes inflyttning i Norge torde först och främst böra framhållas, såsom ock af de flesta härom hörda lappar framhållits, att flyttningstiden är och måste med nödvändighet vara mycket olika, beroende på den mycket växlande och olikartade väderlek, som under olika år rådt under den tid, som föregått inflyttningen till Norge, och framförallt råder under själfva inflyttningstiden. Uppenbart är att det är i hög grad olämpligt och äfventyrligt samt äfven i verkligheten omöjligt att söka tvinga lapparne att verkställa flyttningen på bestämda dagar. Det i 1883 års lag förekommande

uttrycket, att lapparne skola under vissa bestämda månader uppehålla sig i Sverige eller Norge, "så framt ej ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen", torde ej innebära ett medgifvande att någon längre tid före den bestämda tiden inflytta till Norge, enär med hänsyn till stadgandets tillkomst detsamma icke torde kunna tolkas annorlunda än att det afser en tidsperiod af några dagar eller en vecka. Bestämmelsen i konventionen den 26 oktober 1905 att svenska lappar ej få flytta öfver till Norge före den 15 juni, "där ej ovanliga väderleksförhållanden nödvändig-göra tidigare flyttning", torde med hänsyn till bestämmelserna i 1883 års lag svårigen kunna tolkas därhän, att lapparne skulle äga att, om ovanliga väderleksförhållanden inträffade, inflytta redan den 1 maj.

De bestämmelser, som skola afse att reglera en dylik flyttningstid, måste därför taga hänsyn till att tidpunkterna för flyttningen tagas till så vida, att äfven föregående årstiders olika beskaffenhet, t. ex. en ovanligt kall och snörik vinter eller en ovanligt varm eftersommar måste falla därinom. Förhållandena i Norrbotten under den senaste vintern, som varit mycket snörik med kall vår, hafva åstadkommit, att lapparnes inflyttningstid i år varit i allmänhet mycket senare än vanligt, enär renarna icke som vanligt af vårvärmen drifvits till fjälls utan längre uppehål-lit sig i skogslandet.

På grund af i hög grad olika vanor och plägseder hos de särskilda lapparne, som flytta till olika distrikt i Norge, visar det sig att flyttningstiden för dem är mycket olika äfvensom att olika plägseder förefinnas huru flyttningen tillgår med hänsyn till de olika slagen af djur, af hvilka en renhjord består.

Då denna olikhet säkerligen icke beror på nyckfullhet hos lapparne utan har sin grund uti från fäderna nedärfd och på giltiga grunder fotad erfarenhet, torde det vara i hög grad förenadt med fara att rubba deras vanor och föreskrifva en med den vanliga väsentligen olika och ensartad flyttningstid. Ifrågavarande olika flyttningstid bland lapparne bidrager ock att försvåra en öfversiktlig kännedom om densamma. En annan svårighet för att erhålla fullständig kännedom om den verkliga inflyttningstiden till Norge är att de trakter, å hvilka lapparne vistas under sin afflyttning från bebyggda orter inom Sverige, intill dess de framkommit till gårdar i Norge, äro fullständigt obebodda. Detta förhållande torde ock hafva i Norge verkat därhän, att man hänfört tiden för lapparnes inflyttning i detta land icke till lapparnes faktiska öfverskridande af riksgränsen utan till deras förbitågande af bebyggda orter. Den allmänna uppfattningen i Norge och bland invånarne i Tromsö amt är därför, att lapparne från Karesuando eller Juckasjärvi eller åtminstone större delen af dem icke plägat inkomma i Norge förr än omkring midsommartiden, ehuru otvifvelaktigt är, att lapparne redan i april och säkert i maj öfvergått riksgränsen och vistats å de öde

vidsträckta trakter, som finnas utmed den uppdragna linie, som utgör riksgränsen.

Kommissionen hämtar stöd för sitt påstående härutinnan däraf, att majoren Peter Schnitler i sin allerunderdånigste relation af den 19 augusti 1743, införd såsom bilaga n:r 6 i den norska lappkommissionens år 1904 afgifna betänkande, uppger (se sid. 37, spalt 2) vid redogörelsen för lapparne inom dåvarande Saltens fögderi, att ett slag af lappar äro de s. k. svenska östlapparne, som om *våren i maj månad* komma från Sveriges lappmarker och sitta sommaren öfver i de norska fjällen. Kommissionen vill vidare, till stöd för att de svenska lapparne inkomma i Norge tidigare än från norsk sida medges, åberopa de noggranna undersökningar, som under år 1866 höllos af landshöfdingen i Norrbottens län i Karesuando och Vittangi kyrkobyar angående de svenska lappar, som flyttade till Norge.

Vid sammanträde den 3 maj 1866 i Karesuando upplystes beträffande

a) *Köngämä-stammen:*

”att den tågade upp mot fjällryggen, dit den i allmänhet ankommer vid den tid, då renhonorna, vajorna, bära kalf, men en del hushåll som i Norge pläga tillbringa sommaren på holmar i Västerhavvet, måste påskynda flyttningen, så att de kunna därstädes inträffa i början af maj månad, hvaremot de hushåll, som under kalfningsperioden uppehållit sig på ömse sidor om Kölen eller dels på svenska, dels på norska sidan om gränsen, fortsätta tåget omkring den 10 juni.”

b) *Lainiovuoma-stammen:*

att den ”vistas, under den tid renkorna bära, vid skogsgränsen å ömse sidor om riksgränsen eller från omkring den 18 maj till omkring den 10 juni.”

c) *Rommavuoma-stammen:*

att ”denna stam återvänder mot fjällryggen och Norge i medlet af april månad. Under kalfningstiden uppehåller den sig på fjällen å ömse sidor riksgränsen”, och

d) *Suontavara-stammen:*

att den ”uppehåller sig under kalfningstiden i närheten af Haldiskarfjället på ömse sidor om norska gränsen dock mera in om sistnämndja lands område.”

Dessa äro Karesuando sockens samtliga lappstammar.

I Vittangi kyrkoby i Juckasjärvi socken hölls sammanträde den 8 mars och blef då upplyst beträffande

a) *Kalasuoma-stammen:*

att ”den återvänder mot Norge, hvilket efter årgångens olika beskaffenhet inträffar emellan den 1 april och den 1 maj.”

b) *Saarivuoma-stammen:*

att ”den uppehåller sig under kalfningstiden i trakten af Sarivuoma, stundom på norska, stundom på svenska sidan om riksgränsen.”

Äfven anser sig kommissionen böra återropa till styrkande af lapparnes inflyttning det protokoll, som fördes af 1866 års svensk-norska lappkommitté vid de undersökningar, som verkställdes å skilda platser inom Tromsö amt.

Kommittén hade till besvarande af ordsbefolkningen och lapparne uppställt bland andra frågor äfven följande n:r 3: "När fara lapparne förbi om våren och när om hösten?" n:r 4: "Har under den senaste tiden försiggått någon förändring i in- och utflyttningstiderna och hvad är i så fall orsaken härtill?" och n:r 5: "Är det nödvändigt att inflyttningen sker så tidigt och utflyttningen så sent som nu är förhållandet?"

Af protokollet, som är intaget i den norska lappkommissionens år 1904 afgifna betänkande såsom bilaga n:r 24 sid. 148—179, framgår:

att vid 4 möten å Kvalön samstämmigt upplystes, att lapparne plägade inflytta från början af maj; att icke någon väsentlig ändring skett beträffande inflyttningstiden med undantag för de närmast före 1866 inträffade åren, då inflyttningen skett något senare, beroende på långvarigare och strängare vintrar, och att inflyttningen måste ske vid den brukliga tiden för att vajorna skulle kunna vara framme före kalfningen;

att vid mötet i Övergaard de bofasta förklarar, att enligt deras mening det icke låte sig verkställa för lapparne att taga sommarviste närmare riksgränsen än som skedde, då renarna vore vanda till att sökia sig längre ned och förmodligen icke kunde därifrån af hållas;

att vid mötet i Sörkjosen i Sörreisen upplysts, att de renar, som skulle ut till öarna, hvarest kalfningen vanligen försigginge, ankommo dit under första hälften af maj. De öfriga inflyttade omkring midsommartid, under kalla årsförhållanden något senare, under varma, tidigare, och att icke någon förändring ägt rum;

att vid mötet i Lyngseidet meddelats, att renarna kommo om våren, vanligen omkring midsommartid, men ibland tidigare, till och med i maj; att icke någon väsentlig förändring i inflyttningstiden ägt rum; att lapparnes tidigare eller senare ankomst hufvudsakligen betingades af årstidens beskaffenhet, i det att, när vintern varade länge, lapparne gärna låta kalfningen försiggå å andra sidan gränsen; och att lapparne ansågo det nödvändigt, att flyttningen försigginge på de uppgifna tiderna, då de måste rätta sig efter årstiden och dess olika beskaffenhet.

Af det anförda såväl som af lappars och bofastas utsago (se redogörelsen) framgår uppenbart och tydligt, att en mycket stor del af Karesuando- och Juckasjärvilapparne, så länge kända skriftliga vittnesbörd finnas och minnet sträcker sig, under renkornas kalfningstid, som i allmänhet plägar räknas inträffa under första hälften af maj, vistats och uppehållit sig inom norskt område.

Genom de förändrade bestämmelserna i konventionen den 26 oktober 1905 skulle nyssnämnda lappar och deras renar icke förr

än efter den 15 juni få öfverskrida den norska gränsen, hvarför lapparne skulle beröfvas den vistelseort, som de nu sedan urminnes tider begagnat till plats för vajornas kalfning. För renhjordens framtida bestånd är det uppenbarligen af allra största vikt, att den plats, där kalfningen af forno plägat äga rum, bibehålles för lapparne.

Om således å ena sidan de trakter, där lapparnes vajor pläga kalfva, äro af största betydelse för lapparne att bibehållas för dem, äro å andra sidan samma trakter såsom obebodda och icke utnyttjade för någon boskapsskötsel af ringa eller ingen betydelse för den norska bofasta jordbrukande befolkningen i Tromsö amt, hvarför från norsk sida icke torde kunna finnas något antagligt skäl eller anförbar grund för att icke med upphäfvande af bestämmelserna i konventionen den 26 oktober 1905 lapparne skulle tillstädjas att såsom förr under förgångna tider och ända in i senaste tider begagna de öde trakterna kring riksgränsen redan i maj månad eller före den 15 juni.

Kommissionen får till stöd härför åberopa hvad som inför den samma anförts såväl af lappfogden Myre, hvilken varit ledamot af den norska lappkommitté, som afgaf utlåtande 1904, som ock af ordföranden i Bardo herredstyrelse Ole M. Hansen, hvilkas yttranden finnas återgifna i den af kommissionen afgifna berättelsen (se sid. 54).

Det från norska sidan angifna skälet, hvarför därifrån påyrkats, att lapparne icke skulle få komma med sina renar in i Norge förr än efter den 15 juni, kan icke anses gälla beträffande lapparnes vistande i trakterna kring riksgränsen.

Från norsk sida framhålles visserligen, att vid inflyttning före den 15 juni renarna måste tillfoga den jordbrukande befolkningen skador å deras inägor och betesmark. Under maj och första hälften af juni plägade nämligen de delar af fjällhöjderna, hvarest renarne sedermera vistades, vara snöbetäckta, hvarför bete för renarna icke därstädes funnes. För att kunna uppehålla sig och finna föda måste renarna vistas åtminstone så långt nere som å de bofastes "havnegang" och utslätter, hvarjämte renarna i händelse af otillfredsställande bevakning äfven trängde in på den odlade jorden såsom inägor och ängar.

Den skada, som tillfogades de bofasta genom att renarna under en längre tid vistades i "havnegangen", som de bofasta tillföljt af allmänt förekommande foderbrist om våren nästan utan undantag behöfde taga i anspråk för sina kreatur, för att dessa ej skola svälta, vore enligt norsk uppfattning af vida större betydelse änden skada, som skulle vid flyttningsvägarna tillfogas de bofasta å den mark, som renarna efter den 15 juni skullo beträda, ehuru å sistnämnda mark uppspirat en långt större växtlighet, än som funnes i "havnegangen". Vid tiden omkring midsommar, vid hvilken tid man beräknar att lapparne skulle komma till de bebyggda orterna, om de först den 15 juni fingo inkomma i Norge, vore växtligheten å fjällslutningarna så utvecklad, att renarna

hellre söka Sig upp till dem., Enligt uttalad norsk uppfattning Skulle det vara förmånligare för de bofasta att lida en hastigt öfvergående skada af större omfattning än en långvarigare och längre tid fortlöpande skada å mindre värdefull mark.

Det har till och med af lappfogden Myre uttalats, att lapparne icke skulle vara skyldiga att lämna skadestånd för de skador, som renarna gjorde invid flyttningvägarna vid inflyttning efter den 15 juni, om lapparne iakttog nödig vakthållning vid flyttningen.

Enligt kommissionens åsikt, stödd äfven på uttalanden från lapparne, torde det svårligen kunna undgås att, om renarna i maj eller förra hälften af juni framkomme till de bebyggda orterna, renarna, i synnerhet i händelse af otillfredsställande bevakning söka sig långt ned i dalarna, där det finnes rikligare med bete samt därvid göra någon skada. Inträffar, som understundom händer, en kall och kylig väderlek med snöfall under sistnämnda tid, är det för lapparne nästan omöjligt att förhindra, att renarna öfverskrida det område, inom hvilket de enligt 1883 års lag utan anspråk på skadestånd få vistas. Äfven under sommarens lopp inträffa understundom sådana väderleksförhållanden, såsom flera dagars kylig väderlek i förening med tät dimma, hvilken senare omöjliggör bevakning, att lapparne trots all nödig omsorg icke förmå hindra renarna att från fjällslutningarna och höjdslutningarna nedtränga till sådana marker, å hvilka deras vistelse medför skadegörelse.

Af hvad som anförts under redogörelsen för de särskilda distrikten framgår, att flertalet af lappar icke pläga inkomma till de bebyggda orterna i distrikten förr än strax före och strax efter midsommar, hvarför ifrågavarande lappar, om de erhålla rätt att vistas i Norge i gränstrakterna och därnedanför belägna skogland, icke behöfva falla den jordbrukande befolkningen till besvär eller vålla den skada, som befaras.

Men då dessa gränstrakter, om hvilka det här ofvan ansetts otvifvelaktigt, att lapparne sedan gammalt därstädes vistats tidigt om våren och hvilka de fortfarande behöfva under samma tid, icke till sin beskaffenhet äro för kommissionens medlemmar kända och torde vara okända jämväl för flertalet af norska myndigheter, torde det för undvikande af framtida tvister vara nödvändigt, att de till sina gränser tydligt bestämmas.

När kommissionen sålunda icke nu kan afgifva förslag, huru gränserna böra uppdragas för berörda område, har den intet annat än att framhålla vikten af att en grundlig undersökning å ort och ställe verkställes, därvid såväl norska bofasta som svenska flyttlappar böra höras samt afseende bör fästas vid hela den sträcka, som kan komma i fråga. Detta sista framhålles, emedan kommissionen icke varit i tillfälle höra uttalanden från norsk sida om mer än 11, 12 och 15 distrikten, hvarvid framhållits, att utan olägenhet och skada för Tromsö amts jordbrukande befolkning Skulle till vistelseort för lapparne intill den 15 juni kunna

upplåtas utom de egentliga gränspfällen ett större område i sydöstra delen af amtet eller de trakter, där dessa tre distrikts lappar pläga uppehålla sig. En undersökning af äfven nordöstra delen är emellertid af nöden för de lappars skull, som nu uppehålla sig där eller framdeles komma att så göra.

Då ett jordbruk i de högre belägna trakterna, som ligga i närheten af det område, där lapparne skulle få vistas till den 15 juni, icke torde vara synnerligen lönande, anser kommissionen, att en del gårdar möjligen böra inköpas för att de skola upphöra att vara jordbruksegendomar. Kommissionen finner det nämligen mycket viktigt, att nämnda område blir så vidsträckt, att renarna, som böra vistas å området, finna tillräckligt bete, så att de där kunna af lapparna kvarhållas. Blir området för litet, komma renarna att ströfva längre nedåt och göra skada å de trakter, där amtets jordbrukande befolkning drifver sin näring. Då det å norsk sida finnes ett lifligt intresse att å högre belägna ställen inom Tromsö amt bevara befintlig furuskog, kan det enligt kommissionens mening hållas för möjligt, att den norska staten skulle, såsom förut skett, anslå medel till inköp af, skogen å dylika fastigheter. Skillnaden emellan det uppskattade värdet å skogen och det pris, för hvilket åsyftade fastigheter skulle kunna förvärfvas, skulle erläggas af lapparne eller svenska staten. Kommissionen föreställer sig att af internationella hänsyn inköpen af nämnda fastigheter skulle ske i norska statens namn, därvid denna skulle förvärfva sig äganderätt till fastigheterna, men förbinda sig att tåla, att lapparne använda betet å fastigheterna. Skulle det anses nödvändigt, att å ifrågavarande fastigheter finnes bebyggare, skulle fastigheterna kunna utarrenderas till personer, som voro underkastade skyldigheten att tåla lapparnes intrång. En dylik fastighet, som ligger hindrande för upplåtelse af ett behöfligt större område invid riksgränsen, är fastigheten Frihedsli vid Divielven, å hvilken för närvarande icke finnes någon brukare. Flera andra fastigheter torde ock böra förvärfvas för uppnående af förut omnämnda ändamål, men detta torde icke kunna afgöras förr än nämnda trakter blifvit noggrant undersökta, på sätt förut antyds.

Kommissionen anser sig ock böra lifligt framhålla, att vid den ifrågasatta undersökningen en särskild uppskattning verkställes angående det antal renar, som å området kunna finna föda. Äfven torde undersökningen böra omfatta, huruvida icke från hvarandra genom naturliga hinder skilda områden borde anvisas lapparne, som flytta till olika; distrikt, så att icke de olika distriktens renar Sammanblandas, hvarigenom stor olägenhet Skulle uppstå för lapparne, särskildt för dem, som vore angelägna om att väl vårda sina renar.

Såsom af den af kommissionen afgifna berättelsen om förhållandena inom de olika renbetesdistrikten uppenbarligen framgår, hafva lapparne och förnämligast de från Norge till Sverige öfverflyttade Kautokeinolapparne till en ganska stor del själfva

genom bristande renskötsel framkallat den sinnesstämning hos Tromsö amts jordbrukande befolkning, som ledt till inskränkningar i lapparnes frihet att välja lämpligaste flyttningstider.

A andra sidan måste dock medgifvas, att för lapparne sedan lång tid tillbaka år efter år vanskligheterna och svårigheterna i Norge ökats och förstorats genom den stigande odlingen och det allt tätare bebyggandet af de delar, där lapparne fordomtina ströfvat fritt och obehindradt med sina renhjordar. Befogade synas också de af lappar, åtminstone sedan förra århundradets midt, framställda klagomålen vara, att den jordbrukande befolkningen genom odling stängt deras förmånliga flyttningssvägar, inkräktat och uppodlat deras gamla genom renarna uppgödslade sommarvis ten och undanträngt dem från de gamla platser, där de vistats och drifvit sin urgamla näring, så att lapparne nu möta idel svårigheter, där de sedan urgamla tider varit ensamma härskare.

Det kan därför icke synas underligt, att lapparne icke inse befogenheten och rättmätigheten af de föreskrifter, efter hvilka de skola rätta sig, i synnerhet som många af dem uppenbarligen måste anses vara hinderliga och skadliga för renskötseln, hvilken måste för lapparne vara det viktigaste och förnämsta. Tillräcklig och behöflig sakkunskap för att bedöma den inverkan, föreskrifterna hafva på en god renskötsel, felas nog ofta.

Kommissionen anser sig böra med några siffror visa, i hvilken grad de förut påpekade svårigheterna ökats.

Befolkningen i Tromsö amt utgjorde:

1769	12,615
1855	38,266
1891	65,125
1900	c:a 67,000

I samma eller måhända rättare i högre grad har äfven antalet kreatur inom Tromsö amt ökats i det att antalet utgjorde:

	Hästar.	Storkreatur.	Får.
1845.....	3,025	14,987	36,584
1865	4,499	26,303	57,997
1875	4,518	29,853	61,951
1890	4,836	37,152	70 144

Det är uppenbart, att den jordbrukande befolkningen för att erhålla föda åt den ökade kreatursbesättningen, i synnerhet som den odlade jorden icke torde i någon större grad ökats, behöft mera än förr taga i anspråk afkastningen af slåttermarken, hvarjämte äfven större betesmark behöfver användas sommartiden.

Då den bofasta befolkningens kreatursantal var litet, fanns öfverflöd på slåtter- och betesmark öfverallt.

Den förbättrade afkastning af korna, som numera erhålles, kräfver naturligen ock en större fodertillgång. I "Beretningen om den ekonomiska Tilstand i Tromsø Amt" 1896—1900 uppgifves ock, att medelmjölknigen för vanliga kor ökats från 1880,

då den utgjorde 988 liter, till 1900, då den uppgick till 1,159 liter. Hos mera framstående jordbrukare utgjorde medelmjölkning för ko 1880 1,268 liter, under det att den 1900 uppgick till 1 666 liter. Värdet å de mejeriprodukter, som sålts inom Maalselven och Bardo, där den jordbrukande befolkningen mest klagar öfver lapparne, utgjorde 1894 78,000 kronor och 1902 100,500 kronor.

De särskildt "skyldsatte" egendomarna i Tromsö amt utgjorde 1880 5,198, men uppgingo 1895 till 6,162.

Enligt de i norska lappkommissionens betänkande af 1904 intagna uppgifter (se bil. 35 och 36) skulle i Maalselvens herred och Bardo herred hafva sedan 1864 anlagts nya sätrar och s. k. "Underbrug" å eller invid lapparnes gamla flyttningsvägar:

I Maalselven. I Bardo.

1864	1	—
1865	6	—
1868	—	3
1870	4	—
1872	—	2
1875	5	—
1877	2	—
1880	—	2
1882	—	2
1884	1	—
1889	2	—
1890	1	—
1899	1	—

Af samtliga i nämnda förteckning upptagna sätrar, som berörde lapparnes flyttningsväg, äro 4 belägna inom 11 distriktet, 31 inom 12 distriktet, 2 inom 13 distriktet, 3 inom 14 distriktet, 1 inom 15 distriktet och 1 inom 16 distriktet, men kommissionen har ej kunnat utreda inom hvilket 7 sätrar äro belägna.

Kommissionen anser sig också böra erinra om att en bidragande omständighet till att en del af lapparne nu komma tidigare in till de bebyggda orterna i Tromsö amt möjligen är att tillskrifva att, såsom det visat sig på flera ställen i Sverige, renmossan i hög grad förminskats delvis till följd af ogynnsamma väderleksförhållanden.

Ofta har från norskt håll påståtts, att antalet svenska reinar, som inflyttade till Tromsö amt, mycket ökats, särskildt efter 1852 års gränsspärning mellan Finland och Norge till följd af Kautokeinolappars inflyttande till Karesuando. Huruvida och i hvad mån dessa påståenden kunna anses befogade vågar kommissionen ej med bestämdhet afgöra, ty samtliga uppgifter om och uppskattningar af det till Tromsö amt öfverförda renantalet torde vara i mer eller mindre grad otillförlitliga. 1843 års svensk-norska

kommission uppgaf, att antalet renar ifrån Juckasjärvi och Enontekis (Karesuando) socknar Skulle utgöra omkring 40,000 renar. 1866 års svensk-norska kommitté uppper, att de till Tromsö amt flyttande Enontekis (Karesuando) och Juckasjärvi lapparnes renar utgjorde från Karesuando 34,675 renar, däribland Kautokei-nolappars 11,040, och från Juckasjärvi 5,230 renar. Kommittén antager, att uppgifterna äro för låga, och angifva blott 2/3 af verkliga antalet, hvarför kommittén beräknar sammanlagda antalet till 59,857 renar. Enligt anmälningarna från 1884—1902 har antalet anmälda renar till Tromsö amt växlat mellan 20,550 renar år 1898 och 54,076 renar år 1891. Till i år hade anmälts från Karesuando 18,820 renar och från Juckasjärvi 14,095 renar eller sammanlagt 32,815 renar. Äfven om vid anmälningarna till inflyttning för lågt antal renar uppgifvits, torde detta inträffat vid samtliga anmälningar och äfven uppskattningar. De bofastas uppgifter, att renarnas antal ökats, äro nog därpå grundade, att de haft kännning af ett större antal renar på sina marker, hvilket förhållande kan bero på många omständigheter såsom vårdslöshet vid vaktande, dimmig och kylig väderlek m. m. De af lappar hörda yttrandena, att för mycket renar finnas i distrikten, bero nog ofta därpå, att lapparna veta, att om antalet renar minskas, klagomålen öfver af dem förorsakade skador blifva mindre., hvarför lapparna icke behöfva hafva så mycket besvär med vaktandet.

Enligt den af två ojäfviga lappar åren 1871, 1872 och 1873 gjorda uppskattning af det antal renar, som kunde finna bete å fjälltrakterna uti Tromsö amt, skulle renbete finnas för 140,700 renar. Till detta antal uppgå på långt när icke de svenska renar, som under senaste åren sökt bete i Tromsö amt. Kommissionen har efter beskrifningen å de särskilda renbetesfjällen sammanfört det antal renar, som kunna födas i hvarje distrikt.

Under kommissionens besök hos de bofasta hafva nästan alla framhållit, att den största skada och olägenhet, som förorsakades dem genom renarnas betande i "havnegangen" eller betesmarken, icke bestodo uti förlusten af det gräs, som renarna förtärde och undandrages kreaturen, utan däri, att korna dels skydde betesmarken, dels minskade uti mjölkningen. Lapparne hafva enstämmigt bestridt riktigheten af de bofastas påståenden.

Kommissionen kan icke uttala något eget omdöme i denna sak utan vill allenast anmärka, att 1866 års norska lappkommitté i sitt betänkande å sid. 15 och 16 anför bland annat, att fogden i förra Helgelands odelade fögderi yttrat, att nämnda påståendens riktighet kan dragas i tvifvel. Han hade själf bott å en gård, hvarest lappar uppehöll sig med renar, men hade ej märkt, att detta hade något inflytande på boskapen. Kommittén anser därför, att det sanna torde väl vara att finna däri, att den vantrefnad, som kan hafva märkts hos boskapen, icke så mycket har sin

orsak i motviljan för den lukt, som renarnas uppehåll i utmarken skulle meddela åt denna, eller för den mängd hår, som renarna släppa från sig i gräset, som däri, att renarna hafva vistats der under så lång tid eller i så stort antal, att gräset blifvit afbetadt eller nedtrampadt och tillsöladt i så stor utsträckning, att boskapen antingen icke funnit tillräckligt med gräs eller icke tillräckligt af sådant, som den funnit smakligt. I senaste fallet vore det lätt att förstå, hvad som förklarats å ett möte, att regn kunde framkalla en förändring till det bättre, i det det-samma bortsköljer nedsölningen å gräset och gör det åter smakligt för boskapen, hvarför man ej behöfde söka den förklaring, som gafs vid nämnda möte, att regnet borttager en för boskapen motbudande lukt å marken. Professor von Düben har också i en uppsats i Svensk Tidskrift för 1872 sid. 326 förnekat, att boskapen skulle sky renarna, att dess ekskrementer och hår skulle, tills de blifvit bortsköljda af regn, afhålla boskapen från betet där och vålla mjölkminskning hos korna, hvilka skulle vara rädda för renarna. Han anser, att minskningen i mjölk beror på, att då kor släppas till bete å fält, där renar förut betat, renarna afbetat gräset för grundligt. Renarna voro rädda för boskapen och icke tvärt om.

Landshöfdingen H. A. Widmark uttalar liknande åsikter i 15 kap. af Professor von Dübens arbete "Om Lappland och lapparna".

Ehuru kommissionen förut framhållit, att det stora flertalet af Juckasjärvi- och Karesuandolapparna sedan gamla tider och ända till nu haft för vana att öfverskrida riksgränsen redan i maj månad, anser sig kommissionen böra framhålla några synpunkter hvarför detta gamla förhållande icke kan ändras och nya vanor påläggas nämnda lappar.

Äfven om ifrågavarande fjälllappars renar skulle kunna af lapparne med tvångsmedel kvarhållas å vinterbetesplatserna nere i skogslandet å svenskt område, hvilket dock af alla anses vara omöjligt på grund af renens natur, skulle ett dylikt kvarhållande vara för lapparne ödesdigert och ruinerande, emedan renarna skulle inom kort till stor del förtära och fullständigt söndertrampa renmossan därstädes samt sålunda omöjliggöra sin vistelse å nämnda platser för ett kommande år.

Redan i början af april månad och ibland tidigare hafva renjordarna för vana att bryta upp från sina vintervisten med eller mot lappens vilja. De draga ganska hastigt och fort mot fjällen efter gamla vanda vägar och äro alla innan slutet af april månad samlade å fjällen emot den norska gränsen.

Skulle man tänka sig, att det vore möjligt att kvarhålla renarna där under maj månad och under första hälften af juni, skulle ettdera af tvenne inträffa.

Då vid denna tid å fjällen icke några gräs eller örter, hvilka för öfrigt lära i ringa grad förekomma, uppspirat, skulle den enda föda, som stode renarna till buds, vara renmossa.

Skulle en gynnsam väderlek inträffa, så att mossan blefve åt-

komlig för renarna, skulle de inom första eller andra året förtära och söndertrampa allt, hvarför, då nedtrampad och Söndersmulad mossa behöfver lång tid för att uppväxa, renarna skulle för en längre tid förstört den föda, Som de behöfva vid vår- och höstflyttningarna.

Skulle åter ogynnsam väderlek inträffa, hvilket ofta sker, bildas hård skare å snön, hvarigenom mossan blir oåtkomlig för renarna, hvilka då skulle lida hungersnöd, såvida de icke med våld bröte sig genom den vakthållning, som lapparna kunde hafva anordnat för att kvarhålla dem.

Kommissionen anser sig i detta sammanhang böra erinra om att alla, som känna till renens natur, anse renen såsom i hög grad ett vanedjur, hvarför lapparnes välde öfver densamma är i viss mån inskränkt. Skulle i bestämmelserna i konventionen af den 26 oktober 1905 icke någon ändring ske, torde lapparne icke, äfven med uppjudande af de kraftigaste ansträngningar och största flit, kunna hindra, att ett stort antal renar, särskildt bland de äldre, vidblifva sina gamla vanor och begifva sig å förut vanlig tid inåt och in i distrikten.

Då lapparne för att vakta den del af sina hjordar, som de kunna sammanhålla, i så fall skulle stanna kvar, komme de inåt och i distrikten ströfvande renar, hvilka blefve utan tillsyn, att åstadkomma stor skada, innan de öfriga renarna inkommit.

Med stöd af hvad kommissionen dels iakttagit under sin resa i Norge, hvilket innehålles i förut nämnda redogörelse för förhållanden inom de särskilda renbetesdistrikten, dels ock här ofvan anfört, får kommissionen slutligen anföra.

Enär kommissionen genom äldre skriftliga bevis och lapparnes utsagor ådagalagt, att en mängd Juckasjärvi- och Karesuandolappar, som utgjort flertalet af de till Tromsö amt öfverflyttande, under äldre tider och ända tills nu redan i maj öfvergått riksgränsen och å lämpliga platser å norsk grund i skogklädda dalar intill riksgränssfjällen låtit vajorna kalfva samt enär nämnda lappars renhjordar säkerligen skulle till största delen gå under, om berörda förhållande ändrades, anser kommissionen, att samtliga nämnda lappar hafva ett oundgängligt behof af att före den 15 juni öfverskrida riksgränsen, hvarför de måste bibehållas vid den rätt, som genom 1883 års lapplag varit dem tillförsäkrad att redan i maj gå in i Norge.

De af Juckasjärvi- och Karesuandolapparna, hvilka icke förut plägat att förr än efter den 15 juni med sina renar komma in i Norge utan till omkring denna tid vistats å svenskt område, äro Karesuandolapparna i 8:de och 10:de distrikten samt Juckasjärvilapparna i 17:de distriktet. För dessa skulle icke någon ändring behöfva ske, men torde det icke kunna anses lämpligt, att i händelse bestämmelsen i konventionen den 26 oktober 1905 angående inflyttningstiden blir upphäfd göra undantag för sistnämnda distrikts lappar. Ett dylikt undantag torde ej vara af vikt från norsk sida, enär ifrågavarande lappar ej torde ändra sin flyttningstid eller sitt flyttningssätt.

Hvad åter angår lapparnes behof att redan i maj och första hälften af juni för behöfligt bete åt renarna färdas längre in i Norge och tillgodogöra sig betet inom de särskilda renbetesdistrikt, som blifvit dem anvisade, synes detta, såsom förut framhållits, vara mycket olika.

I allmänhet synas lapparne i äldre tider icke hafva förr än omkring midsommartiden inkommit till de bebyggda orterna i Tromsö amt. Ännu pläga fortfarande lapparne, som flytta till 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 15 och 17 distrikten, icke med sina renar nedkomma till de bebyggda orterna förr än efter den 15 juni, hvarför dessa lappar kunna anses icke hafva behof af att, om de den 1 maj få öfvergå riksgränsen, och uppehålla sig å de områden, där de nu vistas, färdas längre in.

Lapparne tillhörande 11 och 12 distrikten pläga nu låta sina renar fritt ströfva in i distrikten efter den 1 maj.

Såsom lapparne inom dessa distrikt medgifvit, skulle, om tillräckligt stort område tillförsäkrades dem i sydvästra delen af Tromsö amt och deras tillhåll ej stördes af andra lappars genomflyttning, de, ehuru med stora ansträngningar och betydliga svårigheter, särskildt under första tiden, kunna hålla sina renar tillbaka och ej begifva sig till de bebyggda orterna förr än efter den 15 juni. Då den jordbrukande befolkningen inom Bardo och Maalselvens herreder säkerligen i viss mån har olägenhet af att renarna redan i maj inkomma i distriktet, anser kommissionen, att man bör försöka, huruvida icke 11:te och 12:te distriktens lappar skulle kunna under de af dem framhållna förutsättningar åtnöja sig med att först efter: den 15 juni låta sina renar inkomma i distriktens bebyggda orter. Om ändring skall ske i den uti 1883 års lag stadgade flyttningstiden, så att lapparne icke skulle få förr än efter den 15 juni flytta in i distrikten, utan till dess vistas å de trakter, där de nu pläga uppehålla sig, anser kommissionen, att med nödvändighet ett af naturliga gränser afskildt vidsträckt område utmed hela riksgränsen bör efter noggrann och opartisk undersökning afsättas till uppehållsort för lapparne intill den 15 juni.

Då lapparne, tillhörande 9:de distriktet, hvilka nu låta sina vajor ingå i distriktet i maj och där kalfva, hafva lång väg från riksgränsen till distriktet samt de därför hafva stora svårigheter att utan stora förluster efter kalfningen drifva vajorna och de späda kalfvarna igenom andra distrikt samt därvid öfvergå uppsvällda älfvar och bäckar, som hindra färden, hvartill kommer dels att tillräckligt utrymme för detta distrikts vajor att under kalfningen vistas ostörda å det ifrågavarande gränsområdet säkerligen skulle saknas, dels ock att vajorna och kalfvarna, hvilka måste drifvas fram genom dalgångarna, måste under sin färd efter den 15 juni förorsaka skador i den odlade bygden, hvilka ej ske i maj, anser kommissionen att 9 distriktets vajor jämte de dragrenar, som väktarna behöfva för forsling af sina tillhörigheter, böra redan i maj få inkomma i distriktet.

Kommissionen anser vidare, att lapparne i 13:e och 14:e distrikten samt i ödistrikten, "21, 23 och 24 distrikten, hvilka alla halva lång väg att färdas, innan de komma in i sina distrikt, jämväl med nödvändighet hafva behof att få börja sin flyttning in i Norge redan den 1 maj, så att de före kalfningen hinna in i distrikten. De skäl, som anförts för att 9 distriktets vajor skola få gå in i sitt distrikt före kalfningen, gälla äfven dessa distrikts vajor och dragrenar, hvartill kommer för ödistrikten, 21, 23 och 24, hvilkas lappar skola öfvergå flere stora sund, de förökade svårigheterna genom att i båtar föra ;de späda kalffarna öfver nämnda sund.

Hvad slutligen beträffar lapparna i 16:de distriktet hafva de ock behof af att före den 15 juni inkomma med hela sin hjord i distriktet. Den svårtillgängliga väg, som detta distrikts lappar hafva att passera, genom 15:de distriktet, och de skador, som de skulle förorsaka å ägor i den odlade bygden, tvinga dem att, innan gräset kommit till utveckling, gå igenom 15:de distriktet.

För att bland lapparna införa en noggrannare och omsorgsfullare vård om renarna beträffande vaktandet af desamma, så att de ej göra någon skada å de bofastas ägor, torde, såsom förut framhållits, erfordras den ändring i 1883 års lapplag, att lapparna inom distriktet skola åtlyda förmännens i distriktet befallningar angående den vakthållning, som för hindrande af skadegörelse kan erfordras". En afsevärd och kraftig förbättring i lapparnes renvård skulle kunna åstadkommas, om uppdrag lämnades åt två personer, en för Juckasjärvilapparne och en för Karesuandolapparne, att under sommaren färdas genom distrikten och öfvervaka, huru lapparne vaktade sina renar. Förmännen i distrikten borde också beredas bättre tillfälle att kunna öfvervaka, huru renarna vaktades, hvarför de skulle ofta besöka de platser, där vakter utstälts, och på så sätt utöfva en verklig tillsyn öfver, huru distriktets lappar bevakade sina renar. Då ett dylikt öfvervakande kräfver mycket resor och medför ökade utgifter, erfordras ett högre arfvode för förmännen, än som nu utgår till dem. Denna ersättning bör bestämmas olika "i olika distrikt med hänsyn till svårigheten af vakthållningen i distriktet, distriktets storlek och antalet lappar i distriktet.

Underdånigst

KARL J. BERGSTRÖM.

VITALIS KARNELL.

J. HULTIN.

Luleå i december 1906.

Förhållandena inom de olika renbetesdistrikt, som besökas af svenska lappar.

1, 2, 3 och 4 distriktet.

Första renbetesdistriktet omfattar den del af Skjervö församling, som ligger på östra sidan af Kvænangenfjorden och den i fjordbotten utfallande älven. *Andra* distriktet atgöres af området mellan första distriktet och Reisenelven. *Tredje* distriktet begränsas i norr af Reisenelven, i öster af riksgränsen, i söder af Kaafjorden intill 3 kilometer öster om Skiervdalen samt fjällan emellan Kaafjorddalen och Manddalen och i väster af Maur-sund, Rotsund och Lyngenfjorden samt omfattar södra eller västra delen af Reisen, Ravelseidet, Maurneset, Rotsunddalen och Kaafjorden. *Fjärde* distriktet omfattar Manddalen och Skibottendalen och begränsas i norr af tredje distriktets södra gräns, i öster af riksgränsen samt i söder och väster af fjällan på norra sidan af Elsnedalen, Storfjord och Lyngenfjord.

Till första och andra distriktet flytta numera ej några lappar från Sverige. Efter tillkomsten af 1883 års lag anmälde sig till flyttning i dessa distrikt allenast i Karesuando kyrkoskrifna Kaulokeinolappar, af hvilka större delen sedermera återflyttat till Kautokeino, under det att de öfriga anmält sig till andra distrikt. Sedan 1890 hafva icke några lappar från Sverige anmält sig till inflyttning i dessa distrikt, i hvilka lappar från Kautokeino uppehålla sig. Till betning i 3 och 1 distriktet anmäldes omedelbart efter 1883 års lags tillämpning ett icke obetydligt antal renar af Karesuandolappar, dels ursprungliga sådana, dels ock af de från Kautokeino inflyttade. Från början af 1890-talet upphörde ett större antal Karesuandolappar att anmäla sig till dessa distrikt, och hafva de till större delen dragit sig till andra distrikt.

Det har uppgifvits, att anledningen till detta öfvergifvande af distriktet varit icke den, att distriktet skulle sakna goda betesplatser, utan berott fastmer på, att i dessa distrikt olofligen sommartiden inflyttade oärliga lappar från Kautokeino och Finland till stor förlust för distriktets lappar, hvilkas renar nedstuckos eller ommärktes.

De få lappar, som nu anmäla sig till 3 och 4 distriktet, utgöras af såväl ursprungliga Karesuandolappar som från Kautokeino

till Karesuando inflyttade lappar. De hafva icke mycken gemenskap med Karesuandos öfriga lappar samt besöka sällan kyrkobyn, hvarjämte deras rykte icke är uteslutande godt.

På grund af den begränsade tid, som stod till kommissionens förfogande, och på grund af nyss anmärkta förhållanden, har kommissionen ansett sig icke behöfva besöka de fyra första distrikten, hvarjämte, då dessa distrikt äro gränsdistrikt, lapparne äro mindre beroende af sen inflyttningstid. Härtill kommer att på grund af de lokala förhållandena faran för kollision med den bofasta befolkningen icke är synnerligen stor.

1. Flyttningstid och väg.

Uttalanden af lappar och norrmän.

Kommissionen har sig angående lapparne i 3 och 4 distrikten följande bekant på grund af flere lappars meddelanden samt uppgift från lappuppsyningsmannen Nils Bertilsen i Rotsund, hvilken träffats under en ångbåtsfärd:

att en del af 3:dje distriktets lappar plägat och pläga uppehålla sig året om inom distriktet, sommartiden i Vinterdalen och Nordmanviksdalen, vintertiden företrädesvis å gränsfjällen, hvadan för dessa icke i själfva verket kunde blifva tal om någon inflyttningstid och väg;

att 4:e distriktets lappar vid vårens början ginge öfver gränsen vid den punkt, där vintervägen mellan Kilpisjärvi och Skibotten skär riksgränsen, att kalfningen försigginge på norskt område i närmaste fjälldal innanför gränsen, samt att de icke inkomme till distriktets odlade trakter före den 15 juni.

Lappfogde E. Myre har förklarat, att 4:e distriktets lappar väl kunde inflytta i distriktet på våren, men att de ej borde få nedkomma till bebyggda orter före den 15 juni samt att tillåtelse kunde, lämnas dem att äfven hädanefter intill den 15 juni vistas väster om och i närheten af riksgränsen.

2. Sommarvistet.

Uttalanden.

Ofvannämnde uppsyningsman meddelade, att klagan öfver någon skadegörelse af renarna icke förekommit i 3:e distriktet, men ansåg han sig i alla fall böra framhålla nödvändigheten af renarnas noggranna tillsyn.

3. Angående förhållandena i öfrigt i dessa distrikt,

se nedan under punkt 3 i redogörelsen för 5:e distriktet.

5:e distriktet.

Femte distriktet omfattar Elsnedalen, Kitdalen och Storfjordalen samt begränsas i norr och öster af Storfjorden och en rak linje dragen rakt i väster från södra sidan af Kilengdalens början samt fjärde distriktets södra gräns samt i söder och väster af riksgränsen mellan rösen 295 och 292 samt den räta linjen mellan Sistnämnda röse och den punkt, där distriktets norra gräns skär gränsen mellan Lyngens och Sörfjordens socknar.

Den 12 och 13 juli besökte kommissionen gårdarna Hatteng och Kirkenes i detta distrikt. Af distriktets egna lappar hade ingen inställt sig, men af de lappar från andra distrikt, hvilkas flyttningsväg går genom det 5:e, närvaro Anders Persson Vasara, Per Mikelson Utsi, Per Persson Palopää samt Nils Josefsson Kuhmunen med söner. Af bofasta träffades Peder Kil å Hatteng samt Johan och Knut Figenschou å Kirkenes, hvarjämte lappfogden Myre var närvarande vid besöket i distriktet.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Distriktets lappar pläga vid vårens början gå in i Norge öster om Goldajavre och låta kalfningen försiggå i närmaste skyddade dal, men komma ej till bebyggda orter före den 15 juni. Med afseende på flyttningstad och väg uppställa sig inga olägenheter för distriktens lappar, men så mycket större för de lappar, som nödgas flytta genom 5:e distriktet, nämligen lapparna från 6:e, 7:e, 8:e och 9:e distrikten. Det är synnerligen ett ställe, där förhållandena äro svåra, nämligen Kirkenes söder om Storfjorden. Den gamla flyttningvägen har tydligen gått öfver näset vid den krok, Lyngselven bildar strax invid gården Kirkenes. Från näset hafva renarna simmat öfver den tämligen breda älfven till motsatta vänstra stranden, och vid höstflyttningen från stranden till näset. Lapparne påpekade, att flera olägenheter varit förenade med öfvergången här, och hafva ofta flere kalfvar därstädes omkommit. Nu hade olägenheterna ytterligare ökats därigenom att en landsväg anlagts på den högra stranden samt att klippstycken och stenar därvid sprängts ut och vräkts ned mot älfven, hvarigenom den strandremsa, på hvilken renarna skola uppstiga, blifvit ytterst smal och vid högvatten försvunne helt och hållet. Under sådana förhållanden hade lapparne på senare tid flyttat en bekvämare väg, i det de tagit öfvergången något längre upp, där älfven är synnerligen smal, samt därvid gått ungefär 1/2 kilometer tvärs öfver Johan och Knut Figenschous gård Kirkenes. Förut hade mar-

ken, där ifrågavarande väg tagits, icke varit uppodlad, men hade detta skett i år, hvarjämte den blifvit stängd genom gärdesgårdar. Lapparne påpekade, att å detta ställe vatten, nyanlagd väg och stängsel på alla håll hindrade dem vid deras flyttning, hvarför vid Kirkenes anledningar till strid och split förekomme nästan hvarje år.

Det skulle här antecknas, att kommissionen funnit att för lapparne stora svårigheter uppkommit genom väganläggningen.

b) Uttalanden af norrmän.

Ehuru det af kommissionen uttalades, att det vore uppenbart, att den stigande odlingen, väganläggningen och afvoghet mot lapparne hos en och annan, framför allt från Johan Figenschous sida, icke numera tillåte lapparne att lika fritt som förr flytta förbi vid Kirkenes, ansåg hvarken lappfogden E. Myre eller öfriga på platsen, att någon stängning skett af lapparnes flyttningväg.

Att svårigheter och anledning till strider funnes, medgäfv dock de bofasta på platsen. Länsmannen i Lyngen Peter Edvard Rivertz har vid konferens med kommissionen medgifvit svårigheterna för lapparne att framkomma vid Kirkenes.

Johan Figenschou å Kirkenes syntes särskildt hålla på sin rätt att utestänga lapparne från sitt område och den på senare tid brukliga flyttningvägen. Inseende svårigheterna och för fridens skull förklarade han sig dock villig att mot ersättning öppna väg för renarna. För den skull måste han uppföra, gärdesgård från älfstranden tvärs öfver sitt hemmans inägor, hvilken gärdesgård blefve ganska dyr. Han begärde för fritt genomtåg under de första fem åren för alla de lappar, som flytta öfver Kirkenes, i ett för allt 500 kronor och sedermera, då gärdesgården ansåges behöfva repareras årligen, 50 kronor, detta dock under förutsättning, att renarna skulle komma i maj eller senast vid midsommar, ty han menade, att de då ej gjorde synnerlig skada. Komme de däremot efter denna tid, blefve skadan större och alltså ersättningsanspråken högre, om han då öfver hufvud alls ville upplåta sin mark för öfvergång. Häremot invände lapparne, att om de icke finge gå öfver norska gränsen förr än efter den 15 juni, de icke kunde hinna till Kirkenes förr än *efter* midsommar.

Sedan kommissionen funnit priset för tillåtelsen att flytta öfver ägora allt för högt i anseende till den korta sträcka, lapparne behöfde använda, lofvade Johan Figenschou att närmare tänka på saken samt till kommissionens ordförande inkomma med förslag till billigare uppgörelse.

Öfver den urgamla flyttningvägen gick nu, såsom nyss blifvit nämndt, en nyanlagd landsväg, hvilken på ömse sidor för tillfället, innan släntorna å vägen tillräckligt satt sig och blifvit gräsbeväxta, omgafs af stängsel med taggig stängseltråd. Da detta stängsel, särdeles vid flyttningen om hösten — vid flyttningen äfven om våren, därest tillåtelse att flytta öfver Kirkenes gård

nekades — måste innebära stor fara för renarna, påpekades förhållandet för den närvarande lappfogden Myre, hvilken beredvilligt lofvade se till, att där landsvägen skär flyttningssvägen, en tillräckligt stor, vid tillfället utvisad öppning skulle upptagas, hvilken skulle hägnas icke med stängseltråd utan med gärdsel.

Såväl *Johan* som *Knut Figenschou* hade för sin del intet emot att lapparne flytta in redan i maj.

Peder Kil i Hatteng hade mycken medömkan med lapparne och ville, att det skulle vara fritt för alla lappar, vare sig de vore svenskar, norrmän eller finnar, att flytta och vistas å ett visst område, där de icke gjorde afsevärd skada.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

Uttalanden af lappar och norrmän.

Distriktet är till största delen obebodt. Gårdar och sätrar finnas icke förrän vid Lyngselven och Kitelvens utlopp i Storfjord. Den stigande odlingen i Norge har icke gjort sig och torde på grund af landets beskaffenhet icke kunna göra sig distriktet till godo. Ur denna synpunkt är distriktet synnerligen förmånligt som renbetesland. Men andra olägenheter finnas, som nästan göra denna förmån om intet. Genom distriktet måste 6:e, 7:e, 8:e och 9:e distriktens lappar flytta såväl vår som höst. Lapparne framhöllo därför, att detta distrikt icke vore lämpligt som sommaruppehållsort, dels emedan flere distrikt såväl sommar som höst måste flytta därigenom, till följd hvaraf betet för renarna lätt toge slut, dels emedan icke blott Kautokeino- utan ännu mer finska renar, som inträngde hvarje sommar, toge hvad de genomflyttande hjordarna lämnat. Dessa renhjordar blandades lätt med möjligen befintliga svenska renar, hvilka senare då ofta gingo förlorade antingen på så sätt, att de stulos och nedstuckos, eller så, att de ommärktes med någon Kautokeino- eller finsk lapps märke, i hvilket senare fall de på hösten drefvos bort, så att ägaren icke finge tag i dem.

De bofasta instämde härutinnan och lappfogden E. Myre intygade, att (de i år till detta distrikt hänvisade 5 lappar med omkring 800 renar icke vågat flytta till distriktet förnämligast för den finska invasionens skull.

Det skulle här antecknas, att de närmaste åren efter 1883 års lags tillämpning icke några lappar anmält sig till inflyttning i detta, distrikt; att sedermera från och med 1887 en del lappar anmält sig, men ej stannat i distriktet längre än tre år; att sedermera lappar endast tillfälligtvis anmält sig; samt att icke anmälningar till distriktet skett efter 1896.

3. Förhållandena i öfrigt.

Till detta liksom till 3:e och 4:e distriktet samlas oärliga lappar från Sverige, Norge och Finland, hvarför alla redbara lappar högeligen frukta att blifva hänvisade hit.

På grund af alltför stort renantal inom andra distriktet hade stiftsamtmanden i Tromsö hänvisat åtskilliga Karesuandolappar till 4:e och 5:e distriktet. Såvidt veterligt är har ingen enda hörsammat denna befallning. Matias Persson Lango (till Karesuando inflyttad Kautokeinolapp) samt bröderna Lars Olsson och Olof Olsson Blind hafva för kommissionen uppgifvit, att anledningen, hvarför de icke åtyldt tillsägelsen att flytta till 5:e distriktet, vore *dels* att distriktet genomföres af flera andra distrikts lappar, *dels* att vargen brukade på senvintern eller under våren grassera allra värst här och *dels* slutligen att finska lappar och Kautokeinolappar plögade idka rentjufhad.

Per Mikelsson Utsi (till Karesuando inflyttad Kautokeinolapp) samt Per N. Jakobsson Nutti, hvilka hänvisats till 4:e distriktet, hafva förmålt, att om de åtyldt stiftsamtmandens tillsägelse, de hade befogad anledning till att frukta, det de skulle fölorat alla sina renar, hvarför de ansågo det förmånligare att underkasta sig den plikt, som öfverträdelsen af stiftsamtmandens bud kunde föra med sig.

Det skulle här antecknas, att förr hände det i Kittdalen, att de bofasta utsatte Snaror å flyttningssvägen för att infånga renar.

6:e distriktet.

Detta omfattar Storfjordens västra sida från Kilengdalen till Kvalvikdalen, bägge dalarna inberäknade, samt begränsas i norr af fjällhöjderna längs södra sidan af Lyngseidet, i öster af Storfjorden, i söder af den linie tvärs på Storfjordens västsida, som utgör norra gränsen mellan Lyngens och Sörfjordens socknar.

Den 12 juli besökte kommissionen detta distrikt och gårdarna Stendalen och Storeng på Storfjordens västra strand. Närvarande voro förmannen i distriktet Per Persson Palopää med son samt Anders Persson Vasara från 7:e distriktet, Hans Nielsen i Stendalen och Hans Mikel Nielsens hustru i Storeng — dessutom lappfogden E. Myre.

De lappar, som anmäla sig till detta distrikt, äro bosatta i Karesuando.

1. Inflyttningatid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Vanligtvis bruka distriktets lappar under kalfningstiden uppehålla sig å nordvästra stranden af Kilpisjärvi eller på gräns-

ryggen och pläga vanligtvis med hela hjorden något före midsommar gå öfver gränsen, därvid de komma in i distriktet någon dag före midsommardagen. Om kalfningen skett senare än vanligt, inkomma de något efter nämnda dag. Endast tvenne gånger har det, så långt förmannen minns, händt, att distriktets lappar redan omkring Valborgsmässotiden 1 maj med vajorna gått öfver gränsen. Lapparne sade, att det någon gång kunde för dem på grund af särskilda väderleksomständigheter och betesförhållanden vara nödvändigt komma öfver gränsen före den 15 juni — men under normala och vanliga förhållanden behöfde de det ej.

b) Uttalanden af normmän.

Hans Nielsen i Stendalen hade icke något emot tidig inflyttning blott lapparne följde med och vaktade renarna, så att de ej komme ner på betesmarkerna.

Såväl *lapparne som de bofasta* framhöllo svårigheterna på vissa ställen af flyttningvägen, där denna ginge utefter fjordstranden. Svårigheterna gällde dock icke så mycket för detta distrikts lappar som fastmer för dem, som flytta igenom till 7:e och 8:e distrikten.

Öfver den ström, som genomsär Stendalen och hvilken äfven vid lågvatten är mycket strid samt i nästan hela sitt lopp bildar en kanjon, "cannon", fanns förr en af lapparne byggd bro, men hade den blifvit uppbränd af de bofasta. Vid besiktning å stället syntes det nästan omöjligt för lapparne att utan stor förlust af renar komma öfver strömmen utan bro. För tillfället fanns visserligen en nybyggd sådan, men af mycket klen beskaffenhet och afsedd närmast för skolbarn, hvadan den icke var tillräckligt hållbar för öfverföring af flere tusen renar. Kommissionen anser det alltså vara nödvändigt, att på samma plats, som nyss nämnda bro är belägen, bygges en ordentlig bro å ett underlag af 4 stöckar, 20 fot långa, 9 tum i topp, hvilken borde beläggas med 12 fot långa 3 tums plankor. Å ömse sidor borde uppföras ett räcke med så täta spjälor, att de små kalffarna icke sluppe emellan, hvarjämte en 15 meter lång skyddsgärdesgård borde uppföras från hvardera af brons räckändar.

Sedan gårdsägaren Hans Nielsen i Stendalen å egna och öfriga jordägares vägnar förklarar, att hinder från jordägarnes sida icke funnes för brons byggande, ansåg kommissionen det bäst att, därest bron skulle byggas på svenska statens bekostnad, lensmanden i Lyngen Peter Edvard Rivertz anmodades att ombestyra såväl byggandet af bron som ock en bindande öfverenskommelse med gårdsägarna vid Stendalen om brons framtida underhåll. Den ungefärliga kostnaden torde blifva 200 kronor.

Kommissionen fann, att utefter fjordstranden flyttningvägen tydligen blifvit allt mera stängd genom den stigande odlingen och gårdars anläggande. De bofasta menade, att så icke skett, men befanns det, att lapparne vid högvatten icke kunde flytta

utan att gå öfver ängar och slätterlägenheter, hvarigenom renarna vid midsommartid uppenbarligen åstadkomme stor skada. Vid lågvatten, på hvilket lapparna ofta måste vänta, hafva de nu till sitt förfogande på somliga Ställen allenast en 5 à 6 meter bred strandremsa, uppfyllt af kullerstenar och slipprig hafstång.

För att hindra renarna från att åstadkomma skada har af norska staten längs stranden vid gården Skrevold uppförts en ganska lång gärdesgård af trä. Norr om denna finnes Hans Mikel Nielsens gård Storeng, där ägorna icke voro inhägnade. Lapparne påvisade omöjligheten af att komma förbi här utan att göra skada och råka i tvist med ägaren. Kommissionen fann behöfligt att uppföra en gärdesgård från norra ändan af gärdesgården vid Skrevold längs stranden förbi Storengs sjöbod och vidare mot norr till en vid ändan af slättermarken befintlig klippa. Hela gärdesgården torde blifva cirka 700 meter lång. Samt borde gå så långt upp från stranden, som hafstången utvisade att den högsta floden brukar stiga.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Vid den tid, lapparne vanligtvis bruka komma in i distriktet, finnes å fjällplatåerna tillräckligt med bete för det nuvarande renantalet, hvadan fara för skadegörelse är mindre i detta distrikt än i många andra. Såväl lapparne som de bofasta påpekade, att inom hela distriktet finnes egentligen endast ett ställe, där lapparne löpte fara att göra skada under sommarvistet, nämligen vid Njalavarre, men detta ställe låge så, att skadegörelse kunde undvikas genom vakthållning, hvilket äfven med framgång försökts.

b) Uttalanden af norrmän.

Lensmand Rivertz, Lyngen, förmälde vid förfrågan, att inom 6:e distriktet inga klagomål öfver åstadkomna Skador försports, ej heller plägade taxt förekomma.

I det stora hela synes förhållandet mellan lappar och bofasta numera vara godt.

3. Förhållandena i öfrigt.

Om förhållandena för närvarande äro goda, har det dock förr händt, att de bofasta å Storfjordstranden visat sig kitsliga, satt snaror å flyttningvägen, stängt åtskilliga pass och gifvit lapparne det minsta möjliga rum för genomvandring. Ordnares emellertid förhållandena såsom ofvan syns kommissionen, så att

en bro byggdes öfver Stendalsströmmen och gården Storengs ägor inhägnades, torde det kunna antagas, att stridigheter icke skulle förekomma.

Det skulle här anmärkas, att enligt den af Norska Geografiska Opmaaling år 1874 utgifna Beskrivelse af Tromsö amt (sid. 122) flyttningvägen upp till 6 och 7 distriktet ginge "längs Stranden af Storfjorden indtill Njalavarre, paa hvis vestre side Veien fører ind i Lyngsdalen", men att enligt den af samma geografiska Opmaaling år 1874 utgifna karta öfver Tromsö amt i skala 1: 200,000 ifrågavarande flyttningväg utlagts icke längs stranden utan inåt höjdsträckningarna cirka en half kilometer från stranden.

Lapparne påstodo, att de flyttade längs stranden.

Lapparnes nämnda uppgift om att flyttningvägen gått utmed stranden bestyrkes af de uppgifter, som de bofasta och lapparne} lämnat den 28 juli 1866 vid ett möte i Lyngseidet inför 1366 års svensk-norska lappkommission (Se Lappkommissionens förhandlingsprotokoll, sid. 163 sp., 2 intaget i den norska Lappkommissionens Indstilling 1904).

Vidare skulle här anmärkas, att under båtfärden från Stendalen till Hatteng såg kommissionen en ny gård uppförd invid stranden och just vid en hviloplats på flyttningvägen. Någon större odlingsmöjlighet syntes icke förefinnas, men hade i allt fall en fiskare där funnit med sin fördel förenadt uppslå sina bopålar. Denna gård torde dock kunna i en framtid, då en del uppodling verkställts omkring densamma, blifva en anledning till osämja.

7:e distriktet.

Detta distrikt omfattar Lyngseidet och hela den norr därom belägna halfön emellan Lyngen och Ulfsfjorden.

Den 7 juli besöktes gårdarna vid Jægervatn, och närvaro Johannes Abrahamsen och Kristoffer Brynhildsen, boende vid Jægervatn.

Den 10 och 11 juli besöktes Lyngseidet och Kjosen. Sammanträffande skedde med de flesta af distriktets lappar, inalles 17 fullvuxna män och 10 kvinnor, med länsmannen i Lyngen, Rivertz, ägarne af Rottenvik, samt lappuppsyningsmannen Jeremias Figenschou.

Kommissionen erfor med afseende å de i distriktet vistande lapparne, att af lappar, som hänvisats till andra distrikt än 7 distriktet här oflofligen uppehölo sig Per Mikaelsson Utsi, Jon Nilsson Kitti, Henrik Andersson Tomma och Per Andersson Valkeapää, alla åtföljda af sina renar.

Lapparne i detta distrikt äro från Karesuando.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Detta distrikts lappar dela sina hjordar och flytta in i Norge i 2:ne omgångar på följande tid och Sätt.

Strax före kalfningen, i början af maj, föras vajorna öfver gränsen ända till trakten af Rippojavre eller Goldajavre, hvarest kalfningen försiggår. Sedan denna del af hjorden erhållit den vård och den ro, hvaraf den är i behof, föres den in i distriktet ungefär en vecka före midsommar förbi Kirkenes och Stendalen. Att bestämma en viss dag för inflyttning öfver gränsen eller i distriktet är, enligt lapparnes mening, en ren omöjlighet, då så många förhållanden med väder och annat här spela in.

Den andra hopen, bestående af mestadels oxar, lämnas kvar i Sverige vid Kilpisjärvi tills ett par veckor före midsommar, då den går öfver gränsen samt föres så hastigt omständigheterna tillåta förbi Goldajavre, Kirkenes och Stendalen in i distriktet.

Lapparne voro alla ense därom, att inom norska gränsen måste åt vajorna beredas uppehållsort under kalfningen närmare eller fjärrare från själfva gränsryggen allteftersom året vore. Ginge snön tidigt bort, så att renarna funne bete vid Rippojavre och Goldajavre, kunde kalfningen försiggå där; blefve det sen vår, måste vajorna få komina något längre in mot fjorden. Någon gång hände det, att vargarna voro så svåra, att lapparne för att undgå deras härjningar måste skynda undan inåt distriktet. I år t. ex. kommo lapparne Per Nilsson Hurri, Per Mikelsson Utsi, Guttorm Andersson Valkeapää och Jon Henrik Hotti (den senare uteslutande vaktare af norska skötesrenar) med sina renar in i distriktet i början af maj, beroende såväl på särdeles svåra förhållanden å gränsryggen som på vargens härjningar — men dylik tidig inflyttning hörde till undantagen. En annan afdelning af distriktets lappar Anders Persson Vasara, bröderna Nils Nilsson och Jon Nilsson Hurri samt Nils Nilsson Unga härdade ut med oxarna vid Kilpisjärvi och med vajorna vid Rippojavre samt kommo först 2 veckor efter midsommar in i distriktet, beroende denna sena tid på att djuren voro vid särdeles dåligt hull och kunde flytta ytterst sakta, hvarjämte den rådande floden i vattendragen hindrade hastig framkomst.

Det vanliga vore dock, att alla distriktets lappar komme sent in i sitt distrikt, men ginge tidigt in öfver gränsen med vajorna för kalfningens skull såsom ofvan blifvit sagdt.

b) Uttalanden af norrmän.

Lensmand Rivertz i Lyngen, hvilken varit lensmand därstädes i 14 år och till hvilkens lensmandsdistrikt hörde följande renbe-

tesdistrikt: hela 4, 5 och 6, halfva 3 och 9, samt del af 7 och 8, upp-
gaf, att å de ställen, där det vore trångt att komma fram, såsom
t. ex. vid Kirkenes och Stendalen, vid Storfjord eller vid Sör-
fjorden, renarna uppenbarligen skulle förorsaka mera skada,
då de komme vid midsommartiden än i maj. Därest lapparne
emellertid skulle vilja noggrant vakta renarna, skulle det icke
blifva så stor skadegörelse, hvilken tid de än komme. I år hade
lapparne, enligt hans förmenande, iakttagit noggrann vaktning
och de hade dock kommit under vanskliga förhållanden, när snö
låg öfverallt, men icke någon klagan hade försports. Anled-
ningen till klagomålen emot lapparne vore att de i allmänhet
ej vaktade renarna. Svårigheterna hade naturligen nu blifvit
Större mot förr gen-om den stigande odlingen och den bofasta be-
folkningens tillväxt.

Johannes Abrahamsen Jægervatn (Jægervand), 64 år, född
i Balsfjord och därstädes bosatt sedan 40 år:

Han berättade, att för 40 år sen kommo renarna in i början
af maj. Vajorna jagades öfver älfven vid Jægervatn, hvarpå
lapparne återvände till Kjosen. Nu för tiden komme en del af
renarna på samma tid och sätt.

Kristoffer Brynhildsen, 48 år, född i Jægervand, förmålde,
att inflyttningen i maj omöjligen kunde tillåtas, ty de bofasta
behöfde det första vårgräset och renen hunne alltid före kreaturen
på betesmarken. Han ansåg, att lapparne icke borde inkomma
förr än vid midsommartiden, och erinrade, att renarna på våren
plägade ligga på de bofastas hjortronmyrar och förstöra dem. Vi-
dare sade han, att då det så som i vår varit litet gräs på marken,
plägade renen angripa de späda björkskotten och repa af den saf-
fyllda barken. Skulle renen blott beta löfven, blefve skadan ej
så stor som nu vanligen vore fallet.

Lapparne, hörda däröfver, hafva sedermera enstämmigt påstått,
att de visserligen i år med en del vajor kommit redan i maj såsom
ofvan anförts, men att detta ej skedde under vanliga förhållanden
och att de under sådana ej heller behöfde komma in i distriktet
så tidigt.

Jeremias Figenschou i Kjosen är lappuppsyningsman med
uppgift att se till både lappar och bofasta, så att ingen orättvisa
skedde någon part.

Han förmenade angående flyttningstiden, att när lapparne
flyttade in vid midsommartid, kunna de flytta fortare.

Häremot invände lappen Petter Andersson Vasara, som var
närvarande vid besöket hos Jeremias Figenschou, att floden i
vattendragen ofta hindrade dem att komma fort fram, hvarjämte de-
ras framfärd på åtskilliga ställen hindrades, i ty att de måste vänta
till dess ebb inträdt, för att icke med renarna beträda jordägarnes
ängar. Just under denna väntan gjorde renarna ofta skada. Sär-
skildt vid midsommartiden, då älfvarna plägade flöda, hindrades
lapparne att flytta hastigt.

Figenschou framhöll vidare, att vid midsommartid skulle

lapparne kunna flytta i ett ända till Stendalen. Om våren gåfve de sig alltför god tid vid flyttningen, hvarför deras renar gjorde mera skada an som behof des. Renarna plögade nämligen trampa ned eller äta den spirande brodden. I år kommo Anders Persson Vasaras bys renar 14 dagar efter midsommar, hvilket gick bra för sig. Ur hans synpunkt vore således midsommartiden den lämpligaste inflyttningstiden.

Handlanden Hejare i Hatteng:

Vid besök i Hatteng sökte kommissionen förgäfves att träffa nämnde person. Kommissionen ville nämligen söka få visshet om huru ifrågavarande person yttrat sig angående den nytta, renarna gjorde genom att om våarna gå öfver gräsbärande mark. Enligt lappen Anders Persson Vasaras uppgift skulle Rejare, som under våren 1905 tagit "taxt" för den skada, som renarna Skulle hafva gjort genom att gå öfver hans slättermark, sedermera yttrat, att han handlat orätt, därför att renarnas tramp åstadkommit bättre gräsväxt genom att förstöra mossan, som hindrade gräsets uppkomst.

Det skulle här anmärkas, att lappen Anders J. Andersson Omma från 9:de distriktet sedermera berättat, att några jordbrukare i Tromsdalen anmodat honom att drifva sina renar öfver mark, som vore mossbeväxt, för att söndertrampa mossan, som förkväfver gräsväxten.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Inom detta distrikt vore det mycket svårt undgå skadegörelse på grund af gårdarnas och slåttrarnas belägenhet samt allo flere gårdars tillkomst. Lapparne framhöllo vidare att i synnerhet vid Jægervandsgårdarna vore det nästan omöjligt att undgå att renarna förorsakade skada för de bofasta.

Orsaken till de många klagomålen såväl från Jægervatn som från andra gårdar, torde dock enligt kommissionens åsikt icke ligga uteslutande i de ogynnsamma omständigheterna mom distriktet, utan mycket bero på lapparnes vårdslöshet i sin renskötsel.

Lyngseidet är en mycket besökt turistort. Handlanden Anton Giæver därstädes önskade hafva lapparne i närheten af Lyngseidet med kåtor och en mindre renhjord för att såväl lappar som renar skulle kunna visas för de mycket talrika turister, som besöka Lyngseidet. På grund af den ersättning, lapparne erhålla för förevisning af renarna, på grund jämväl af det stora tillmötesgående, som visas dem af bemälde Giæver, hvilken är särskildt vänligt stämd mot lapparne, genom upplåtande af mark, uppsättande af hägnader m. m., hafva alla distriktets lappar för

hela sommaren uppslagit sina kåtor några kilometer från Lyngseidet. Och att bo här är för dem fördelaktigt äfven ur den synpunkten, att de till turisterna få sälja renhudar, renhorn och af dem förfärdigade lappslöjdsalster, genom hvilket lapparne beredas en god inkomst.

Då lapparne nästan uteslutande uppehålla sig på en plats inom distriktet samt det anmärkta måste inverka störande på renskötseln, måste häraf blifva den följd, att renarna i distriktet vållade skador.

Lapparne medgåfvo, att i distriktet skulle nog finnas tillräckligt bete utanför de bofastas ängar och slåttrar, men kräfdes då en mycket noggrann vakthållning) å renarna. Äfven erkände lapparne nu för kommissionen ohållbarheten af den nuvarande lättjan och slappheten i renskötseln samt lofvade samtidigt att hädanefter hafva noga tillsyn, att öfverallt men särskildt vid Jægervand utsattes vakter, hvilka skulle flera gånger bytas om under sommarens lopp. Att bo på spridda ställen och hafva hjordarna skilda, skötande hvar sin såsom i forna tider, ansågo lapparne under nuvarande förhållanden omöjligt på grund af befolkningens tillväxt och brist på utrymme. Det bästa sättet torde otvifvelaktigt vara att låta renarna sprida sig öfver distriktet, men öfva tillsyn vid alla gårdar och slåttrar. Och vaktarne måste vara särskildt uppmärksamma vid fullt väder, emedan renarna då gärna ville ströfva ned från fjäll och högplataer.

Lapparne påpekade dock, på samma gång de erkände sina fel, att mången gång voro de bofasta kitsliga och "taxterna" för höga eller rent af orättmätiga. Ofta hände det, att när *en* gårdsägare tagit "taxt", togo äfven de andra sådan, ehuru skadan å deras mark var ytterst ringa eller ingen alls.

b) Uttalanden af norrmän.

Johannes Abrahamsen Jægervatn sade, att de sällan sågo några renväktare, utan renarna ströfvade fritt öfver betesmarkerna. Först långt fram på sommaren började lapparne synas, när tid vore att samla renarna för återfärd. Om lapparnes kåtor lades vid Jægervatn, skulle renarna något bättre kunna hållas från "havnegangen" och utängsslåttrarna, men all eftersyn fattades nu, sedan lapparne slagit sig ned invid Lyngseidet. För lapparnes skull hade en gärdesgård blifvit uppförd vid Hässjebugten från ett fjellras, "ur" i fjället, midt emot Strömmes i norra delen af distriktet, Lappar borde äfven här bo för att bättre öfva tillsyn. Lapparne, sedermera hörda, hafva invändt, att ifrågasvarande gärdesgård icke vore dem till nytta vid vakthållningen, enär renarna ginge omkring den från sjösidan, samt medgifvit att vakthållning borde äfven där hållas.

Kristoffer Brynhildsen påstod, att lapparne, som slagit sig ned vid Lyngseidet, läto renarna gå in öfver distriktet utan någon som helst bevakning annan än att en lapp någon gång

komme och såge efter, om de bofaste laglydigt hade sina hundar klubbade, så att de hindrades jaga ren. Trots upprepade klagomål hade icke någon förbättring i renskötseln och bevakningen förmärkts.

I Jægervatn funnes, enligt lämnad uppgift, 5 gårdar med 40 à 50 kor och 100 à 150 får, hvarjämte Jægervatns "havnegang" på grund af dess storlek begagnades af flera kringliggande gårdar, Bentsnes, Svensby, Ulsnes m. fl., hvilka hade dåliga betesmarker, hvarför "havnegangen" icke kunde räcka till äfven för renarna.

Vidare anmärkte han, att ängarna vid Stortind ödelades uteslutande af renar. Jordbrukarne hade bedt lapparne undvika deras oslagna ängar, men då lapparne återhämtade renarne för att flytta ut ur distriktet, tyckas de anse som sin plikt att ödelägga dem.

Jordägarna vid Bottenvik klagade, att de renar, som visades för turisterna, Ständigt lågo på deras marker. Såväl lappuppsyningsmannen Figenschou som lappen Petter Andersson Vasara upplyfte, att renarna blott någon gång på hösten komme dit.

Bemälde Figenschou lämnade åtskilliga upplysningar af intresse angående de bofastas och lapparnes inbördes förhållanden.

Han förmälde, att sedan lapparne med sina renar inkommit i distriktet, renarna Släpptes vid Lyngseidet, hvarefter dessa utan vidare tillsyn begåfvo sig till gårdarna vid Jægervatn och därifrån till udden vid Lyngstuen. Äfven om lapparne hölle ordentlig vakt å sina renar, skulle de icke alltid kunna hindra, renarna från att göra skada å ängar och slåtrrar, enär distriktet vore trångt och olämpligt för renskötsel. Den ökade odlingen och bebyggandet hade ökat svårigheterna för lapparne och anförde han, att i hans ungdom funnits blott *en* bofast person vid Kjosens under det att nu funnes 10. Om dessa icke visat tålmod och öfverseende gent emot lapparne för de skador, som renarna förorsakade, Skulle mycket "spektakel" uppstått.

Ett bättre förhållande än det nuvarande skulle uppkomma i (distriktet, om de bofasta finge varseblifva, att lapparne mera ägnade sig åt renskötseln och vore villigare att vakta renarna. En af de i distriktet vistande lapparne, Johan Henrik Hotti, som till en norrman öfverlätit alla sina renar, för hvilka han anställts såsom skötare, hade aldrig brytt sig om att se efter att renarna i distriktet ej gjorde skada. Genom att träffa öfverenskommelse om en skälig årlig afgäld med jordägarna vid Jægervatn skulle, om noggrann vakthållning jämväl hölles, förhållandena mellan lapparne och de bofasta därstädes säkerligen blifva bättre, ehuru där förefunnes stora svårigheter för lapparne att undgå att tillfoga de bofasta skada. Beträffande bebyggarnes vid Rottenvik klagan att de renar, som visades för turister, skulle förorsaka bebyggarna skada, ansåg han, att nämnda renar sällan ginge på deras mark under sommaren, men att detta kunde inträffa i slutet af juli, då renarne började

vandra tillbaka på flyttning. Dyligt hände särskildt med sådana renar, som egentligen tillhörde ett främmande distrikt, men inkommit i 7:de distriktet. Det plägade ofta inträffa, att renar från 4:de distriktet simmade öfver till 7 :de distriktet. I fjol inträffade, att en stor renoxe, tillhörig en lapp vid namn Bål från 4:e distriktet, från Rottenviks strand simmade öfver till Nordnesudden, där den sköts af en person för att tillägna sig densamma, Vidare anmärkte han, att de bofasta, särskildt i Jægervatn och Ulsnes, holle många hundar (i gården Ulsnes icke mindre än 3 st.) och att de icke vore klubbade. Lapparne ledο mycken skada af dessa, i det de jagade och oroadе renarna samt dräpte kalffvar. Han hade upprepade gånger förhållit ägarne till de oklubbade hundarna det olagliga i förhållandet, men hade hans tillsägelser icke ledt till något varaktigt resultat. De hade väl klubbän på, så länge uppsyningsmannen var på platsen, men genast han gått, togo de bort den.

3. Förhållandena i öfrigt.

Beträffande visning af renar för turister och försäljning af handaslöjd till desamma uttalade kommissionen till lapparne, att detta kunde ombestyras af de äldre lapparne och de yngre barnen, hvarigenom lapparne icke ginge förlustiga ifrågavarande inkomster. Alla de andra, män och kvinnor, borde uteslutande ägna sig åt vården och skötseln af renarna, så att icke anledningar till klagomål öfver renarnas skadegörelse förekommo.

8:e distriktet.

Nu nämnda distrikt omfattar Balsfjordseidet och Balsfjordens östra sida från Nordkjosebotten till Laksvatneidet och Lakselvdalen samt begränsas i öster af västra gränserna för distriktet 5 och 6, i söder af en rak linje från gränsröset N:o 292 till norra ändan af Tamokvatn, i väster af en linje från sistnämnda punkt till Nordkjosebotten, vidare af Nordkjosen och Balsfjorden till Laksvatnbugt och Laksvatneidet och Sörfjorden samt i norr af Ulfsfjorden.

Den 13 juli besöktes detta distrikt och gården Övergaard. Närvarande voro lapparne Lars Olsson och Olof Olsson Blind, gårdsägaren Randulf Isaksen å Övergaard samt lappfogden Myre.

Lapparne i detta distrikt äro från Karesuando.

Bägge de ofvannämnda lapparne sade sig sedan gammalt varit i detta distrikt, men hade af stiftsamtmannen innevarande år hänvisats till 5:te distriktet.

Förman inom distriktet var Per Olsson Blind. Utom honom hörde till. detta distrikt Anders Olsson Blind, Nils Nilsson Labbas stärbhus, Anders Andersson Blinds änka samt Tomas Nilsson Hotti.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Detta distrikts lappar afskilde på svensk sida vid flyttningen vajorna från oxarna och öfriga djur. Sedan vajorna kalfvat i Sverige och erhållit tillbörlig vård, flyttade lapparne med dem öfver gränsen vid Nirjeaur, ned igenom Signaldalen och vidare förbi Ottestind och till Lakselven. Här lågo de tills betet började i fjällen. Inflyttningen öfver gränsen med vajorna skedde omkring 2 veckor före midsommar och inkommandet i distriktet inträffade omkring en vecka före nämnda tid.

Distriktets lappar höllo oxarna länge i Sverige. De plägade komma in i distriktet vid midsommartid.

Såsom berörande 8 :de distriktet skulle här anmärkas, att lappen Anders J. Andersson Omma, förman i 9:de distriktet, vid besök inom detta anmält, att då han i år kommit med renarna efter den 15 juni i närheten af Övergaard, två hemmansägare därstädes förmenat honom flytta den gamla vägen och hvila på gamla hvilstället. De hade befallt honom att föra renarna öfver bergen ofvan skogsgränsen för att icke göra skada på marken, hvilket han också med Oxrenarna gjorde, men med vajorna och kalvorna var det omöjligt komma fram den vägen. Efter hänvändande till Randulf Isaksen i Övergaard och under bön, att han för Guds skull skulle låta honom hvila en natt i skogen, beviljades detta omsider. Lappuppsyningsmannen för nämnda trakt vid namn Casper Abrahamssen Trangen ville tvinga lapparne att utan hvila å de gamla hviloställena drifva fram renarna. Delvis för lapparnes skull hade en bro byggts öfver Nordkjoselven, hvarför de borde få framgå öfver densamma. Under de senaste 10 åren hade de ej kunnat gå öfver denna bro och begagna den gamla flyttningvägen, hvilken gått genom skogen och ej öfver bergen, dels emedan skogen å flyttningvägen blifvit alltför tät, dels emedan gårdar tillkommit å ömse sidor om vägen. När erinran gjordes, att bron tillkommit hufvudsakligen för lapparnes skull och att vägen borde vara fri såsom i gamla tider, genmälde hemmansägarna, att den gamla tiden kände de ej mer, utan hade en ny tid inträdt. Lapparne i 9 :de distriktet emellertid anhöllo, att såsom i gamla tider få flytta öfver bron och taga väg genom skogen, där den igenvuxna gamla flyttningvägen borde röjas, och få hvila å gamla hviloplatser. De kunde ej reda sig med vägen öfver de höga snöbergen, dit hemmansbrukarne ville drifva dem.

Enligt Anders J. Andersson Ommas mening Skulle det nu anmärkta utgöra den enda svårigheten vid flyttningen inom 8:de distriktet, hvarför de omnämnda hindren borde rödjas ur vägen.

Då kommissionen först efter passerandet af 8:de distriktet fick kännedom om de anmärkta förhållandena, kunde icke in-

hämtas närmare upplysningar från de bofasta, men kommissionen har icke någon anledning att tvifla på de lämnade uppgifterna.

b) Uttalanden af norrmän.

Randulf Isaksen å Övergaard, 49 år, född på stället.

Han menade, att renarna gjorde mera skada vid midsommartid, därest de skulle först då flytta in, ty vid denna tid vore gräset mera vuxet. De lappar, som bodde på öarna, plägade flytta i maj med vajorna och gjorde då ingen skada, emedan snö betäckte nästan all mark. Oxrenarna tillhörande ödistrikten brukade inkomma före midsommar, 9 :de distriktets lappar flyttade ock genom distriktet med vajorna i maj och 2 veckor före midsommar med oxarna,

Innebyggarne vid Övergaard såge därför helst, att de lappar, som flyttade förbi gårdarna, komme i maj.

Lensmanden i Balsfjord, Samuel Georg Simon Wennberg, har förklarar, att 8:de distriktets lappar icke hade någon olägenhet af bestämmelsen om inflyttning först efter den 15, juni, emedan deras vajor icke brukade kalfva inom distriktet.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Distriktets lappar klagade icke på betesförhållandena. De ansågo emellertid, att inom distriktet skulle finnas alltför många renar,

Lappen Lars Henriksson Valkeapää från 9:de distriktet, hvilken vore polisman, anmälte vid kommissionens besök i Tromsdalen, att de s. k. Markulaiset eller bröderna Blind,; hvilka tillhörde 8:de distriktet, misstänktes for att tillegna sig och behålla renar, tillhörande de lappar, som flytta genom 8 :de distriktet, hvarför nämnda bröder också tidigare än andra begåfvo sig tillbaka till Sverige, så att de andra lapparne icke skulle kunna varseblifva, att deras renar funnos bland "Markulaisets" hjord. "Markulaiset" borde därför hänvisas till andra distrikt samt allenast redbara lappar tillåtas flytta till 8:de distriktet, genom hvilket så många andra distrikts lappar behöfva genomgå.

Kommissionen, som före Lars Henrik Valkeapääs anmälan hade kännedom om "Markulaisets" rykte, erinrade bröderna Blind om de misstankar, som hvilade på dem. Dessa bestredo befogenheten af misstankarna samt påstodo, att anklagelsen berodde på illvilja, hvarför de begärde, dels att 9:de distriktets lappar måtte hämta sina i 8 :de distriktet kvarlämnade renar, på det talet om att de stulit dem måtte sluta, dels att ständig polis måtte anställas i nom distriktet för att öfva bevakning.

Lapparne ansåge att de farligaste ställena, där renarna kunde göra skada, vore Övergaard och trakten vid Lakselven. För den skull borde vakter placeras å de båda nämnda ställena.

b) Uttalanden af normmän.

Randulf Isaksen hade icke någon anmärkning att göra vare sig emot lapparnes ärlighet eller renskötseln.

Lensmand Wennberg har upplyst, att ett år voro många "taxter" i 8:de distriktet, men nu hade de nedgått från 70 till omkring 6 per år, beroende dels därpå, att en god lappuppsyningsman vore anställd, dels därpå att lapparna nu bättre vaktade renarna.

3. Förhållandena i öfrigt.

Till hvad ofvan sagts finnes intet af vikt att anteckna rörande detta distrikt.

9:e distriktet.

Distriktet omfattar Ramfjorden, Tromsdalen, Oldervikdalen och Bredvikeidet eller hela den del af halfön mellan Balsfjorden, Tromsösundet, Grötsundet och Ulsfjorden, som ligger väster och norr om edet emellan Laksvatnbugt och Sörfjordens botten.

Lapparne i detta distrikt äro från Karesuando.

Den 5 och 6 juli samlade kommissionen lapparne från 9:de, 21:sta, 23:de och 24:de distrikten till möte i Tromsö. Närvarande voro ett 30-tal renägare, bland dem förmännen inom distrikten.

Vid mötet inhämtade kommissionen lapparnas mening angående en del frågor, som rörde renskötseln i Norge i allmänhet.

Förr i tiden, innan Kautokeinolapparne (nordfinnar, nordlappar) på 1850- och 1860-talet inflyttat till Karesuando och därför till Juckasjärvi, plögade de i sistnämnda socknar boende oblandade lapparne icke flytta såsom nu hela distrikt gemensamt, utan begaf hvarje större renägare sig skild från andra med sitt husfolk, sina kåtor och sina renar till de platser, där de sedan gamla tider slagit upp sitt sommarviste. De höllo sina renar i närheten af kåtan, vaktade dem och samlade dem hvarje kväll inom en kaarte (mjölkningsgärda). Under denna tid förekom icke osämja mellan lapparne och de bofäste.

Lapparne ansågo det icke vara möjligt att nu återinföra denna gamla renskötsel, ty de gamla gårderna, inom hvilka de samlade renarne, voro dem fräntagna och till nya fingo de icke taga skog. Det vore nog lämpligt att lapparne flyttade med sitt husfolk och sina kåtor längre in i distrikten, men att hålla de olika renägarnes hjordar åtskilda, så att de sköttes hvar för sig, vore möjligt under nuvarande förhållanden, enär icke något distrikt finnes mod så goda betesförhållanden, att det tilläte en

dylik skötsel. Renar, som sammanhöles i hjord på gamla sättet, behöfde vidsträcktare område för bete än om de finge ströfva fritt omkring.

Det ansågs däremot vara lämpligt, att samtliga lappar inom hvarje distrikt gemensamt deltog i skötseln af distriktets renar. Under Sådana förhållanden skulle det lättare gå för sig att ställa ut vaktare på de flesta ställen, där renarna plögade gå ned och komma in på de bofastas ägor. De bofasta borde få kännedom om dessa väktares vistelseort, så att de vid behof skulle kunna underrätta vaktarna genom bud eller telefon att renar gjorde Skada, så att de genast kunde bortdrifvats. I 24 :de distriktet och äfven i många andra distrikt funnes telefon nästan öfverallt, men äfven utan detta medel kunde bud lätt sändas, om blott de bofasta fått veta, hvar vaktarne slagit upp sin vaktkåta. Lapparne sade sig själfva bäst känna de ställen, där renarna brukade gå ner och anställa skador. Lapparne förmälde, att de bofasta dragit in i sin betesmark flere af deras gamla renbetesland. Inom 9 :de distriktet hade många slåttrar anlagts å gamla renbetesland, och det hände i fjol, att lapparne finge betala "taxt", ehuru å en af dessa slåttrar, öfver hvilken renarna gingo, snön kvarlåg.

Anders J. Andersson Omma sade sig försökt få anlägga en samlingshage för renarna, men att han ej fått köpa skog dertill.

Då det af allt syntes vara af vikt, att noggrann tillsyn hölles öfver huru lapparne utöfvade sin renskötsel i Norge, framställdes spörsmålet, huruvida det icke skulle vara till gagn, att särskilda personer under sommaren genomreste de olika distrikten för att tillse, att lapparne noggrant och nitiskt utöfvade renskötseln. Förmännen menade emellertid att dylika inspektörer icke vore af behovet påkallade, ty om lapparne ej lydte förmännen, så skulle de ej lyda inspektörerna. Förmännen borde däremot beklädas med större makt och myndighet öfver de lappar, som vistades i distriktet, äfvensom hafva i sin hand medel att göra sig åtlydda.

Då förmännen för att kunna öfva tillsyn öfver de öfriga lapparne och särskildt de ifrågasatta utsatta vaktarne ofta måste företaga färder, hvilka medförde utgifter, ansågs det vara af behovet påkalladt, att högre ersättning bereddtes förmännen, så att de dugligaste lapparne kunde finna det förmånligt att åtaga sig det viktiga och äfven i vissa distrikt mycket betungande uppdraget att vara förmän.

Såsom anledning till den otillfredsställande renvård, som erkändes äga rum i många distrikt, hade redan lång tid och från många håll uppgifvits, att de renägare, som hade ett mindre antal renar, och dessa utgjorde i många distrikt ett flertal, icke ville alls eller ock i ringa mån deltaga i arbetet att vakta renarna, så att dessa icke anställde skador. Då renarna inom distrikten vore sammanblandade, måste vid bristande deltagande från de mindre renägarnes sida hela bördan af den omvårdnad, som ägnades renarna, falla på de större renägarna, hvilka ej förfogade öfver tillräckliga; arbetskrafter för att kunna utöfva tillbörlig vård öfver Samt-

liga renar i distriktet. De mindre renägarne ansåge nämligen, att de, som ägde ett litet antal renar, icke behöfde vakta dem, då det ginge för detsamma att vakta dessa på samma gång den stora renägaren vaktade Sitt större antal. Denna uppfattning vore mycket allmän bland lapparne, hvarför de mindre renägarne ej deltog mycket i vården om den gemensamma hjorden, utan i stället sysselsatte sig med tillverkning af handaslöjdalster och försäljning af dessa, De större renägarne, som äfven ofta icke kunde erhålla godtgörelse för hvad af taxbeloppet belöpte på de mindre renägarne, ansåge därför att det vore lämpligt att till förekommande af de olägenheter i renskötseln, som vållades af de anmärkta missförhållandena, samtliga de mindre renägarne hänvisades till särskilda distrikt, där de, då icke någon större renägare, på hvilken de kunde kasta omsorgen, funnes, af nödig omtanke för sina renar tvingades att vårda dem.

Den 15 juli besöktes lapplägrät i Tromsdalen i 9 :de distriktet, Närvarande voro större delen af distriktets husbönder.

1. Inflyttningstid och. väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Distriktets lappar delade vid inflyttningen i Norge sina hjordar och ginge med vajorna öfver gränsen i maj vid fjället Peldsa i Sverige, hvarefter de förde vajorna genom Signaldalen och sedermera in öfver i 8:de distriktet, förbi Elvkroken vid Övergaard och vidare uppåt öfver Laksvandseidet in i distriktet, hvarest vajorna kalfvade i Tönsviksdalen, Olderviksdalen m. fl. ställen.

Med oxarne, som under tiden uppehållit sig å Ruostafjällen på svenska sidan om gränsryggen, flyttade lapparna in i distriktet en vecka före eller en vecka efter midsommar, alltefter som väderleksförhållandena voro.

Det skulle gå illa, menade lapparna, om de ej med vajorna finge öfverskrida gränsen förr än efter den 15 juni. I år hade de försökt det, men älfvar och bäckar hade mycket hindrat kor och kalfvar, af hvilka många hade omkommit under flyttningen. De kunde ej komma fram med vajorna och kalfvarne öfver de höga bergen. Därför vore deras enda räddning, att tillfälle gäfves dem att framgent som hittills med vajorna komma in i distriktet i maj före kalfnigen.

b) Uttalanden af norrmen.

Lensmanden i Tromsösundet Lars Iversen Schjetlein, hvars distrikt omfattade delar af 9:de, 10:de, 21 :ta och 23:je distrikten, besöktes den 16 juli. Närvarande vid besöket var lappfogden Myre.

Schjetlein förmålde, att sedt ur flyttningens synpunkt, bortsedt från kalfvarna, torde det gå lika lätt att flytta vid mid-

sommartid som i maj. Om lapparne flyttade de gamla vägarna, skulle flyttningen ej vålla svårigheter, men lapparne måste hålla noggrann bevakning af renarna.

Han påpekade vidare, att förr i tiden 9:de distriktets renar icke kommit förr än vid midsommartid. Hvarken dessa eller öarnas lappar hade större svårigheter att öfvervinna vid flyttning efter den 15 juni än i maj.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Inom detta distrikt finnes goda betesområden, men äfven svårigheter finnes på grund af att många gårdar låge inom distriktet. Genom noggrann vakthållning kunde man dock i viss mån hindra skadegörelse.

Ett bland de ställen, där "taxt" oftast förekommit, låge vid Ruossevagge, ungefär midt inne i distriktet. För att bereda skydd där hade lapparne under årens lopp på egen bekostnad uppfört en stenmur, men de hade icke mäktat uppföra den till behöflig höjd och längd.

Förmanen i distriktet Anders J. Andersson Omma uppgaf att gårdsägarna mot en kostnad af 200 kronor lofvat uppföra en fullt nöjaktig mur och skulle såväl de som lapparne vara mycket tacksamma för att en dylik hägnad komme till stånd. Många stridigheter skulle därigenom kunna undvikas.

b) Uttalanden af normän.

Några särskilda anmärkningar mot renskötseln förspordes icke, utan syntes tvärtom lapparne och de bofasta lefva i frid och sämja. Den nyssnämnde förmanen inom distriktet, torde hafva inlagt stor förtjänst härutinnan. Af de bofasta erhöll han ock det vitsordet, att han vore mycket duktig och omtänksam.

Vid stranden af Tromsösundet besöktes ägaren till Storsteinnes, (Viddik), hvilken upplyste, att enär Tromsdalen och lapplägrät därstädes ofta besöktes af turistsällskap och renar förevisades, hade nämnde Viddik och öfriga i närheten boende jordbrukare åtskillig inkomst däraf, hvarför Viddik till lapparne upplåtit boplatz samt uppfört torfgammer. Det framgick af samtalet med Viddik, att både han och hans grannar gärna såge lapparna, men påpekades dock nödvändigheten af att lapparne holle noggrann vakt, så att renarna icke komme ner på deras marker. Af lapparnes inflyttning i maj hade de ingen olägenhet.

3. Förhållandena i öfrigt.

Föranledde ingen anmärkning.

10:e distriktet.

Detta distrikt omfattar halfön mellan Malangen och Balsfjorden, Nordfjordbotn i Malangen jämte fastlandet mellan en rät linje, dragen från Nordfjordbotten till Fjeldfröskvand och därifrån till röset N:o 292 och 8:de distriktets gräns från nämnda röse till Nordkjosen.

Detta distrikt besöktes den 14 juli.

Närvarande lappen Nils Nilsson Unga samt gårdsägaren och handlanden Alfred Hansen å Storstennes, dessutom lappfogden E. Myre. Samme dag besöktes lensmanden i Balsfjorden Samuel Georg Simon Wennberg å Tennes, hvarjämte lappfogden Myre åtföljde kommissionen under besöket i distriktet.

Äfven i detta distrikt äro lapparne hemmahörande i Karesuando.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Distriktets alla lappar skiljde vid flyttningen sina renar i två hopar, den ena utgörande vajorna, den andra oxarna. Vajorna kalfvade alltid i Sverige, hvarpå lapparne med dem och kallvarna gingo öfver gränsen en vecka före midsommar. Om tidig vår inträffade, kunde lapparne inflytta några dagar förr.

Oxarna däremot stannade på svenska sidan något längre och fördes senare öfver gränsen.

Flyttningvägen för såväl vajor som oxar ginge från Kummajaur, Leirvatn, förbi Sottontjassa, Tamokfjeld, Sarrevare öfver Sörkjosens södra del. I och med det lapparne passerat Sottontjassa, hade de inkommit i distriktet sådant detta nu mer vore till sina gränser bestämdt.

Nils Nilsson Unga förklarade, att detta distrikts lappar icke hade behof af att gå öfver gränsen förr än omkring den 15 juni.

b) Uttalanden af norrmän.

Alfred Hanssen å Storstennes, 33 år, född på stället, uttalade samma åsikt som Nils Nilsson Unga angående inflyttningstiden för detta distrikts lappar.

Lensmand Wennbergs tjänstgöringsområde omfattar 8 :de och 10:de distrikten och en del af 11 :te distriktet. Han hade varit länsman i Balsfjord 26 år. 10:de distriktets lappar hade enligt hans åsikt icke någon olägenhet af bestämmelsen angående inflyttningstid först den 15 juni.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Lapparne ansågo sig hafva goda betesförhållanden inom distriktet. Såsom uppehållsort brukade lapparne under första tiden

efter inflyttningen och på hösten begagna Marknesdalen, hvaremot de under högsommaren vistades å Malangseidet.

b) Uttalanden af norrmen.

Lensmand Wennberg omnämnde, att förhållandet mellan lappar och bofasta vore i hans distrikt godt till följd af den hos lapparne numera rådande bättre tillsynen öfver renarne och den verksamhet, som utöfvades af två goda lappuppsyningsmän Casper Abramssen Trangen och Hans Trondsen Bomstad, hvilkas verksamhetsområde omfattade Wennbergs länsmansdistrikt.

På kommissionens anmärkning, att vid Storsteinnes befundes ett af staten uppfördt gårde i dåligt skick, hvaröfver lapparne klagat, genmälde Wennberg, att ägarne af de gårdar, där staten byggt gården, på grund af eget åtagande vore skyldiga underhålla desamma, hvarför, om de underlåte det, de finge stå sitt kast. Underhållet af dessa gårdesgårdar betraktades visserligen som en börda, men den måste bäras. Vid Grönaas finnes ett annat sådant gårde, men det vore i godt stånd.

Lensmand Wennberg omtalade, att Kautokeinolapparnes öfverflyttning till Karesuando och däraf föranledt sommarbete i Tromsø amt hade genom dessa lappars vårdslöshet i renskötsel och hänsynslösa uppträdande mot den bofasta befolkningen åstadkommit mycket tvister mellan de bofasta och lapparne, bland annat i Lyngen, dit han skickats af stiftsamtmänd Kjerschow för att bilägga desamma.

3. Förhållandena i öfrigt.

Härutinnan är lintet att anteckna.

11:e distriktet.

Den 30 juni samt 1—4 juli besöktes detta distrikt och gårdarna Bjerheng, Marista, Guldhav, Storbakken, Bjerkli, Solli och Storejord.

Detta distrikt begränsas af Maalselven, Divielven, riksgränsen mellan rösena 283 och 292 samt 10:de distriktets södra gräns.

Äfven i detta distrikt äro lapparne från Karesuando.

De olika förhållanden, som råda i olika delar af distriktet hafva framtvingat, att redogörelsen angående detsamma ej kunnat göras sammanhängande, utan lämnas i stället en redogörelse för hvad som förekommit å de platser, som besökts.

Närvarande i *Bjerheng* voro lapparne Gustaf Nilsson Simma (förman), Nils Henriksson Heikka, Joh. Nilsson Kitti (från 13:de distriktet), Jonas Olofsson Labba, Per Knutsson Nutti, Per Persson Prost, Johannes Jonsson Orbus, Knut Persson Prost, Lars Persson Marainen; af bofasta Lars Bjerheng (80 år) samt Erik och Berg-Sven Larsson Bjerheng. Dessutom var lappfogden E. Myre tillstädes.

Nils Henriksson Heikka, 57 år gammal, berättade angående förhållandena uti äldre tider, att hans föräldrar flyttade in i Norge i början af maj, att gamla kåtplatser voro då å Sletfjeld, på slutningen af Maukerne och i Nergaardsskaret. Dessa platser hade lapparne sedermera nödgats lämna, emedan på senare tid där uppförts så många gårdar joller sätrar. Lapparne förfogade numera egentligen icke öfver så stort område, att de på detsamma kunde stå med en fot. De gamla renbetesmarkerna vore nu beteshagar, så att det icke ginge för sig att nu som förr valla renarna och flytta från plats till plats.

De bofasta medgäfvos, att orsaken till att lapparne lämnat Sletfjeld varit den stigande odlingen som tvungit dem därtill.

Lars Bjerkeng förmålde, att förr hade i distriktet icke så mycket hvarken lappar eller renar funnits, men medgaf, att trakten blifvit mera odlad. Vore renarna färre, skulle svårigheterna ändock kunna öfvervinnas.

Lappen Gustaf Nilsson Simma upplyste, att i trakten af Rognmoen nedanför Tagelvdalen vore 6 sätrar, där förr varit renbetesland, af hvilka några lågo i skogsgränsen samt andra så långt ofvanför denna, att man måste vandra ned ett stycke för att hämta sin ved. Vid dessa sätrar toges nu i händelse af skada taxt. *Gustaf Nilsson Simma* hemställde huru lapparna nu skulle kunna reda sig, om de ej finge vara på dylika ställen. På våren och försommaren, när renarna fällt hår och voro nästan nakna samt renlarvshålen öppna, kunde renarna på grund af kylan icke lefva i de högre trakterna utan måste ned i skogsgränsen, hvarför lapparne icke skulle kunna reda sig, om de ej finge denna tid vistas i skogsgränsen. Om lapparne skulle stanna på gränsfjällen till 15 juni", kunde det ej alls bli tal om flyttning, ty dels skulle renarna blanda sig, så att någon skötsel ej kunde ifrågakomma, dels skulle dessa hopblandade och utan vård lämnade renar, när de kommit in i Norge, göra betydligt mera skada, och dels slutligen blefve det omöjligt att kunna hålla vajorna med sina kalffvar särskildt. Vid flyttning, då hundarna drefve renkorna med kalffvarna och t. Ex. En kalff förlorade sin moder, skulle kalffven i regel gå tillbaka till den trakt, därifrån den kommit och omkomma. *De bofasta* medgäfvos, att å trakter, där lapparne förr betade renarna, såsom t. Ex. Å sätrarna omkring Rognmoen, taxter icke brukade tagas, hvilket icke nu skulle undgås.

Gustaf Nilsson Simma erinrade, att på sätt som skett i § 9 mom. 4 i 1883 års lapplag genom bestämmandet af ett så stort område som 6 kilometer från hvarje gård, inom hvilket taxt kunde upptagas, skulle det i verkligheten visa sig, att lapparne icke hade en så stor fläck som "en spån" att stå på, å hvilket deras renar, kunde fritt och otvunget vistas. Gårdarna voro nämligen så många, och lågo så spriddt belägna, att dessas cirklar med 6 kilometers radie skulle delvis skära och täcka hvarandra.

Lappfogden Myre medgaf riktigheten häraf men ansåg, att i händelse af inflyttning efter den 15 juni skulle tillräck-

ligt bete finnas i fjällen för renarna, så att renarna ej behöfde förorsaka skada.

Gustaf Nilsson Simma anmärkte såsom väsentliga hinder mot den senare, inflyttningen dels att renarna numera blifvit vanda vid den tidigare inflyttningen, hvarför de säkerligen icke kunde hållas tillbaka, dels ock att de olika distriktens renar skulle å gränsfjällen blandas tillhopa, så att lapparne icke skulle sedermera kunna drifva renarna till de distrikt, där de skulle uppehålla sig. Vidare förmälde han, att förr visserligen skett så, att större delen af 11:e distriktets renar på våren flyttade in allenast till Dödesvand eller Ruostavand, hvarest de stannade till omkring midsommar, men att detta icke gärna skulle kunna nu äga rum, emedan det då varit ett ringare antal lappar, ringare antal renar och ett fåtal gårdar. Förr öde land och inga hinder — nu tvärtom.

Heikka vidhöll sin uppgift, att hans föräldrar alltid flyttat in i maj och att vajorna buro vid Maukerna.

Lappfogden Myre framhöll, att om renarna inkomme i den bebyggda delen af distriktet i början af maj, det vore ren nödvändighet för renarna att vistas nere i marken, enar det vid nämnda tid i allmänhet icke funnes tillräckligt föda, för renarna i fjällen.

Gustaf Nilsson Simma vitsordade lappfogden Myres uppgift härutinnan.

Per Knutsson Nutti, 54 år gammal, sade sig minnas, att Nils Henriksson Heikkas föräldrar alltid flyttat till Maukerne i maj, hvarest vajorna kalfvat. Hans och hans fars vajor kommo förr icke längre än till Dödesvand, där vajorna kalfvade, hvar efter de vid midsommartid flyttade längre in i distriktet. Han erinrade sig hurusom vid ett tillfälle vid denna tid 50 kalfvar på en gång omkommit vid öfvergång af en älf.

Tillfrågad om det ej vore möjligt att äfven nu vistas omkring Dödesvand till den 15 juni, genmälde *Per Knutsson Nutti*, att detta numera vore omöjligt, emedan å ett fjäll, där omkring 3,000 renar uppehållit sig hvar år under 17 år och vajorna kalfvat, numera vore svartätet och föda för renar ej funnes. Äfven andra, fjäll i den nämnda trakten voro nu upptagna af sätrar. Det funnes ock allt för många renar för att alla skulle kunna uppehålla sig i nämnda trakt, hvarförutom kölden i närheten af gränstryggen skulle döda kalfvarna. Om 13:e och 24:e distriktens lappar finge flytta igenom i början af maj in i sina distrikt samt 11:e distriktets renar intill den 15 juni finge det område, som ligger öster och sydost om Roustavand intill svenska gränsen, om vidare broar byggdes öfver svåra bäckar och älfvar för kalfvarnas skull, skulle det kanske gå, menade *Per Knutsson Nutti*. Vid flyttningen skulle de bofasta tillfogas mera skada, om renarna skulle inkomma först efter den 15 juni.

Bjerkengssborna framhöll, att befolkningen i Tromsö amt under den senaste tiden mycket förökats, ja nära fördubblats, hvarför trängsel uppstått för lapparne. För deras del skulle icke någon skada uppkomma af sen inflyttning, om lapparne ginge de vägar,

de skulle, ty största delen af dessa vägar låge på statens mark. Skulle de emellertid gå andra mera själftagna vägar, som berörde de bofastas ägor, skulle de lida skada, vare sig renarna komme i juni, ty då hade allt börjat växa, eller i maj, ty då trampade de sönder den blöta jorden. Gärna finge lapparna flytta in i maj, om de vaktade renarna, så att de ej inkomme på de bofastes marker. Men frågan vore, huru renen under sådana förhållanden skulle kunna lefva, då föda ej funnes på fjället.

Gustaf Nilsson Simma anförde, att om lapparne uppeholle sig omkring Ruostavand och Dödesvand till den 15 juni, skulle lapparne ej med all makt kunna hindra ett större antal renar från att rymma in till distriktet, där de plägat vistas. Dessa renar skulle göra stor skada, som lapparne ej skulle kunna afvärja, emedan samtliga lappar måste finnas vid hufvudhjorden och ägna sitt arbete åt att sammanhålla denna.

Ett af de förnämsta föremålen för de bofastas klagan med anledning af den skada, renarna åstadkomme, vore, att renarnas närvaro å betesmarken skulle vålla, att korna skydde densamma och sinade af.

De bofasta påstodo, hvilket påstående är allmänt inom hela Tromsö amt, att renarna hade en särskild lukt, som korna skydde,; och att mjölken minskades genast renar komme på betesmarken.

Gustaf Nilsson Simma och öfriga lappar yttrade, att det vore ett misstag, att renen hade en särskild lukt, hvilken korna skydde, hvilket framginge däraf, att korna från Bjerkeng ofta ginge upp till lapparnes betesområde, oaktadt de hade bättre bete längre ned, samt att korna gingo tillsammans med renarna och betade gräs från samma mark.

De bofasta menade, att när korna så gjorde, ginge de upp för att gnaga på gamla renhorn.

Närvarande i *Marista* voro lappförmannen *Gustaf Nilsson Simma*, gårdsägarna *Gabriel Marista* och *Erik Bjerkeng* samt lappfogden *Myre*.

Denna gård, som ligger vid lilla Ruostavand och i lapparnes stråkväg, besöktes för att tillse, huruvida icke något kunde göras för att utestänga renarna från de bästa ängarna.

Ägaren uppgaf, att han för omkring 4 år sedan köpt gården för (omkring 1,000 kronor, hvarjämte det antecknades, att han, innan han bosatt sig å gården, erhållit i taxt för skada, som renar skulle gjort å hemängen, 50 kronor.

Lapparne önskade en gärdesgård omkring denna gårds bästa lindor och hemängar, på det att de vid flyttningen skulle vara trygga för att skada ej tillfogades dessa. Att gärda äfven omkring utängar och beteshagen skulle licke vara lönt, ty dels blefve skadan här mindre, dels torde skadegörelse kunna undvikas genom tillsyn.

Gabriel Marista ansåg, att gärdesgården skulle icke vara honom till verkligt gagn, då den ej skyddade Samtliga hans ägor.

Då den gärdesgård, som skulle uppföras, skulle sträcka sig från stranden i en båge omkring gården tillbaka till stranden, komme den att få en längd af omkring 4 kilometer.

Enär underhållet af en så lång gärdesgård skulle blifva dyrbart och då genom vakthållning skada i de flesta fall skulle kunna undvikas, ansåg kommissionen sig icke kunna förorda uppförande af en dylik gärdesgård.

Äfven vid Marista påpekades af såväl gårdsbrukaren som lappfogden Myre, att korna sky den mark, där renar beta, på grund af någon egendomlig lukt, som renen skulle ha med sig, och att korna alltid sina, så snart renen kommit i "havnegangen".

Gustaf Nilsson Simma genmälte, att det ofta visat sig, nästan hvarje dag. Att korna lämnade sin sätervall i skogen, hvarest godt bete funnes, för att uppsöka renbetesvallen högre upp, och att de icke uppsökt andra platser utanför sätervallen, hvarest renen icke gått, ehuru där varit bete — eller om de sökt och funnit bete där, att de i alla fall vänt tillbaka till renvallen.: Det framginge häraf, menade *Gustaf Nilsson Simma*, att korna icke skydde renarna eller lukten från dem. Huruvida korna verkligen sinade, hade han icke haft tillfälle att undersöka. På fråga, huruvida icke orsaken till minskandet af mjölken kunde bero därpå, att korna ginge vidsträckt omkring å "havnegangen", kanske miltals hvarje dag, genmältes, att den allmänna erfarenheten i Norge vore, att korna städse minskade i mjölkningen, då renar inkommit å betesmarken.

Från lapparnes och äfven de bofastas sida påpekades behöfvat af en bro öfver Ruostaelv i likhet med den bro, som nyligen byggts öfver Tabmokolven, enär Ruostaelven äfven vore mycket strid. Lämpligaste öfvergångsstället skulle vara i närheten af Ruostanes. Skulle renarnas inflyttning få ske först efter den 15 juni, blefve behöfvat af bron så mycket större.

Då taxtförrättning utsatts att äga rum vid *Guldhav och Lunneborg* i Maalselven den 2 juli, inställde sig kommissionen vid dessa förrättningar, därvid närvoro länsmannens i Maalselven fullmäktig *Walderhaug* den yngre, två skjönsmäend, respektive gårdsbrukare och förutnämnde förmanen *Gustaf Nilsson Simma*. Till följd af vinterns svåra förhållanden hade renarna, som plägade vistas i 13:e och 24:e distrikten, icke kunnat sammanhållas, utan hade renar från dessa distrikt utan vaktare kommit till trakten af *Guldhav och Lunneborg*, där ett 30-tal renar under ett par veckors tid ströfvat öfver hemägorna samt här och där betat något.

Förlikning om ersättningsbeloppen träffades mellan förmanen i distriktet och vederbörande jordägare utom i ett fall, där jordägaren ville hafva ersättning för sitt besvär att bortdrifva renarna. Skjönsmäenden ansågo sig icke kunna lämna ersättning för dylikt, hvarför, då den påvisade skadan var synnerligen obetydlig, ersättningsanspråken underkändes.

Ersättningen för de öfriga skadorna uppgick till 25 kronor, 17 kronor 50 öre, 8 kronor, 5 kronor, 5 kronor och 5 kronor. Då renarna syntes hafva uteslutande arbetat en del arter af Carex, Hieracium och Ranunculus, hvilka icke kunna anses vara goda foderväxter, samt icke i öfrigt nedtrampat gräset, syntes de gjorda skadorna vara rätt obetydliga, hvarför ersättningsanspråk icke bort ifrågakomma.

Det uppgafs ock, att egentliga skälet till begäran om taxt varit icke så mycket den skada, som skett, utan förhoppningen att, om de bofasta vidtoge den stränga åtgärden med taxt, lapparne skulle föra bort renarna och bättre bevaka desamma. Härtill komme, att jordägarna blifvit uttröttade af att ofta jaga bort renarna från ägor.

Det Skulle här antecknas, att kommissionen vid besöket å Björkaasen funnit, att de af jordägaren fordrade ersättningsbeloppen i förhållande till Skadans omfattning vore synnerligen höga. Vidare skulle här antecknas, att, då 11:te distriktets renar icke plägade nedkomma vid Guldhav och Lunneborg, samma distrikts lappar icke haft anledning att hafva vakt därstädes och att förmanen genast efter underrättelsen om renarnas skadegörelse vidtagit åtgärder för deras bortförande.

Mot lapparne och deras näring hade inbyggarne vid Guldhav och Lunneborg intet annat att anmärka än att bevakningen vore dålig.

Angående flyttningen och tidpunkten för densamma ansågo nämnda personer, att renarna själfallet skulle göra mera skada, om inflyttningen skedde vid midsommartid eller något därefter, emedan allt då stode i flor. Förr i världen, menade de, då lapparne följde mera med sin hjord vid flyttningen, skedde aldrig någon skada. En yttrade, att om flyttningen skulle ske i juni, blefve det nödvändigt sätta upp gärdesgårdar längs stora sträckor, ty såsom odlingen nu stigit och den odlade marken förökats, blefve (skadegörelsen vid flyttning denna tid stor, äfven om lapparne gjorde hvad de kunde för att vakta.

Vid besök i Maalselvans prästgård Storbakken förmälde *Sogneprest Peter Carolus Cælius*, att man ännu icke insett betydelsen af mera odlad jord kring gårdarna utan ännu äflades att skörda *litet* gifvande ängar och sätervallar långt borta i fjällen. Hemmannen hade dock nu blifvit mycket styckade, så att brukarne blifvit flera och kreatursstocken till följd däraf större. Vården af renarna hade ändrats till det sämre mot förr och hade det enligt hans mening framkallats af "Nordfinnarnes" (Kautokeino-lapparnes) inflyttning. För 50 år sedan var här frid och sämja. Han ansåg beträffande flyttningstiden, att minsta skada skedde vid inflyttning i maj – men det vore ytterst viktigt, att noggrann vaktning skedde såväl vid flyttningen som efteråt.

Vid besök å *Bjerkli* i Tagelvdalen närvaro gårdsägarne *Jens Florup Andreasen*, 67 år, som bott å *Bjerkli* i 28 år, samt *Joh. Mathiesen*.

Jens Florup Andreassen meddelade, att vid tiden för 28 år sedan kommo lapparne i början af maj öfver Mauken med vajorna för att få ro åt dem vid kalfningen. Lapparne lämnade dem där och reste tillbaka till kåtorna i gränsfjällen. Under sommarens lopp kommo de en och annan gång för att se till renarna. Den öfriga hjorden kom i spridda flockar efteråt. De bofasta hade varit tålmodiga med lapparnes renar, fastän de lidit skada. Han och de öfriga hade icke något emot lapparne, men de borde bättre vakta renarna. Å de ställen, där lappar voro med renarna, plägade dessa icke göra någon nämnvärd skada. Det vore ibland en svår tid för jordägarne om våren, när renarna kommo till trakten, ty korna hade svårt lätt få bete, emedan de sky den mark, där renen ginge, och minska i mjölkning. Om blott lapparne vaktade, skulle det dock ej vara så stora svårigheter, ty korna uppehölle sig hemomkring och renarna kunde, därest föda ej funnes på fjällen, beta något längre upp från de marker, där korna betade. Det kunde nog hända, att renen komme ned till kornas betesmark, men då vore det en lätt sak för jordägarne eller lappen att jaga bort renarna. Han trodde icke, att renarna skadade skogen. Det är mycken öfverdrift i talet att lapparne fördärfvade skog. Visserligen toge de ju litet, men detta kunde icke kallas att fördärfva, skogen.

Angående flyttningsväg och tid upplyste han, att 11:e distriktets lappars flyttningsväg ginge öfver Flakkefjeldssättern, som ägdes af ägaren till gården Hallen vid Balsfjord, att lapparne brukade ha sommarviste vid Sletfjeld. Lapparne å ön Senjen brukade flytta efter Tagvandet, genom Bjerkli, efter Mauken, öfver älven vid Guldhav och vidare öfver fjället Vassbrunen. Deras vajor hade icke kalvat, när de inflyttade. Det vore säkert, att renarna, särskildt de, som skola ut till Senjen, skulle göra större skada, om de komme efter den 15 juni. Svårt blefve det för kalfvarna att komma öfver älvarna och sundet, emedan de ej orkade simma. I denna trakt vore litet utveckladt i maj, hvarför samtliga lappar, såväl de, som vistades i närheten af Bjerkli, som de, hvilka flyttade förbi, skulle med sina renar göra mindre skada, om de komme i maj än efter den 15 juni.

Å gården *Solli* träffades endast Erik Amundsens hustru *Berti*, 53 år, som bott på Solli öfver 20 år. Hon förmälde, att de lappar, som flyttade till Senjen, komme flyttandes öfver ägorna å Solli och hade alltid kommit i början af maj. Om lapparne nödvändigt skulle flytta förbi Solli, vore det bättre, att de komme i maj än vid midsommartid, ty då gjorde de uppenbarligen mera skada både på "havnegang" och slätter.

Vid besöket å *Storejord* närvaro gårdsägaren *Petter Karlson*, 33 år gammal, och hans syster samt lappformannen *Gustaf Nilsson Simma*,

Karlson upplyste, att förr kommo renarne tidigt i maj, men lapparne själfva syntes ej till förr än vid midsommartiden. På de senare åren, då *Gustaf Nilsson Simma* varit förman, hade dock

lapparne infunnit Sig och vaktat. Förr i gamla tider, då hvar och en lapp flyttade in med sin hjord och alla distriktets lappar icke flyttade i klump, brukade vajorna kalfva, en del å Maukerna, en annan del mellan Tagelvdalen och Storejord (Sollitinderne), en tredje del norr om Vesterli vid Fiskelösvandene. Om noggrann vakthållning alltid skedde, så att renarna icke komme ner på inmarken, skulle lapparne gärna få flytta in i maj. Karlsen meddelade vidare, att i Skardalen eller Skarheim finnes tre gårdar, hvilkas ägare köpt jord på annat håll och nu begagnade Skarheimsgårdarna allenast till slätter och säter. Under sådana förhållanden och då sedan gammalt flyttningsvägen gått öfver dessa gårdar, för klöfjerenarna genom Själftva gårdarna och för lösrenarna högre upp i skogsgränsen, samt allt framgent måste gå häröfver, ansågo såväl Karlsen som Gustaf Nilsson Simma, att dessa gårdar borde för lapparnes räkning köpas eller arrenderas.

Öfvan trädgränsen å Storejord har i alla tider varit en af lapparne vid hvilat begagnad hägnadshage. Det har till och med händt, att lapparne uppehållit sig en längre tid här. Lapparne funno det nästan omöjligt att vare sig flytta denna väg eller vistas här, därest icke någon åtgärd vidtoges, hvarigenom Skarheimsgårdarna upphörde att ligga hindrande i vägen.

På tal om kornas och renarnes förhållande till hvarandra å betet påstod Gustaf Nilsson Simma, att de ginge hvar dag tillsammans i "buvangen" å Storejord och att korna syntes gärna gå bland renarna. Häremot invändes från de bofastas sida, att de måste ofta hämta hem korna, emedan de började sina.

Angående Senjenlapparne framhöll Karlsen, att om de skulle flytta öfver Storejord, vore det omöjligt för dem att flytta så sent som vid midsommartid, ty de måste naturligen då göra för stor skada.

I *Moen* erhöll kommissionen besök af *lensmanden i Maals-elven Arndt Johan Karolusen Walderhaug*, hvars distrikt omfattar större delen af 11:te samt delar af 12:te, 13:de och 14:de distrikten.

Beträffande lapparnes flyttnings tid yttrade han, att skulle lapparne först efter den 15 juni flytta in, måste såväl detta distrikts lappar som Senjenlapparne göra stor skada. De måste ju på flere ställen gå öfver odlad bygd, vid Övergaard, Överbjgden, Tagelvdalen m. Fl. Orter. Vid Tagelvdalen t. Ex. Åro gårdar på båda sidor om vägen, hvilka vid en flyttning i juni vore till stort hinder för lapparne, som skola till Senjen och hvilka ibland flytta denna väg i stället för den om Finsund. För kalfvarna skulle det blifva särskildt svårt att efter den 15 juni kunna komma fram på grund af alla vattendrag. Säkert vore, att mindre skada skedde vid flyttning i maj, ehuru renarna då ofta skadade "havnegangen". 11:te distriktets lappar flyttade ömsom med hela hjorden, ömsom med vajorna först. 13 :de distriktets lappar flyttade i regel med hela hjorden. Att för sistnämnda

distrikts lappar komma först efter den 15 juni vore svårt, emedan de hade så många gårdar att gå igenom Såsom Brandskogsnes, Möllerhaug, Fagerfjäll m. Fl. Gårdar i distriktet. Detta distrikts lappar hade alltid varit duktiga att sköta renarna och sällan hade klagan öfver skador förekommit under hans tjänstetid.

24:de distriktets lappar eller de, som flyttade till Senjen, skulle af nyssnämnda skäl hafva det lika svårt om icke svårare att uppskjuta flyttningen till tiden efter den 15 juni.

Angående renskötseln i allmänhet yttrade Walderhaug, att lapparne icke voro så intresserade att sköta och vakta sina renar, som de borde vara. Om de i allmänhet vore duktiga därutinnan, Skulle klagan öfver dem ej vara så stor. När svåra är inträffade, vore det nog icke så lätt för dem, men då skulle nog befolkningen hafva öfverseende med dem. Under vanliga förhållanden måste lapparne utöfva mera tillsyn öfver sina renar. Denna skulle utan tvifvel blifva bättre, om samtliga lappar med sina familjer och sitt husfolk flyttade med renarna långt in i distrikten, så att alla kunde hjälpa till att vakta renarna. Han höll före, att Nordlapparne (Kautokeinolapparne) varit orsaken till den vårdslöshet i renskötsel, som nu vore allmän bland lapparne, men då han varit på trakten blott 18 år och han således icke som de äldre varit vittne till förändringen för 50 år sen, vågade han ej uttala något själfständigt omdöme.

11:te distriktets lappfamiljer följde ej med sina renar. Fa miljerna brukade bo på olika ställen, på Brandmo, Ödefjäll och Maukstali — men renarna släpptes, så att de begafvo sig än åt Balsfjorden, än åt andra håll. Ständig vakt funnes ej, ehuru lappar med vissa mellantider eftersåge renarna.

Walderhaug anmärkte, att förmännen ej anmälde sig hos honom utan allenast hos länsmanen i Salangen Andersen. Det vore önskvärdt att bestämmelse träffades därom, att då renbetesdistrikten vore delade på två eller flere länsmansdistrikt, lappförmännen icke skulle behöfva anmäla sig hos alla utan allenast hos en af dem, som skulle underrätta de andra, att anmälan skett m. M. Detta önskemål har af kommissionen anmälts för Stiftsamtmanden i Tromsö.

Angående 11:te distriktets lappar meddelade *Knud Bakkehaug* vid besök å hans gård den 28 juni, att detta distrikts renar komme så fort det blefve något grönt nere på hemjorden. Efter hand som Snögränsen flyttades högre, flyttade renarna högre till fjälls. Lapparne själfva bodde i sina kåtor sydost om Bjerheng samt flyttade mot slutet af juni till Mauktind. Renarna ströfvade öfver allt från Mauktind upp till halfön mot Malangen. Så vidt man kunde se, vaktade lapparne icke renarna, hvilket framginge däraf, att då man ville drifva bort djuren från hemjorden, kunde man ej få reda, på vaktarne. Om lapparne på sätt nu skedde vårdade renarna, måste dessa göra skada under flyttningen vid midsommar. Renarna kunde icke, gå på högfjällen i början af maj, ty där vore för mycket snö; de måste ned i daiarna för

betets Skull. Då skedde Största skadorna, men de skulle dock till största delen kunna undgås, om lapparne vore påpassliga och vaktade sina djur. Under nuvarande förhållanden, då lapparne vore pliktförgätna i sin renskötsel, vore det endast solen och värmen, som kunde drifva renarna till fjälls.

12:e distriktet.

Detta innefattar bland annat Kirkesdalen, Iselvdalen och östra sidan af Bardo samt begränsas af Divielven och Maalselven intill Bardoelvans utlopp i denna, af sistnämnda älf och Altevand samt af riksgränsen.

De lappar, som flytta i detta distrikt, äro från Juckasjärvi socken.

Förmännen i distriktet Johan Thomasson Skum och Thomas Thomasson Skum kommo tillstädes jämte Nils Persson Nutti och några yngre lappar.

1. Inflyttningstid och väg

a) Uttalanden af lapparne.

De uppgåfvo, att inflyttningen till detta distrikt skedde i början af maj, då lapparna med vajor och fjolårskalfvar öfvergingo riksgränsen vid Gamasjaur och flyttade en del nedåt Dividalen och därifrån emellan Storfjeld i Bardo och fjället Alapen ned emot Maalselven intill Alapmoens gårdar. En annan del ginge öfver Gamasjokk förbi Voumbesjaur och Anavandene till Iselvdalen och Kirkesdalen. Oxrenarna däremot kvarhöllles vanligen på gränsfjällen till inemot midsommartiden, då de infördes i distriktet.

Återflyttningen om hösten skedde ungefär efter samma flyttningvägar.

Lappen Nils Persson Nutti, 63 år gammal, hvilken förr i många år varit förman i detta distrikt, uppgaf, att lapparna för omkring 50 år sedan äfven under kalfningstiden uppehållit sig med alla renarna i fjälltrakterna inom den norska gränsen och först omkring en vecka före midsommar flyttat längre ned i distriktet. Denna senare inflyttnings tid vore det dock nu "för tiden svårt, om ej omöjligt att iakttaga till följd af flyttningens försvärande numera genom älfvar och vattendrag. Lapparne kunde nämligen nu icke som förr färdas med renarna i dalgångarna utan måste hålla sig högre upp efter fjällsidorna, i följd däraf att många gårdar och sätrar nu förlagts på lapparnes gamla vägar och visten såsom vid Lapps karet i Kirkesdalen, Jensvoldsätern, Kristianemo i Revelvdalen, Andmo m. fl. Ifrågavarande uppgift vitsordades af närvarande gårdbrukaren Paul Olsen å Björkaasen. Nils Persson Nutti förmälte på fråga vidare, att det vid den tidigare inflyttningen om våren, i synnerhet efter en snörik vinter,

vore omöjligt att af hålla renarna ifrån gårdarnas ängar, äfvensom att renens betande därå åstadkomme skada. Dock påpekade han omöjligheten af att intill den 15 juni hålla renarna å fjälltrakterna å gränsryggen. Där finnes numera ej tillräckligt bete som förr i tiden, då renmossbetet på gränsfjällen var rikligare, ej heller det skydd, som ömtåligare dräktiga kor och unga kalffvar behöfde, och renarna kunde ej på något sätt hindras från att söka sådant längre ned i skogbeväxta trakter. Lapparne skulle vid ett försök härtill ej kunna behålla i sin hand mera än några tiotal renar. Finge lapparne i distriktet däremot vid nu brukliga inflyttningstid gå öfver gränsen och tillbringa kalffningstiden i fjälltrakter mellan Altevand och Anavand, skulle de kunna uppehålla sig där intill den 15 juni.

b) Uttalanden af normmän.

Ole M. Hansen i Kroken, Ordförer i Bardo herredsstyrelse: Hansen ansåg, att den tidigare inflyttningen i detta distrikt vållade mera skador än inflyttningen efter den 15 juni, ty finnes ej bete å fjälltrakterna, hvilka i början af maj vanligen vore snöbetäckta långt nedåt slutningarna, tvingades renen oemotståndligt ned på ängsmarken för att finna föda. Det späda gräset arbetades där och gräsvallen söndertrampades. Däremot fann han intet hinder föreliggande för en tidigare inflyttning öfver riksgränsen för detta distrikts likasom ej heller för 15:de, 16:de och 17:de distriktens renar, så framt genom en gränslinje bestämdes *huru långt* lapparna finge inflytta före den 15 juni, under hvilken årstid som helst och där de finge uppehålla sig både på våren och hösten. Gränsen, som borde utsynas, kunde på en trakt dragas längre från riksgränsen, men måste på andra trakter gå närmare densamma.

Lensmanden i Salangen Tomas Aldon Andersen: Hans länsmansdistrikt innefattade hela 15:de och 16:de samt delar af 12:te, 14:de och 17:de distriktet.

Angående flyttningarna till detta distrikt uppgaf länsman Andersen, att å de flyttningssägar i distriktet, som numera användes, icke några sätrar eller nyodlingar finnes, som kunde antagas hindra inflyttningen efter den 15 juni. Ej heller ansåg han, att i distriktet förekommo vattendrag och sjöar, som omöjliggjorde inflyttning sagda tid.

Lappfogden E. Myre förklarade, att lapparne utan hinder kunna begagna sig af den nu bestämda senare tiden för inflyttning i detta distrikts *bebodda* delar, om de erhöle tillåtelse att för kalffningstidens skull med bibehållande af nuvarande flyttningstid i början af maj öfver riksgränsen uppehålla sig i distriktets *obebodda* fjälltrakter till den 15 juni. För detta ändamål måste dock en gränslinje utsättas, hvarjämte till renbetets förmering odlings-, bruknings- och byggnadsrätten på gården Frihedli vid Diviälven torde böra inlösas, och i hvarje fall vore det

nödvändigt att åtgärder vidtoges för att skydda den upp till Sandelvdalen växande furuskogen.

Mot Nils Persson Nuttis uppgift, att gamla visten och gamla flyttningsvägar numera upptagits af sätrar och gårdar, erinrade lappfogden, att Sådana gamla visten ännu voro tillgängliga t. ex. vid Kristianemo, men att lapparne själfva öfvergifvit dem samtidigt med att "nordlapparne" från Kautokeino inkommit inom Tromsö amt och den då rådande goda renskötseln upphört. Lappfogden erinrade sig väl, huruledes lapparne på den tiden hade sina renar samlade, och att man då aldrig såg renarna nere i ängs- och betesmarkerna. Efter "nordlapparnes" ankomst blef det vanligt, att väl se renar där, men ingen lapp.

Gårdbrukarna Johan Andersen Sandeggen, 46 år gammal, och Paul Olsen Björkaasen, 49 år, uppgafvo samstämmigt, att de ej hade något emot, att lapparne inflyttade i maj, om lapparne noggrant vaktade sina renar. Vidare anförde de samstämmigt emot den möjliga tidigare inflyttningen, att densamma ovillkorligen medförde skador, i det den bragte renarna ned på inmarken. Efter den 15 juni däremot skulle, ansågo de, endast oväsentlig skada förekomma, om lapparne blott flyttade igenom gårdsägorna med renarna sammanhållna och ej som nu läte dem drifva spridda öfver allt. Den tiden finnes föda i fjällen, så att renarna med vederbörlig tillsyn lätt kunde afhållas från sätrar och gårdarnas inmark och betesmark. De påpekade dessutom, att visteplatser ingalunda saknades inom distriktet såväl för kåtor och familjer som ock för att sammanhålla renar för mjölkning, märkning o. d.

Gårdbrukaren Johan Jensvold i Kirkesdalen antog det vara för lapparne omöjligt att inflytta så sent som den 15 juni med de späda kalffvarna. Dessutom betviflade han, att lapparne förmådde hålla renarna tillbaka intill den 15 juni. Han ansåg, att inflyttning redan i maj ej skulle medföra någon skada, om renarna blott vaktades, så att de afhöllos från inägorna, hvilket han fann i de flesta fall ej vara ogörligt. Utrymmet för lapparne hade otvifvelaktigt inskränkts genom upplåtande af mycket jord i dalgångarna.

Nils Iselvmo å Kirkenes i Maalselven, 70 år gammal, hade för 36 år sedan hitflyttat.

Denne uppgaf, att distriktets renar så långt han mindes delvis inkommo i maj, men de flesta ej förrän till midsommar, utan uppehöll de sig till dess i trakten vid Altevand, hvarefter de kommo flyttande in i distriktet till Kirkesdalen och Iselvdalen med flere platser. Sedan "nordfinnarne" inkommit, upphörde emellertid dessa flyttningar, i det renarna släpptes utan tillsyn af renvårdare in öfver distriktet. Inga lappar flyttade öfver Kirkenes, men ströfrenar syntes där emellanåt. Han ansågo det ej menligare för lapparne att hitflytta efter den 15 juni. Den tiden voro kalffvarna större, så att de kunde tåla vid flyttningen, och lapparne kunde med nödortfing bevakning afhålla renarna från att ströfva ner i betesmarken. Vid inflyttningen i maj uppstode alltid skador

på betes- och annan mark. Ty foderbrist rådde nästan ständigt i dessa trakter om våren och det första gräset vore nödvändigt uteslutande för kreaturen, men ödelades nu ofta af renarna, som afbetade och nedtrampade det. Jordbrukarne lede därigenom skada, Så mycket kännbarare som kreaturen ej kunde trifvas på betesmark, där ren funnes eller betat. Huruvida detta berodde på att renarna kvarlämnade mycket hår på betesmarken eller af annan grund vore ovisst, men säkert vore, att boskapen ej fördroge renen, hvilket tydligt syntes däraf, att mjölken aftoge, så snart renar funnes i betesmarken.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af normmän.

Ordförer i Bardo Herredsstyrelse Ole W. Hansen i Kroken:

Denne medgaf, att en hel del sätrar under de sista årtiondena uppstått inom Bardo herred och många af dessa voro högt belägna. Detta försvårade i viss mån renskötseln och kräfde af lappen mera och noggrannare vakthållning öfver renarna än som på senare tid presterats. Han ansåg lappen ej böra förhindras att anlägga sådana hägnader, som kunde finnas verksamt bidra till att hindra renens tillträde till jordbrukarnes marker.

Beträffande förbudet för lapparne att inkomma med svenska bofastas renar, ansåg han, att lapparne borde tillåtas att åtminstone medhafva för de bofasta nödiga kör- och dragrenar.

Lensmand Andersen, Salangen:

Denne uppgaf, att under senare åren endast förmännen inkommit i distriktets inre delar, där de tagit sitt viste vid Påvemoen, men öfriga lappar hade med familjer stannat uppe i distriktet vid riksgränsen.

Vid dåligt väder kunde lapparne ej bevaka alla sidor af distriktet, hvarför renarne då samtidigt från olika håll plögade strömma till skilda delar af skogslandet.

Få "taxter" hade under hans 17-åriga tjänstetid upptagits i hans del af 12:te distriktet, men sådana inträffade för två år sedan vid Bängen, Fosmo, m. fl. gårdar. Dessa skador, mest på slätter, skedde medan lapparne voro upptagna af vakthållning af renar i Kirkesdalen, där "taxter" årligen upptoges.

Ågarne af gårdarna Balberg och Strömsör i Bardodalen, till hvilka gårdar äfven hörde ängar på östra sidan af Bardo älf, således belägna inom detta distrikt, klagade vid sammanträffande öfver lapparnes försumlighet i renarnas vaktande. Ständig bevakning under hela sommaren vore nödig för att undgå skador och besvär med "taxter". Renvaktare borde beständigt vara posterade vid Dalbergs gård med uppgift att hindra renarna att komma, ned i slättern. Sådant hade ock gått för sig förr i tiden och vore lika möjligt nu.

Lensmand Walderhaug i Moen:

Beträffande renskötelsen i den del af detta distrikt, Som tillhörde hans länsmandsdistrikt, uttalade länsmannen sitt beklagande af att lapparne ej genom bättre omvårdnad af sina renar undveke skador och "taxter". Lapparne hade tyvärr ej sina kåtor och familjer på de ställen i distriktet, där renarna mest funnes, utan öfverlämnade renarnas bevakning åt sina drängar och andra vaktare, hvilka vanligen visade sig försumliga och vårdslösa. Renarna finge ströfva genom distriktet än här och än där utan Synbar tillsyn. Där lappen någon gång med sin kåta och sitt folk följde renarna, vaktades dessa märkbart bättre. Om lapparne visat mera noggrannhet, hade tillståndet ej blifvit så dåligt.

Gårdbrukarne Johan Andersen Sandeggen och Paul Olsen Björkaasen i Kirkesdalen yttrade angående villkoren för renskötelsen i trakten, att ehuru flere gårdar och sätrar under de sista årtiondena upptagits äfven långt in bland fjällen, de dock ansåge, att många platser ännu funnes, där lapparne obehindradt kunde förlägga sina kåtor och sitt folk, ja äfven hålla en del renar för mjölkning och kalvarnas märkning o. d. Men lapparne hade öfvergifvit all verksam renskötelse i distriktet. Väl Syntes renar kring gårdarna men sällan någon lapp, minst sådan, som sysslade med renarnas bevakning. För att undgå att skada markerna och däraf följande "taxter" måste lapparne så bevaka sina renar, att de ej finge som nu fritt ströfva omkring. Ville lapparna återgå till gamla tiders sed att vakta renarna — något som gårdbrukarne ej alls ansåge omöjligt — Skulle frid och sämja åter inträda mellan lapparne och de bofasta. De erkände, att renägarne, husbönderna, på de sista åren visat ansatser till bättre renvård, men det tillkomme dem äfven att öfva sträng tillsyn däröfver att de vaktare (gjetere), de utsände bland renarna, äfven fullgöra sina åligganden. Ständig vakthållning vore oundgänglig i Kirkesdalen för att gårdbrukarnes betes- och ängsmarker skulle blifva så fredade, som de måste fordra,

Gårdbrukarne beklagade, att lapparnes förra mönstergilla renskötelse för omkring 50 år sedan öfvergafs. Detta skedde så snart de ifrån Kautokeino härstammade s. k. nordlapparne strömmade in i distriktet. Dessa hade släppt sina renar lösa utan tillsyn så att de, hvilket ock torde varit afsikten, sammanblandades med de öfrigas renar, och all skötelse därigenom inom kort omöjliggjordes.

På Björkaasens säter hade laga "taxt" afhållits fredagen den 22 juni detta år i anledning af att renar under en stor del af juni månad skulle hafva nedtrampat och afbetat den röjda säterängen. Förmännen ingingo förlikning med gårdbrukaren, därvid erlades 175 kronor.

Lappfogden Myre ville med instämmande i ofvanstående yttrande framhålla vikten af att lapparne icke blott vid Kirkesdalens gårdar utan öfverallt, där skador plögade förekomma hvarje sommar, hölle renvaktare, ej blott sådana, som endast tillfälligt-

vis besökte sin vaktplats, utan vaktare, som förlades i någon af gårdarna eller i dess omedelbara närhet. Dessa vaktare skulle meddela underrättelse om sitt viste, så att det vore möjligt för de bofasta att vare sig genom telefon eller bud genast sända renvaktaren underrättelse om, då renar förmärktes i marken, så att dessa omedelbart kunde infinna sig och bortdrifva renarna. Genom denna enkla åtgärd skulle lapparne mången gång besparas skadeersättning likasom ock de bofasta undgå skador och besvär med att skydda sin egendom.

Företnämnde Nils Iselvmo å Kirkenes uppgaf angående lapparnes renskötsel och villkoren därför, att renarna i hans ungdom vaktades och sammanhölls, såväl oxar som vajor, hvarje hjord för sig, renkorna mjölkades hvarje kväll och jordbrukarne hade intet som helst obehag af renarna. Lapparne, som då vistades i distriktet, hade sina kåtor och visten inne i distriktet bland renarna i Kirkesdalen, Iselvdalen, på Påvemoen m. fl. ställen och ombytte visten efter behovet att förflytta renen till ny betesmark. Men dessa fredliga förhållanden förstördes så snart de s. k. nordfinnarna från Kautokeino började inflytta i Tromsö amt tillsammans med Karesuando- och Juckasjärvilapparne. Såväl inflyttningen med samlade hjordar som renarnas noggranna sammanhållning och skötsel i distriktet upphörde med ens, ty ”nordfinnarne” kastade in sina renmassor utan ordning och tillsyn. Distriktets öfriga lappars renar inblandades och uppslukades af dessa, hvarigenom de gamla lapparne nödgades uppgifva all skötsel och förlorade delvis sina renar. Och allt sedan dess är ej att tala om någon skötsel af renarna. De släpptes nu in i distriktet utan någon ledning och höllo sig under varmt vårväder i fjälldalar och lider, men om våren blefve kall och snön mycken, trängde renarna sig ofelbart ned på inmarken, en invasion som jordbrukaren i följd af foderbristen på våren och däraf följande behof af första betet för sina egna kreatur icke kunde tillåta.

Nils Iselvmo uppgaf sig ha sett, att det blott berodde på *god* vilja hos lapparne att under sommaren afhålla sina renar från ”bumarken”. Under den tidiga flyttningen om våren kunde det blifva svårt nog. Denna tidigare inflyttning hade han för sin del intet emot, förutsatt att lapparne vederbörligen vaktade renarna. Lapparne vore ju också människor, som böra få lefva, bara de skötte sina kreatur som annat folk.

b) Uttalanden af lapparne.

Företvarande förmannen *Nils Persson Nutti*, med hvilken nuvarande förmännen *Johan Thomasson Skum* och *Thomas Thomasson Skum* instämde, anförde: att numera återtaga den gamla renskötseln med hvarje hjord för sig vore ej möjligt, ty därtill skulle erfordras minst ett dubbelt så stort betesområde som lapparne nu hade att förfoga öfver. Att förlägga alla kåtorna in i distriktet insåg Nils Persson Nutti äfven möta hinder däraf,

att dessa flerstädes komme att ligga allt för nära inpå bofastas sätrar och slättermarker. Distriktets lappar hade under senare tid börjat alltmera hålla renarna tillbaka från distriktets inre och i dess mindre bebodda trakter uppåt fjällen, hvarest de därför ock hade sina kåtor och familjer. Detta till följd af den vidsträcktare uppodlingen och förökade mängden af bofasta i distriktets inre delar. Men väl borde och kunde renbevakningen i distriktet ordnas så, att renarna i allmänhet afhölles från "bumarken". Det berodde blott på att kunna förmå alla lapparne i distriktet att deltaga i gemensam tillsyn öfver renarna. De lappar, som ägde ett ringare antal renar, ville allmänt undandraga sig mödan af bevakningen och öfverlåta den samma åt dem, som äga större hjordar.

Flera af distriktets lappar var kommissionen icke i tillfälle att höra, då inga andra förutom några unga drängar ännu nedkommit i distriktet.

13:e distriktet.

Distriktet omfattar den nordvästligaste delen af Maalseldalen, Lenviken och den nordligaste delen af Reisens socknar samt begränsas af Maalselven från dess mynning till Andselvens inflöde däri, mot söder af sistnämnda älf, Andsvatn och en linje från detta till Strömmen i Sörreisen samt därifrån af fjordar och sund till Maalselvans utlopp i Malangen.

Samtliga till distriktet anmälda lappar äro från Karesuando med undantag af en från Juckasjärvi socken, som i år anmält sig dit.

1. Inflyttningstid och väg.

Härom kunde beträffande detta, distrikt inga uppgifter inhämtas af lapparne, enär dessa i följd af vinterns svåra förhållanden ännu icke inkommit i distriktet, utan afgåfvos härom följande upplysningar af nedannämnde *bofasta*:

Ole Tollefsen i Fagerlidal, 77 år gammal, jämte Simon Asgård.

Lapparne, som komma från trakten af Dödesvand och fjälltrakterna i 11:te distriktet, flyttade förr i tiden genom Iselvdalen och Kjerveldalen förbi Istinderne i 12:te distriktet öfver Bardo älf på Fosmo bro; men sedan år 1862, då denna förstördes, flyttade de till Finsund, där renarna simmade öfver älven och kalffvarna fraktades i båt, samt vidare öfver Andselven med alla renar in i distriktet. Denna inflyttning skedde vid midsommartiden och vållade ingen förtret, ty renarna vaktades och höllos högt uppe i marken. Men i senare tid, sedan omkring 30 år, hafva äfven detta distrikts lappar tagit sig väg genom 11:te distriktet efter Maukerne norr om Maalselven, hvilken de övergingo norr om Brandskognes. Vajorna kommo numera före kalffningstiden i början af maj och oxarna i slutet af samma månad.

Nuvarande inflyttning i maj vore högst olämplig, ty renarna trängde sig alltid ned på inmarken och förstörde vårbetet; men skulle nu brukliga flyttningsvägar såväl till detta som till 14:de och 24:de distriktet bibehållas, vore det att befara, att dessa distrikts renar vid inflyttningen i juni komme att vålla ännu mera skada än i maj.

Vid förut omnämnda besök i Guldhav och Lunnegård vid Maalselvans mynning den 2 juli uppgåfvo gårdbrukarne därstädes *Hal dor Ingesen, Gerhard Nymo m. fl.*, att de ansågo det inflyttningarna med ren genom denna trakt efter den 15 juni komme att medföra flere och större skador än i maj, alldenstund lapparne på många ställen icke skulle kunna komma fram utan att beträda odlad mark, och där skulle flyttningsvägen behöfva inhägnas på långa sträckor. Men vare sig flyttningen genom trakten skedde i maj eller juni, blefve hufvudsaken dock, att lapparne vid flyttningarna mangrant åtföljde renen och ledde flyttningen. Detta funno gårdbrukarne ingalunda ogörligt, ty lämpliga hvilo- och betesplatser finnes efter flyttningsvägen, hvilken kunde gå ifrån Lilla Mauken in i 13 :de distriktet till Renskallen och Andsfjeld. "Taxter" hade i år påkallats i Guldhavtrakten icke så mycket för den redan skedda skadans skull som fast mer i ändamål att skrämma lapparne ,att se efter renarna. Detta medel, "taxten", hade vanligen befunnits som det enda verksamma för att bli fri renarna från inmarken.

Den ren, som nu i juni ströfvat på ängsmarken, hade befunnits delvis tillhöra 13:de distriktet.

Jens Florup Andreassen i Bjerkli i Tagelvdalen, 67 år gammal, bosatt därstädes sedan 28 år, yttrade vid besök den 3 juli:

att lapparne under hans tid flyttat genom Tagelvdalen till 13:de distriktet under första veckan af maj med vajorna, eller innan dessa kalfvat, medan Oxrenarna kommit efteråt på olika tider. De hade öfver älfven vid Guldhav ingått i 13:de distriktet.

Han fann det otvifvelaktigt, att lappar, hvilka med renar flytta genom 11:te distriktet så sent som vid midsommartiden, komme att förorsaka vida mera skador än vid inflyttningen tidigt i maj, då växtligheten vanligen är så obetydligt framskriden. Dessutom blefve det svårt att i juni få de späda kalvarna öfver vattendragen.

Det vore visserligen svårt äfven om våren, om renen såsom för närvarande släpptes obevakad in öfver markerna. Betet blefve otillräckligt för korna och dessa skydde dessutom den mark, där renen betade. Korna sinade eller mjölken minskades enligt gammal erfarenhet. Också kommo renarna då ofta ifrån den knappa betesmarken in på gårdsägorna. Men om lappen blott kunde förmas att vakta renarna, vore svårigheten att flytta igenom den (iden ej stor, ty lapparne kunde finna bete för renen längre upp från kornas betesmark. Renar, som då komme ned i betesmarken, kunde lätt bortjagas.

Lensmand Walderhaug i Moen påpekade äfven, att det blefve svart för 13:de distriktets lappar hvilka vanligen komma med alla renar samtidigt, att inkomma dit efter den 15 juni, enär de under flyttningen genom distriktet hade att passera tät bygd med många gårdar t. ex. vid Brandskogsnes, Möllerhaug, Fagerlid.

2. Betesförhållandena och renskötseln inom distriktet.

Ole Tollefsen i Fagerlid anmärkte om 13:de distriktets lappar, att de lika litet som öfriga vårdade sig om sina renar. Lapparne låge vid fjället Vasbrunen och låte renarna ströfva öfver hela distriktet hvar de behagade. År 1903 och 1904 hade de ålagts "taxt" för skada inom 14:de distriktet i Fagerlidalen.

Lensmand Walderhaug i Moen gaf lapparne i detta distrikt det erkännande, att de varit "flinka" i sin renskötsel. Under hans 18-års tjänstetid hade högst få skador anmälts i 13:de distriktet.

Jens Florup Andreassen i Bjerkli ansåg väl stor brist förefinnas i lapparnes bevakning af renarna. Han kunde dock ej tro, att renen skadade skogen i nämnvärd mån och det vore öfverdrift att påstå, att lappen ödelade skogen. Det obetydliga, lappar använde däraf till bränsle och virke, kunde ej vålla ödeläggelse.

14:de distriktet.

Distriktet omfattar sydliga delen af Reisen, nordligaste delen af Salangen samt den till Reisen stötande delen af Bardodalen med följande gränser: mot norr sydgränsen för 13:de distriktet, mot öster Maalselven och Bardoelven till Kirkemoen, mot söder en rak linje dragen öfver Kobberyggen från Kirkemoen till Brandvold i Salangsdalen samt Salangselven och Sagfjorden, mot väster af fjordar och sund.

Till detta distrikt flytta hufvudsakligen Juckasjärvilappar, hvilka vistas å olika ställen inom distriktet, men äfven några familjer från Karesuando inflytta till distriktet och uppehålla sig vid fjället Böringen.

Lapparne från Juckasjärvi hade icke inkommit ännu. Kommissionen hade icke tillfälle att uppsöka de fåtaliga Karesuando-lapparne.

1. Inflyttningstid och väg.

Följande uppgifter hafva inhämtats:

Af Lensmand Andersen:

Lapparne från Juckasjärvi flyttade i början af maj från riksgränsen med vajorna, som kalfvade på norra sidan af Altevand. En del flyttade vidare genom 12 :te distriktets fjälltrakter till Brandnio där de öfverginge älfven, och en del utefter Bardo älf på norrasidan förbi Indsetgårdarna nedför Bangskaret genom Sætermoen

och in i distriktet vid Kirkemo. Oxrenarna fördes först vid midsommartiden in i distriktet. Lapparne slog sig ned *dels* vid Rundhaugen i Skoelvdalen och *dels* vid Stenvandet i Salangen.

Inflyttningen öfver distriktsgränsen, hvilken, om riksgränsen ej finge öfverskridas före den 15 juni, ej kunde försiggå före midsommar eller därefter, torde ej kunna ske utan årliga skador i den tätt bebyggda trakten vid Stendal, Asplund och Stensrud, där lapparne måste flytta efter landsvägen; ännu svårare blefve flyttningsvägen den tiden för dem, som i norr öfver Brandmo, Grannes, Finsund och Rustad sökte öfvergå distriktsgränsen. Synnerligen stor blefve svårigheten för de unga kalffarna att komma öfver vattendragen.

Gamla flyttningsvägen öfver Finsund vore för lapparne omöjlig, till följd af odlingar.

Vid besök å Sörmo, Nedre Björnsmo och Skoelvdalen den 2 juni förtäljde härom

f. gårdbrukaren Lars Olsen, 77 år gammal, och hans dotter änkan Brynhild, att lapparne för omkring 30 år sedan börjat på våren i maj, innan Bardoelven gått upp, inkomma i distriktet med vajor och yngre renar i anseende till besväret att frakta kalffarna i båt öfver nämnda älf, men Oxrenarna inkomme först vid midsommartiden, alla öfver Sætermoen. Lapparne lägrade sig i Skoelvdalen å Rundhaugen, Stenvand och Kampen. Förr i tiden infördes alla renar samtidigt midsommartiden. Den nu gängse tidiga inflyttningen vore menlig för jordbrukarne, när renarna för snön, som då ännu vanligen låge kvar i liderna, nödvändigt måste komma ned på markerna för betets skull, därvid betet och gräsväxten skadades. Skulle inflyttning däremot ske först vid midsommartiden, komme densamma att medföra endast oväsentliga skador, därest lapparne ägnade sina renar erforderlig tillsyn.

Ole Tollefsen på Fagerlidal, 77 år gammal, beskref lapparnes flyttningsväg till detta distrikt såsom anförts vid distrikt XIII med tillägg, att de, sedan de inkommit i distriktet, förlade sig dels till Skoelvdalen och dels till Böringen samt att de i gamla tider hållit sina renar så långt uppe i marken, att de ej gjorde någon förtret. I senare tid däremot, sedan 20 å 30 år, flyttade en del af distriktets lappar genom bygden utefter Maalselven öfver Klöven och Mökelby och gingo öfver älfven vid Brandskogsnes. De komme med vajor och kalffvar i början af maj och med oxarna i slutet af samma månad. En del lösren utan åtföljande lappar öfverginge älfven vid Finsund och andra ställen omväxlande.

Ole Tollefsen ansåg inflyttningen i maj mycket skadlig för jordbruket, och inflyttningen efter den 15 juni skulle blifva ännu skadligare, om *den sistnämnda flyttningsleden* skulle bibehållas och renarna ej ledas och vaktas med mera omsorg, än som nu vore sed.

Gårdbrukaren Johan Andersen Sandeggen anmärkte vid passerandet af gården Jensvold i Kirkesdalen den 29 juni, att Lap-

parne, som flyttade till 14:de distriktet, liksom de till 24:de öfvergifvit den gamla flyttningssvägen efter molandet förbi gårdarna Jensvold och Evenstad på andra sidan dalen, där ingen skada under någon årstid behöfde förekomma, och i stället nu flyttade utmed den tätt bebyggda Maalselven.

Lappen Nils Persson Nutti påpekade vid kommissionens besök i Björkaasen, att för den händelse 14:de distriktets lappar skulle få flytta först efter den 15 juni och dessa äfven blifva hänvisade att uppehålla sig i fjälltrakten i norska Saarivuoma intill sagda tid, torde utrymmet där näppeligen räcka till, ej heller betet, hvarförutom de olika distriktens renar skulle komma att sammanblandas, hvilket skulle medföra betydande svårigheter, då seden för inflyttningen till de olika distrikten vore skiljaktig.

Lappfogden Myre anmärkte, att det för själfva inflyttningen väl kunde gå för sig att 14:de distriktets lappar flyttade in i sitt distrikt redan i maj, men det vore efter inflyttningen omöjligt att i följd af den i fjälldalar och sluttningar kvarliggande myckna snön och bristen på bete hålla renarna i fjällen. De måste ned i marken till skada för ängar och betesmarker.

Vid sammanträffande vid Nordhus den 4 Juli med *Knut Mathias Högli*, 62 år gammal, hvilken var af norsk lappsläkt och ehuru jordbrukare förr varit ägare af ren, uppgaf denne, att en del lappar från Karesuando flyttade genom 13:de till det 14:de distriktet och förlade sig i Böringen, dit de plägade ankomma i maj före kalfningstiden. Han hade under lång tid sett renarna komma så tidigt, men aldrig iakttagit någon skada af deras tidiga ankomst. Om lapparne skulle nödgas iakttaga den senare inflyttningstiden framåt midsommar, trodde han, att renarna ändå efter gammal vana komme att ströfva in öfver distrikten på sin vanliga tid och att lapparne icke skulle förmå kvarhålla dem i fjälltrakterna vid gränsen.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

Uttalanden af norrmän.

Lars Olsen och hans dotter *änkan Brynhild*, ägare af gården Biörnsmo i Skoelvdalen, den 27 juni:

Dessa klagade bittert öfver lapparnes vanskötsel och brist på hänsyn till jordbrukarens behof. Numera ej allenast släppte lapparne utan drefve renarne ned på slåttern och gödsblad mark, "fröjmark", ända, intill höbergningstiden. Så hade deras slätter vid Kampen ej hunnit bergas under senare åren därför att renarna nedtrampat densamma under hela växttiden. Å garden tillhörande sätern Rundhaugen hade lapparne så nedhuggit skogen och nedtrampat ängsmarken, att sätern blifvit värdelös och osaljbar. De

ville, att lapparne, som de utan hinder kunde göra, skulle flytta längre inåt fjällen, där Staten ägde betesmarken. De slutade sin klagan med att de alls intet hade emot lapparnes hitflyttning, om dessa blott ville hålla bättre tillsyn öfver sina renar.

Gårdbrukaren Ole Tollefsen på *Fagerlidal* anförde beträffande följderna af inflyttningen i maj, att renarna den tiden alltid gjorde jordbrukaren stort afbräck, icke blott därigenom att lapparne icke hindrade renarna från att, särdeles vid kall väderlek, nedströmma på betes- och inmarken, utan äfven däraf att kreaturen ej trufdes på samma betesmark som renen. Oftast då mjölken minskade, "kreaturen sinade", hade man funnit orsaken därtill vara, att ren inkommit på betesmarken. Han påstod, att korna ej kunde lida utdunstningen af en fettkörtel, som finnes under renens klöfvar, att dess lukt, som stannade i gräset, drefve korna från betet, där renen fanns, eller som renen nyligen beträdt. Riktigheten af detta antagande betvivlas af alla andra så bofasta som lappar.

För öfrigt erinrade Ole Tollefsen, att ingen ville hindra lapparne i deras rörelse, "der som de gjette som folk". Men just däri låge felet. Lapparne hade på sista mansåldern aldrig vaktat renarna. Den gamla oförargliga renskötseln upphörde, så snart de hänsynslösa nordlapparne kommo in i distrikten både från Karesuando och Juckasjärvi. De sammanhöllo aldrig sina renar, flyttade ej heller med dem in i distrikten, utan läto dem lösa och utan all tillsyn ströfva hvar de ville, medan lapparne själfva aldrig syntes till. De öfriga lapparnes renar inblandades i dessa hopar, och ingen skötsel var vidare möjlig. Alltsedan dess släpptes renarna utan tillsyn fritt öfver markerna och ödelade ibland både inmarker, "buhavnen", och utängsslåttar. Detta skulle ovillkorligen kunna undvikas genom vaktande, genom att "passe" renen. Han berättade om förra tidens renskötsel, hurusom lapparne bodde med sina kåtor och familjer inne i distrikten bland renarna, huru de vallade en del samt hade kor och kalvar i sin hand. De mjölkade de förra dagligen och märkte kalvarna. Äfven hade de godt om renmjölk och renost, som de äfven medförde massvis till hemlandet. Lapparne voro då de bofastes goda grannar, och de hade ömsesidigt gagn af hvarandra. Bland annat förskaffade lapparne de bofasta en del viktiga förnödenheter såsom stål och plogbillar. Renarna vallades den tiden och höllos beständigt längre upp i liderna, så att slätter- och betesmark var fredad. Han höll före, att samma sed att sköta renarna ingalunda var omöjlig att nu återtaga, om bara lappen ville arbeta i. stället för att bara latas.

15:e distriktet.

Distriktet omfattar södra delen af Bardo intill Sördalselven samt östra delen af Sördalen och begränsas i söder och öster af riksgränsen, i norr af Lönnesjaur, Altevand och Bardoelven samt i väster af Sördalselven.

Distriktets lappar äro från Juckasjärvi.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparna.

I Sörgård den 24 juni mötte distriktets förmän *Per Nilsson Sunna och Anders Olsson Svonni* och uppgåfvo dessa:

att lapparne vid midten af maj i Kaivaretrakten öfvergå riksgränsen m-ed hela hjorden och uppehålla sig vid Astojokk omkring två veckor eller till maj månads slut. Härunder afskiljdes oxarna och vallades särskildt å ömse sidor riksgränsen allt efter vind- och väderleksförhållandena. Under tiden hade kalfningen afslutats och lapparne flyttade därefter med vajor och kalfvar längre ned i distriktet för att finna skydd och föda åt de späda kalfvarna. Att hålla alla renarna inom svenska gränsen till den 15 juni skulle genom sammanträngande af vajorna och kalfvarna, å ena, samt oxrenarna, å andra sidan, vålla de flesta kalfvarnas undergång. Före nämnda tid behöfde de nödvändigt flytta med kor och kalfvar åtminstone så långt in i distriktet som till Stordalen och Rakkisvage, där inga gårdar eller slättermarker funnes.

b) Uttalanden af norrmän.

Johan Eriksen Sörgård m. fl. närvarande bofasta förklarade att de ej hade något emot lapparnes inflyttning i distriktet redan i maj, med villkor att renarna afhölls från betes- och slättermarker, hvilket de bofasta dock ansåge blifva svårt att utföra emot renens vana och natur.

Den 25 juni uppgåfvo *Håkan Indset, Hallsten Hausta*, samt brukarne af gårdarna Strömsör och Dalberg, samtliga boende vid Bardoelven, att de icke hade något att invända mot att 15:de distriktets lappar som hittills i maj inflyttade ända ned till Rakkisvage och längre in i distriktet, i synnerhet vid tidig vår. Dock endast under förutsättning, att nödig tillsyn ägnas renarna, så att de icke finge ströfva ned på bumarken, hvilket ovillkorligen skulle ske, om renarna utan vaktning finge gå som de ville. Bättre tillsyn under de senare åren hade visat, att lapparne därigenom kunde afhålla renen från gårdarnas mark.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparna.

Förutnämnda förmän i distriktet uppgåfvo, att distriktets renar under våren uppeholle sig vid Altevand samt mellan Astojokk och Gievnejaur och under sommaren öfver hela fjället Rubben. Då de voro där uppe, var det svårt att afhålla renarna från att

nedgå såväl åt öster till Sluttningarna vid Bardo älf, Indsetsgårdarna,, som i synnerhet åt väster ned i Sördalen, å hvars mot söder vettande fjällsidor växte lockande bete. Stängsel vid nedgångsställena skulle i betydlig mån underlätta renens kvarhållande på Rubben, där föda ej saknades sommaren igenom, äfven om renen fullständigt afstängdes från att nedgå i dalgångarna, förnämligast Sördalen, som vore full af slättermarker.

Ett stängsel vid Gievnejokks utfall öfver fjällbranten skulle förebygga, att såsom för närvarande en stor mängd renar medfördes af strömmen vid deras försök att öfvergå älven.

b) Uttalanden af norrmän.

De vid *Sörgård* boende anförde, att stängsel vid renens nedgångsställen väl kunde underlätta lapparnes besvär med vakthållning för att förhindra renarnas nedträngande i ådalarnas betes- och slättermarker, men lapparnes vakthållning vore likväl därvid det verksammaste medlet, ty för renar användbara nedgångsställen från fjället vore så talrika och af sådan beskaffenhet, att hägnader blef ve af tvifvelaktig nytta och dessutom synnerligen kostbara, då man, för att få dessa i någon mån effektiva, Skulle nödgas hägna många kilometer i sträck. De funno det gagn, som sådana hägnader verkligen skulle komma att medföra, alls icke motsvara kostnaderna för desamma.

För öfritt förklarade gårdbrukarne sig anse, att det ej vore så mycket 15:de som företrädesvis det 17:de distriktets renar, som vanligen vållade skador i Sördalen. Dessa senare ströfvade för fritt utan tillräcklig tillsyn, medan ägarne låge i Polno på svenska sidan.

Lappfogden E. Myre ansåg det för kostnadens skull, om ej för annat, omöjligt att så hägna omkring Rubben, att det därmed afsedda ändamål fullt uppnåddes. Gärde vid Staggiojunes kunde visserligen hindra renarnas nedgång där, men ej på många andra, ställen. Ett dylikt stängsel komme ock att hindra renarna från att åter komma upp på fjällen, så att de längre stannade nere i dalen.

Gårdbrukarne från Indset, Hansta, Dalberg och Strömsör anförde, att de om sommaren vanligen hade mycket besvär med renarna, i följd däraf att inga vaktare åtföljde dem. Då lappar syntes, skedde det först sedan skada blifvit gjord. I synnerhet i slutet af juli syntes all tillsyn upphöra, och då skedde vanligen skada på slättermarken af de åt sig själfva lämnade renar, som strömmade dit ned från fjället, ehuru lapparne på grund af erfarenhet visste, att de vid den tiden kunde genom vakthållning hindra skadegörelse från renarnas sida.

Håkan Indset, 76 år gammal, erinrade härvid om lapparnes tillsyn öfver renarna i forna, tider, förrän nordlapparnes invasion inbröt. På den tiden flyttade, lapparne med sina renar uppe på fjället, vaktade dem och renarna kommo aldrig ned i skogen och

betesmarken. Nu funne lapparne det bekvämligare att släppa re-
narne vind för våg utan tilsyn. Det borde gå för sig att valla och
vakta dem äfven nu.

Vid af kommissionen föreertagen besiktning af det på svenska
statens bekostnad ar 1889 uppförda stengärdet vid Salvasskaräl-
ven i afsikt att hindra, det renar vid öfvergången af älven bort-
fördes och forginges befanns detta gärde i så bristfälligt skick,
att reparation däraf vore nödig för att det vidare skulle göra
någon nytta. En sträcka däraf på 76 meter var fullständigt ned-
rasad, och gärdet behöfde å en del ställen lagas genom uppläg-
gande af nedfallna stenar.

16:de distriktet.

Distriktet innefattar delar af Salangen och Salangsdalen samt
Lavangen och begränsas af Sagfjorden, Salangen- och Lavangen-
fiordarna, Rödalselven, Rödalsvand, gränsen mellan Senjen och
Ofoten, Spandalselven samt Sördalselven och ridvägen från Sör-
mo till Bonnes.

Allenast lappar från Juckasjärvi inflytta hit.

Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Af lappar träffades allenast *förmannen Olof Nilsson Sunna*,
hvilken den 24 juni uppsöktes, stadd på inflyttning i distriktet.

Han uppgaf, att distriktets lappar vanligen ginge öfver riks-
gränsen vid Gamasjaur i början af maj och flyttade därpå med
dräktiga vajor och späda kalfvar under ungefär en veckas tid
öfver Astojokk (Strömmen), som utgör förenings älven mellan Lön-
nesjaur och Altevand, förbi Rokkomborre fjäll ned mot Bardo
älf, hvilken de följde på västra sidan förbi Indset nedöfver Rub-
bens norra sida och rundt dess spets. Därpå öfvergingo de Sördals-
elven genom Strömsmogårdens ängsmarker och inkommo i di-
striktet på Lundensmon. Efter någon välbehöflig hvila ginge
de öfver denna fram till Melhus, hvilken de följa uppigenom Mel-
husskaret till Kobberygsskaret, där kalfningstiden tillbragtes.

Med den öfriga hjorden, oxar, gallkor och äldre kalfvar, hvilka
kvarhållits i fjälltrakterna vid Gamasjaur stundom till inemot
slutet af maj, inflyttades efter ofvan uppgifna flyttningstväg, men
högre upp efter fjällsidorna. Föga skador hade inträffat efter
denna flyttningstväg i maj, men helt annorlunda komme saken
att ställa sig, om lapparne skulle lämna riksgränsen först den 15
juni. Då måste skador förekomma här och dar etter hela flytt-
ningstvågen från och med Indset, enär lapparne med de späda
kalfvarna ei kunde komma fram högt uppe i fjällen hvarjämte
de ovillkorligen måste draga fram öfver mycken odlad mark.

Kalfningstiden kunde lapparne icke tillbringa i högfjällen vid

Gamasjock utan att utsätta sig för att en väsentlig del af kalffarna ginge under af köld och brist på bete samt den därpå följande flyttningens mödor. Olof Nilsson Sunna förklarade vidare, att han all sin tid eller minst 30 år inflyttat i distriktet med renkorna i maj och att han funne detta fortfarande oundgängligt. Någon enda gång hade han inflyttat med alla renar Samtidigt efter kalfningen, men i sådant fall hade största delen af kalffarna förgåtts i följd af ogynnsamma betes- och väderleksförhållanden samt strapatserna under flyttningen.

b) Uttalanden af norrmän.

Vid besök hos *gårdbrukarne Ole Larsen Livelten och Ingebrit Joramo å Lundamo i Salangsdalen* den 21 juni uppgåfvo dessa angående lapparnas flyttningar i distriktet, att dessa vanligen tillbragte kalfningstiden i Melhusskaret i början af maj stundom med alla renarna, men vanligen endast med vajorna. Renarna spredo sig sedan öfver distriktet och lapparne lågo en sommar i det skaret, en annan i ett annat skar eller fjäldal. De ansågo årliga skador oundvikliga, om lapparne inflyttade efter den 15 juni, enär de då hade att passera en mängd gårdar vid Indset och Strömsmoen samt i Sördalen, Lundeng, Lundhaug, Melhus, Kærreng äfvensom sätrar.

Gårdbrukarne Peter Irgens, Ola Helgesen, Hans Esaiasen och Edvin Hägglund i Bonnes, hvilka besöktes, förklarade likaledes, att flere skador på slättermark ovillkorligen komme att inträffa vid renarnas införande efter den 15 juni. Bland andra ställen, där dylikt skulle inträffa, nämndes Melhussättern. Det anmärktes tillika, att stor likgiltighet rådde i renskötseln från lapparnes sida. Ofta nog såges renarna inne i ängsmarken, men sällan några lappar. De ansågo, att lapparne skulle utsätta vakter vid gårdarna, hvilka kunde uppmärksamma renarna så fort de kommo ned och bortjaga dem från bumarken.

Gårdbrukare Ole Jörgensen, 75 år gammal, hvilken besöktes den 22 juni, ansåg likaledes, att skador vore oundvikliga, om distriktets lappar skulle verkställa flyttningen först efter den 15 juni, men ifrågasatte, om de ej kunde företaga sin inflyttning till distriktet ifrån Torneträksidan öfver fjällen genom *Budalen* och vidare in genom Störd alen till Salangselven.

Å *Melhus, gård* den 24 juni framhöllo de där församlade bofasta *Karl Melhus, Georg Helberg m. fl.*, att lapparne borde företaga sin flyttning så snabbt genom gårdarnas betes- och ängsmarker, att renarna ej släppas lösa ofvan markerna samt ej stanna för hvila och bete närmare sätrarna än 2 kilometer. De bestredo nödvändigheten att inflytta före kalfningstiden. Intet bete finnes i fjällen i början af maj och renarna måste därför ned på gårdarnes mark, där skada sålunda uppstode för gräsväxten. Komme lapparne däremot ned till bygden först senare, skulle de genom omsorgsfull bevakning och ledning af renarna kunna undvika näm-

värda skador under flyttningen. Lapparne Skulle både då och sedan under sommaren finna så godt bete på fjällen, att något intrång på bofastas mark aldrig behöfde förekomma. De bofaste anmärkte att lapparne vid inflyttningen hölle sina renar alltför länge på gårdarnas betesmark efter öfvergången af Sördalselven. De borde ej stanna dar längre än en eller två dagar, samt strax därpå draga sig längre mot fjälldalarna (skaren), där godt bete då funnes

Samtliga bofasta uttalade sig gillande om nuvarande förmanen Sunnas verksamhet såsom förman.

Lappfogden Myre framhöll vid sammanträdena å Strömsmoen, Melhus och Sörgård, att de skador, som komme att vållas vid inflyttningen i juni till 16:de distriktet, måste anses ringa i förhållande till de skador, som vållades genom inflyttningen i maj, hvilka skador särskilt vore betydliga under en sen och snörik vår, då renen omöjligen kunde afhållas från gårdarnas betesmarker och utängsslätter. Renarna måste söka föda hvar den funnes. Jordbrukarne inom distriktet hade allmänt önskat en senare inflyttningstid.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Förmanen Olof Nilsson Sunna, meddelade: att distriktets renar under sommarvistet vore fördelade på olika fjälldalar Sålund: en del hade sitt hufvudviste i Kobberygsskaret, Liveltsskaret och Forsetskaret, andra flyttade genom Jörnskaret öfver Salangselfven till Sörfladen, Sagvand och Solliskaret, andra åter ginge förbi Strömskaret till Salangsfjällen t. ex. Snörken.. Han medgaf jämväl, att stor brist förefunnes i afseende på renarnas bevakning, och erkände befogenheten af de bofastas anmärkningar däröfver. Han ansåg sig emellertid ha godt hopp om att en allmän tillsyn skulle ägnas renarna hädanefter, i det att lapparne skulle göra allt sitt till att afhålla dem ifrån de bofastes marker. Förmanen klagade dock, att de lappar, som ägde ett mindre antal renar, vore trögast att förmå att se till renarna, hvilka man under den varma årstiden icke kunde hålla i strängt afskilda hjordar, utan hvilka man måste vakta gemensamt. Mycken oreda uppstode däraf, att dessa lappar helst öfverlämnade hela bestyret med renarnas tillsyn inom distriktet åt de större renägarna, hvilka oftast icke hade tillräckligt med folk för ändamålet, hvadan nödig bevakning ofta uteblefve. Han fann en grundlig inspektion öfver renbetes distrikten nödvändig hvarje sommar en inspektion, därvid såväl gårdbrukarnes anmärkningar och besvär i afseende på renskötseln inhämtades, som ock lapparnes anstalter i detta afseende undersöktes. Lapparne ville långt hellre underkasta sig denna kontroll, än som hittills ständigt vara ut-satta för de eliest vänligt sinnade bofastas missnöje och klander. En sådan inspektion vore så mycket mera gagnelig som de skador,

som ständigt tillskrefves distriktets lappar vid Bonnes och Haakstadgårdarna oftast föröfvades af 17:de distriktets renar, hvilka utan tillsyn alltjämt inströmmade öfver 16:e distriktet.

Förmannen ålades att tillhålla distriktets lappar att hålla noggrann tillsyn öfver renarna, hvar och en på sin plats, samt att enligt lappfogdens förslag anteckna och vid första sammanträffande i hemsocknen till lappfogden anmäla dem, som icke åtyldt förmannens påbud om vaktning.

b) Uttalande af norrmän.

Dessa uttalade vid besök i *Salangsdalens gårdar* samma klander mot renskötseln, som anförts vid föregående distrikt, att renen hittills allt för litet vaktats och afhållits från bumarken. Men de ansågo sig beträffande detta distrikts lappar hafva förhoppningar om bättre bevakning. Det vore mest renar från 17:e distriktet, som gjorde dem förtret.

17:e distriktet.

Distriktet begränsas i öster af 16:e distriktets gräns, i norr och väster af hafvet samt i söder af Nordlands amts gräns.

Till detta distrikt flytta uteslutande lappar från Juckasjärvi.

Lapparne hade vid tiden för kommissionens besök å trakten till distriktet icke inkommit. Ej heller lyckades det kommissionen att i Sverige träffa någon af distriktets lappar.

Kommissionen har inhämtat af de bofasta i Bonnes, hvilka bo vid distriktets gräns, att lapparne ligga i sina sommarvisten vid Polno på svenska sidan i närheten af riksöröset med samma namn vid ändan af Torneträsk. De flyttade med renarna in i distriktet under våren. Någon bestämd tid för flyttningen kunde ej angifvas. Renarna kommo genom Stordalen och Budalen och gingo igenom Rödalskkaret. De lappar, som medfölja renarna, lägrade sig i Stormyrbotten vid Fosbakkens gård samt mellan Höitind och Melkefjeld samt på Gratangseidet. De ansågo, att detta distrikts lappar alls icke vore beroende af tidig inflyttning, ty de borde kunna hålla sina renar inom svenska gränsen, där likadana marker finnes och betet lika tidigt blefve tillgängligt.

Någon egentlig tillsyn öfver renarna från lapparnas sida kände de bofasta ej till. Renarna ströko fritt öfver distriktet likasom äfven in i 16:e distriktet. Lapparne bodde i Polno vid Torneträsk. De drängar eller vaktare, som de sände att tillse sina renar, gjorde sig icke stort omak med dem.. Ty de bofaste hade upprepade gånger nödgats anmana dem att bortjaga renar, hvilka dessa getare likaså väl som de bofasta redan iakttagit befinna sig på förbjuden mark.

Do bofasta påyrkade ändring i renskötseln, så att lapparne åtföljde och bodde bland sina renar i distriktet. Därförutan kunde erforderlig uppsikt ej hållas öfver renarna.

21:a distriktet.

Detta distrikt utgöres af ön Ringvasö, och inkomma hit allenast lappar från Karesuando.

Angående detta distrikt afhandlades dels vid mötet med lapparne i Tromsö den 6 juli, dels ombord på en ångbåt, som förde kornmissionen till distriktet den 16 juli, hvarvid närvaro lappiormannen Lars Petter Nutti, lappen Per Jonsson Pilto och lappfogden Myre, dels slutligen å gården Sandslett vid Skarsfjorden på Ringvasö i närvaro af Sören Olsen.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Detta distrikts gamla flyttningväg ginge från riksgränsen vid fjället Peldsa upp efter Signaldalen in i 10:e distriktet och genom detta med passerande af den s. k. Elvkroken vid Övergaard. Färden fortsattes öfver Sundet vid Ryöen, genom östra delen af Kvalö samt öfver Kvalsundet.

Lars Petter Nutti påpekade, att stiftsamtmannen påbjudit ändring af denna flyttningväg därhän, att lapparne nu skulle flytta från Signaldalen på södra sidan af Vasdalen till Höjset, vidare uppåt till Markenisdalen samt därifrån samma väg som 10:e distriktets lappar till Sörkjosen. Denna befallning hade lapparne ännu icke kunnat åtlyda, och ansåge Lars Petter Nutti det vara ytterst svårt för lapparne att kunna genomföra denna ändrade flyttning, enär renarna gärna ville gå de vanda vägar.

Lars Petter Nutti upplyste vidare, att distriktets lappar flyttade endast med vajorna i maj månad men med oxarna däremot alltid senare eller efter den 15 juni, sedan de med dem kunna komma fram öfver de höga fjällplåtarna. Att flytta lika sent med vajorna och de nyfödda kalvarna vore enligt Lars Petter Nuttis mening omöjligt. Följande skäl för sin mening ville han framhålla, Öfver de höga bergens branter kunde de små kalvarna icke komma fram, hvadan hjorden måste föras genom dalarna och öfver lågt belägna trakter, hvarest gårdar måste passeras, å hvilkas marker skadegörelse ej kunde undvikas. Flyttningen måste likaledes för kalvarnas skull ske endast långsamt, hvaraf faran för skadegörelse blefve ännu större. Ofta inträffade det, att vattendrag och tät skog ställde sig på många Ställen hindrande i vägen. Af vattendragen voro Särskildt två breda sund vid Ryöen och Kvalsundet hinderliga, Dessutom vore att bemärka att distriktets lappar, Som måste med Sina renar passera genom 8:de, 10:de och 23:je distrikten, komme att vid flyttning senare än i maj sakna å flyttningvägen behöfligt bete och utrymme. I maj däremot vore det vinter och Snö öfverallt. I alla hänseenden torde det vara bäst både för lapparne och de bofasta

att bibehålla den gamla flyttningstiden. Det måste dock medgifvas, som dessa bofasta framhölle, att renarna vid tidig inflyttning oftast måste tränga sig ner i marken för att söka föda, men Lars Petter Nutti påstod, att då vajorna kunna hållas mera ihop och genom noggrann tillsyn afhållas från inägorna, egentlig skadegörelse under själfva flyttningen upphörde.

Hvad beträffade den skada, som renarna skulle förorsaka inne i distriktet efter inkommandet i detsamma, om flyttningen fortfarande skedde i maj, uttalade Lars Petter Nutti, att från sådan kunde renarna afhållas genom vakthållning å vissa bestämda ställen, synnerligast som Ringvasön, belägen som den är långt ute i Halsbandet, ganska tidigt vore fri från snö och erbjöde godt bete inne i fjällen.

Vidare yttrade Nutti, att om han vore bland de lappar, som skulle vistas i fastlandsdistrikten längre in mot svenska gränsen, skulle han aldrig flytta förr än sent, då mera föda för renarna funnes, men för dem, som bodde på öarna, vore detta omöjligt. Med att föra de nyfödda kalvarna från gränsen skulle de behöfva minst 14 dagar. Kalvarna, af hvilka hjordens framtid vore beroende, skulle ock lida stor skada genom detta framåttagande, hvilket måste påskyndas, emedan de måste passera andra distrikt, uppfyllda af renar. Han vore fördenskull villig, om intet annat hjälpte, att med penningar köpa sig rättighet att flytta såsom nu.

b) Uttalanden af norrmän.

Gärdbrukaren och fiskaren Sören Olsen på Sandslett uppgaf, att lapparna brukat komma i maj med vajorna; och några klöfjerenar. I maj hade aldrig varit taxt. Den viktigaste taxten inträffade i fjol den 9 juni. Han ansåge, att renen ej kan göra synnerligen stor skada i maj, emedan gräset ej ännu vuxit nämnvärdt å marken. Å Sandslett och andra gårdar på ön vore inga svårigheter att genom vakthållning afhålla renarna från gårdsmarkerna vare sig i maj eller under sommaren, ty omkring gårdarna funnes endast gråberg. Ätt bete funnes inne i fjällen bekräftadesom Olsen, som tillade, att vajorna hela tiden brukade uppehålla sig i det inre af ön, så att gårdarna aldrig besvärades af dem. Det vore de med vajorna inkomna klöfjerenarna, hvilka genast ströko ned till gårdarna. Den skada, som öborna och särskildt Sandsletts ägare ledo under maj månad, förorsakades af klöfjerenarna samt under sommaren af dem och den i juni inkommande stora oxhopen.

Beträffande ölapparnes flyttningstid yttrade sig följande personer från andra distrikt:

Alfred Hansen å Storstennes inom 10:de distriktet menade att med utomordentlig vakthållning, dock till åtskillig förlust för lapparne och till skada för de fastboende, kunde lapparne verkställa sin flyttning vid midsommartid ut till öarna. Å det gamla hvilostället vid Storstennes skulle renarna alltid göra skada under juni och juli. I maj däremot blefve skadan ringa.

Noggrann tillsyn och gående af gamla vägar vore nödvändiga villkor för undvikande af skadegörelse, hvilken tid flyttningän skedde.

Lensmand Vennberg i Balsfjord yttrade, att om öarnas lappar skulle flytta först vid midsommartid, skulle de göra långt mera skada, ty da vore gräset vanligen ganska långt hunnet. I maj däremot betäckte snön mestadels all mark. Han ansåg bestämdt, att inom hans distrikt skulle så blifva händelsen. Huruvida renarna inom själfva ödistrikten skulle åstadkomma mera skada i maj än i juni, därom ville han på grund af bristande sakkännedom icke uttala sig.

Vid besöket hos länsman Vennberg yttrade *lappfogden Myre* liksom tillförne i Sördalen, att han ansåge det vanskligt för öarnas lappar att verkställa inflyttningen efter den 15 juni.

2. Betesförhållandena och renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Lars Petter Nutti:

Han framhöll, hurusom det funnes goda renbetesmarker inne i fjällen på, ön, dit säkerligen odlingen aldrig kunde nå. Att någon skulle vara nog oklok att bosätta sig i det inre af ön, trodde han icke, då ju fisket vore den förnämsta näringskällan för befolkningen och densamma följaktligen behöfde bo vid stranden.

Beträffande renskötseln yttrade Lars Petter Nutti:

Det gamla sättet att hvar och en vaktade och skötte sin hjord ginge icke nu som förr i tiden, ty lapparnas renskötsel vore nära förenad med en del förhållanden, hvilka den stigande odlingen och den växande befolkningen fört med sig. Det bästa sättet för utöfvandet af renskötseln vore otvifvelaktigt, att renarna inom distrikten släpptes och finge sprida sig samt att lapparne endräktigt vaktade och hindrade renarna från att komma till de bebyggda orterna, d. v. s. i 21:ta distriktet till hafsstränderna. Om lapparne skulle kunna på annat sätt som förr sköta sina hjordar, skulle de icke underlåta det, ty som det nu vore, förlorade de årligen mycket på att icke kunna hafva hjorden samlad, enär all renarnas mjölk ginge förlorad, enär lapparne ej kunde hopsamla renhåren och enär de ej kunde slakta kalvarna, hvars skinn användes till deras kläder, å sådan tid, att detsamma vore tjanligast.

b) Uttalanden af norrmän.

Sören Olsen:

Sedan denne bekräftat Lars Petter Nuttis uppgift, att inne i fjällkomplexet funnes tillräckligt goda betesmarker, uttalade han åtskilliga anmärkningar mot renskötseln och vakthållningen. Det hade varit lapparnes önskemål att omkring hemägorna vid Sandslett få en gärdesgård, som kunde hindra renarne därstädes från

att göra Skador. Han hade rundt om sina hemägor uppfört en Sten gärdesgård, men han hade icke haft tid eller råd uppföra densamma till den höjd, som erfordrades, hvarför den gjorde liten eller ingen nytta gentemot renarna. Som ofvan blifvit nämnt, besvärades särskildt hans gård af de i maj inkommande klöfjerenarna och af oxhopen i juni. På grund därpå att lapparne brusto i sin tillsyn måste gårdens folk ständigt vara färdigt att mota bort renarna, Dessa kunde vara inne i fjälldalen om morgonen, men vid Sandslett om kvällen eller tvärtom, hvarför han och öfriga aldrig voro säkra. I fjol måste han afstå från fisket en lång tid för att vakta hemägorna natt och dag, hvilket var honom till stort afbräck. Han ansåge, att det vore lätt hjälpt, om ständig vakthållning funnes vid Sandslett; en eller två lappdrängar med hundar vore nog. Renen kunde icke bortjagas endast därigenom att man på ett eller annat sätt skrämde dem; det behöfdes hund till att jaga bort den. Om lappar med hundar stationerades vid Sandslett, skulle detta vara ett betydligt effektivare medel än om en gärdesgård uppfördes, huru väl och hög den än vore uppförd. En och annan gång komme visserligen lapparne för att hålla tillsyn, men det vore en Ständig sådan, som erfordrades. Därest en gärdesgård uppfördes, som nog aldrig skulle kunna göras så, att icke renar Skulle kunna komma öfver den, skulle denna gärdesgård hafva till följd att lapparne droge sig helt och hållet tillbaka från tillsynen öfver renarna. Såsom ännu ett skäl för olämpligheten att uppföra gärdesgården framhöll Olsen, att redan nästa år komme en ny gård att uppstå vid sidan af Sandslett med ängar och odlad mark, hvarför gärdesgården skulle behöfva omfatta äfven dessa ägor för att göra tillsyn obehöflig. Han uttalade vidare, att vakthållningen icke behöfde blifva särdeles besvärlig. Vakterna kunde ju aflösas eller kunde mycket väl en och samma vakt taga sig ledigt någon dag för anskaffning af proviant. Han vore ej ovänligt stämd emot lapparne, men han ansåg, att de borde sköta sig och sitt, liksom han själv måste göra. Han ville, att de skulle lefva, men han måste ock själf lefva af fiske och boskapsskötsel, och han måste fördenskull se till, att han kunde blifva fredad i sin näring.

Kommissionen fann ock, sedan gårdens omgifningar tagits i betraktande, en gärdesgård obehöflig. Lappförmannen Lars Petter Nutti, hvilken förut önskat gärdesgården, erkände riktigheten af de skäl, Sören Olsen framhållit mot en sådan.

Vid Nordhäll å flyttningvägen från Ringvasö till Kvalö funnes en gärdesgård i godt stånd, men den torde ock vara den enda, som vore af nöden på ön, om vakt hölles.

23:e distriktet.

Distriktet omfattar Kvalön, och hitflyttande lappar äro från Karesuando.

Frågor angående detta distrikt afhandlades dels vid möte med lapparne. i Tromsö den 6 juli, dels vid besök å Kvalö den 17 juli.

hvarvid gårderna i Strömsbugten och Hommeren besöktes. Närvarande i Strömsbugten och Hommeren voro lappen Mathias Persson Lango, Karl Larsson i Hommeren och en del andra gårdbrukare samt lappfogden Myre.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

I allmänhet sammanföle detta distrikts inflyttningstid och väg med 21:a distriktets. Vajorna fördes i början af maj in i distriktet, där kalffningen försigginge i Rovnevagge m. fl. Ställen. Det har dock någon gång händt, att man med en del af vajorna måst för kalffningens skull stanna i 10:e distriktet, hvarför inkommandet i eget distrikt med denna del af hjorden skett senare.

Oxrenarna plägade komma in i distriktet vid midsommartid.

Mathias Persson Lango uppgaf, att vore det icke för bebyggda orters skull längs flyttningvägen, hvarest alltid måste blifva mycken Skadegörelse, samt för de många vattendragens skull, hvilka voro till hinder för de små kalffvarna, skulle flyttningen vara möjlig efter den 15 juni. Ett villkor ville han dock framhålla, nämligen att flyttningvägen finge gå i lågländta trakter, där de små kalffvarna kunde komma fram.

b) Uttalanden af norrmän.

Karl Larsen å Hommeren, 61 år gammal och bosatt där i 43 år, meddelade, att så länge han mindes hade lapparne kommit vanligen i början af maj med vajorna, men med Oxrenarna först vid midsommartid. Sedan vajorna simmat öfver sundet vid Ryön, brukade de hvila någon timme på land, hvarefter de fördes strandsträckan till Torsnes, hvilken sträcka visserligen icke vore någon flyttningväg, men hvilken lapparne i alla fall använde. Vid Torsnes släppte de renarna och ginge själfva tillbaka till Hommeren, där de bodde någon tid, hvarpå en del af lapparne färdades tillbaka till Sverige efter Oxrenarna, en annan del stannade kvar här eller i Tromsö. Vajorna och med dem några klöfjerenar finge under tiden gå fritt utan tillsyn.

Å sträckan Hommeren—Torsnes gjorde väl renarna utan tillsyn som de voro, någon skada vid inkommandet i maj, men den vore obetydlig, emedan gräset ännu icke spirat upp hvarför icke heller några taxter förekommit under denna tid. Skulle tillsyn öfvas utefter strandremsan, ansåge *Larsen*, att förhållandet skulle blifva ännu bättre. Om lapparne skulle nödgas föra in vajorna i distriktet först i juni eller juli samt flytta öfver ofvannämnda Strandsträcka, skulle stor skada åstadkommas äfven med den bästa tillsyn. Lika nödvändigt som det vore för renarna att komma ner i marken och mot strandgårdarna vid inkommandet i maj, emedan endast där vore bete, lika onödigt vore det, om de vid in-

kommandet i juni Skulle få vistas å strandsträckan, ty då funnes bete i fjällen och dit kunde renen genast vid sin ankomst taga sig upp.

Larsen fäste sig dock icke vid tiden för renarnas inkommande i distriktet, men tillade, att renarna finge komma när som helst, blott lapparne vore med och öfvade tillsyn öfver dem hela tiden.

2. Betesförhållandena och. renskötseln under sommarvistet.

a) Uttalanden af lapparne.

Det torde icke vara lika goda, ej heller lika fria betesområden å Kvalö som å Ringvasö, dock tillräckligt både goda och fria, om blott någon som helst skötsel och tillsyn förefunnes. Lapparne medgäfvde detta själfva och erkände sig vara slappa samt brista i tillsynen. De insåge ock, att det icke ginge an för dem att länge vistas i Tromsö såsom nu vore förhållandet med de flesta, under det renarna vore lämnade åt sig själfva på ön.

Lapparne hade uttryckt önskan om att en gärdesgård måtte uppföras vid sätern i Katfjordsbotten till undvikande af taxter. Vid samtal med såväl lapparne som den bofasta befolkningen om behöfligheten af en sådan åtgärd utröntes, att det vore icke annat än vakthållning, som behöfdes vid sätern, men det vore just vakthållningen, som förefölle lapparne besvärlig. Mathias Persson Lango medgaf, att i fjol och i år hade icke varit "taxt" å detta ställe, emedan lapparne vaktat.

b) Uttalanden af norrmän.

Gårdbrukarne Jens Olsen, Mårtensen, Hans Evensen, Edvard Elovsen, Karl Hansen, Mattis Hansen, O. Tjasås och J. Valnum anförde klagomål öfver att lapparne lämnade renarna att gå längs stranden utan tillsyn, medan de själfva mestadels uppehöll sig i Tromsö, att de icke hörsammade gårdbrukarnes tillsägelse att jaga bort renen från deras marker, utan att klagandena själfva måste ständigt hafva besvär härmed, samt att i år flera renar dött å klagandenas marker, såsom de befarade af någon smittosam sjukdom, utan att lapparne velat föra bort de döda kropparna.

Karl Larsen å Hommeren framhöll upprepade gånger, att den största skada, befolkningen lede af renarna, åstadkommes i början af augusti. Redan då började renarna nämligen från det inre af ön längta öfver till fastlandet och vidare mot öster. I Hommeren och andra strandgårdar rent af öfversvämmades då af renar, hvaraf följden blefve, att korna sinade och skador gjordes å marken. Hela strandsträckan Tisnes—Strömsbugten lede häraf under lång tid från början af augusti. Karl Larsen meddelade, att lapparne syntes icke till för öfvande af tillsyn. Någon gång blott kunde man se en lappdräng på stranden vid öfvergångsstället,

hvilken lapp syntes hafva till uppgift att mota tillbaka in i mar-
ken renarna, när de ville simma öfver till fastlandet. Men ju
flere, som på så sätt motas tillbaka, ju flere måste strandborna
dragas med på sina betesmarker och ängar. Karl Larsen uttalade,
att det mycket väl ginge för sig att genom noggrann bevakning
denna årstid hindra renarna från att gå ner från fjället, och det
vore väl, om sådan komme till stånd, ty just i augusti äro alla
ägare af strandgårdarna svårt besvärade af renarna och de för-
lorade genom renarna mycket i sin näring. Han framhöll vidare,
att om bönderna velat taga "taxter", då skador vållats, skulle
det icke nu finnas hvarken renar eller lappar på Kvalö. Skulle
lapparne uppehålla sig å ön, måste de hålla sig inne i fjällen
och vakta sina djur. Det måste tagas hänsyn, menade Larsen,
till de bofastes klagomål i detta hänseende, ty länge nog har den
bofasta befolkningen varit fördragsam. Denna hans uttalade mening
vore allmän på ön.

Det stod för kommissionen klart, att lapparne här varit mer
än vanligt pliktförgätna, men också att all olägenhet kunde af-
hjälpas, därest hvarje renägare skulle börja öfva tillsyn öfver
renarna. Lapparne erkände själfva behovet häraf.

24:de distriktet.

Distriktet omfattar ön Senjen, och hit inflytta allenast lap-
par från Karesuando.

1. Inflyttningstid och väg.

a) Uttalanden af lapparne.

Vid besök i Gibostad och omnejd den 18 juli mötte ett fler-
tal lappar.

Förste förmannen Henrik Persson Pilto uppgaf, att distrik-
tets lappar öfverginge riksgränsen under första dagarna i maj
öster om Ruostajärvi. Flyttningvägen ginge över Övergaard vid
Maalselven, öfver Tabmokelvans bro, efter Maukerne och öfver
Maalselven vid Fredriksberg, öfver Andsfjällen förbi Finfjordsnäs.
och Kistefjäll till Gibostad, där de öfverginge Gisundet mellan den
8 och 12 maj, alltefter årstiden, och släppte renarna på Gibo-
stadgårdarnas skogsmark. Då funnes vanligen icke något gräs
utan blott snö på marken, hvarför renarna lifnärde sig af ren-
mossa, som växte på den ytterst steniga marken uppåt trädgränsen,
där stormen bortfört snön, så att barfläckar uppstode tidigt om
våren. Kalfningen försigginge i distriktet mellan bergen, dit re-
narna genast efter inflyttningen begafvo sig. Oxrenarna ginge till
sina gamla betesmarker högre upp bland fjällen, men droge sig
gärna nedåt gårdarna, då gräsväxten tilltog därstädes. Det gällde
då att vakta dem och hålla dem från strandmarkerna. "Taxt"
förekommo stundom där, då vaktningen slappats. Renarna höllos

vanligen samlade under hela sommaren och hopsamlades för återflyttning i början af september. Därvid inträffade de flesta skadorna mest på fastlandssidan af sundet, där stranden öfverallt vore bebyggd och odlad.

Förmannen likasom öfriga lappar förklarade, att inom Tromsö amt icke funnes något renbetesdistrikt, där renarna numera kunde skötas i hvar hjord för sig om sommaren. Därtill skulle erfordras mångfaldigt större område till betesland, än som nu vore för lapparna tillgängligt.

Vid Gibostadgårdarna inträffade såsom nyss nämnts emellanåt taxter om våren likasom äfven ibland om sommaren och hösten vid afflyttningen. Lapparne erkände, att vakthållning vore nödvändig sommaren igenom vid alla gårdar och betesmarker, som vore belägna så, att skada lätt kunde uppstå. För att lapparna skulle kunna obehindradt öfvergå Gisundet, där de under flyttningarna vår och höst icke kunde undvika ängsmarkerna på fastlandssidan af sundet, borde mark- eller flyttningsrätt förvärfvas af Anders Bull Eriksen Bukskind och möjligen af Hagerup Lundgård, hvars ägor dock ej i likhet med den förstnämndes sträckte sig ända upp på berget.

Vid besiktning å öfvergångsstället vid sundet träffades därstädes ägaren till udden, där lapparne plögade öfverflytta, men ville denne ej medgifva lapparnes flyttning där, enär han ämnade försälja udden till handelsplats eller dylikt, ty stranden vore på grund af djupet utanför den lämpligaste platsen på Senjen för kaj anläggning. Emellertid torde den gamla flyttningssvägen gå uppför ifrågvärande udde.

För att här söka bereda lapparne ett öfvergångsställe och en flyttningssväg, där de kunde komma fram utan att ständigt råka i trångmål och tvistigheter, beslöts öfverlämna åt länsmanen på platsen E. "Wessel att biträda med ordnandet af Baken genom att söka uppgöra något förslag och öfverenskommelse angående anstalter för en obehindrad flyttning öfver Gisund.

Lensmand Wessel, som träffades vid Finsnes under ångbåtens korta uppehåll därstädes, utlät sig angående flyttningstiden att större skada förorsakades i maj, då växtligheten vore späd samt marken våt och lös, så att gräsvallen lätt söndertrampades. Där emot skulle skadan å den redan försigkomna gräsväxten vid en senare inflyttning i juni blifva mera tillfällig och ej så kännbar,

b) Uppgifter af bofasta om Senjenlapparnes flyttningar och renvård.

Den 3 juli vid besök i Tagelvdalen uppgaf *Jens Florup Andreassen i Bjerldid*, att en del af dessa lappar flytta efter Tagvandene, Mauken och öfver 13:de distriktet till Senjen, Vid denna genomfart hade renkorna icke kalfvat. Han ansåg otvifvelaktigt, att dessa renar skullo göra stor skada, om de skulle, passera, vid mid-sommar. Äfven vore det då svårt för de späda kalvarna, all slippa

öfver vattendragen. Lämpligaste tiden vore i maj, då gräsväxten vore så litet utvecklad.

Samma uttalanden om dessa lappars flyttning gjordes af *Lensmand Walderhaug i Moen och Gårdbrukaren Karl Petter Karlson å Storjord* den 4 juli.

Vid besöket å Senjen den 18 juli uppgaf Gunnar Andersen Vannås, född 1845 och hela sin tid bosatt på Senjen, att lapparne tor 40 å 50 ar sedan kommo öfver till Senjen omkring en vecka före midsommar, en del flyttade öfver sundet vid Gibostad och nedsatte sig i Svartfjeld, andra flyttade öfver vid Lökhele" till Svaneldalen. Lapparne kommo då öfver med hela hjorden samt idigt och kalvvarna togos öfver med båtar. Detta kunde försiggå på den tiden, då lapparne voro få och trakterna, hvilka de hade att genomflytta, ej så bebyggda och odlade. Att nu, som den tiden, komma vid midsommartid, skulle medföra ständiga skador i den täta bygden, där allt då vore sådt och uppväxt.

Gårdbrukarne Karl Möller, 58 år, Lorens Möller, 54 år, och Hans Möller, 48 år, förmälde, att de få lappar, som under deras barndom inflyttat till Senjen, kommo öfver vid Lökhele. De erinrade sig blott en lapp, som flyttade öfver vid Gibostad. Ingen flyttade heller sedan där under lång tid i följd af vederbörande fogdes förbud, förr än en lapp, Guttorm Omma, oaktadt förbudet för omkring 22 år sedan började flytta öfver Gibostad. Dessa flyttningar, ville gårdsbrukarne erinra sig, skedde i maj.

Angående inflyttningstiden yttrade dessa samfällt, att ju senare lapparne komma desto större skador vore att befara; de borde hellre komma i maj än i juni. Amtman Kjerschow hade hänvisat lapparne till Senjen, som då för tiden var ringa bebyggd. Nämnde gårdbrukare likasom äfven *Fru Sörensen vid Gibostad* medgäfv, att lapparne nu för tiden hade många svårigheter att öfvervinna. Emellertid hade de intet emot dem, utan betraktade dem som goda naboer "og nok saa snilde Folk".

Beträffande vakthållningen och renskötseln under sommaren anmärkte de bofasta, att vaktandet af renarna visserligen ej vore lätt att utföra, men vakthållningen vore ej heller så regelbunden och trägen, som erfordrades. Skador förekomme helst om våren och under sommaren. Mjölken minskades, så snart renarna funnes i betesmarken. Ständig vakthållning vore nödvändig för att afhålla renarna därifrån. Emellertid togo lapparna vara på renarna, så snart de finge tillsägelse därom. De borde kunna hålla renarna inne på; ön, så att de ej ströfvade i betes- och ängsmarkerna.

Förhållandena inom Nordlands amt.

Äfven inom Nordlands amt pläga en del Norrbottenslappar från Juckasjärvi, Gellivare och Arjeplougs socknar under någon tid af sommaren söka bete för sina renar, men den genom konventionen den 26 oktober 1905 förändrade flyttningstiden är icke af någon

betydelse för nämnda socknars lappar, enär de ej pläga föra sina renar öfver riksgården förr än ef ter den 15 juni. Det kan anmärkas, att icke några bofasta inom ifrågavarande socknar hafva renar i lapparnes vård.

Däremot torde nämnda konventionsbestämmelser inverka å samtliga från Västerbottens län öfverflyttande lappar, enligt hvad såväl landshövdingen i länet H. Biörklund som lappfogden därstädes A. F. Burman upplyst.

Dessa uppgifva, att inom Västerbottens län ägas omkring 4,000 fjällrenar af bofasta, som visserligen samtliga äro lappar och som till en del genom tjänstfolk och äfven stundom själfva deltaga i renarnas vård, men som i allt fall skulle kunna nekas somarbete för renarna i Norge.

Angående inflyttningstiden upplystes från Västerbotten, att under maj månad har betet å norskt område hittills varit obehöfligt för samtliga länets lappar, något som nog kommer att blifva förhållandet äfven hädanefter. Men under förra hälften af juni månad kan det understundom blifva nödvändigt för dessa lappar att söka bete i Norge eller också kan det inträffa, att svenska ströfrenar under denna tid utan att lapparne kunde hindra det söka sig in på norskt område.

I Bodö gjordes besök hos Amtmannen i Nordlands amt R. Theisen, och var lappfogden i nämnda amt E. With närvarande vid besöket.

Stödjande sig förnämligast på hvad 1883 års lappkommitté yttrat framhöll amtmannen, att Västerbottenslapparne aldrig förr inkommit i Norge så tidigt som under förra hälften af juni månad, och att därför ett nytt förhållande skulle inträda, i händelse de hädanefter skulle medgifvas inflytta vid denna tid. Det vore enligt hans mening vanskligt att införa ett sådant nytt förhållande, ty ett tidigt inflyttande medförde otvifvelaktigt att renen trängde ner i dalarna och närmare odlad bygd, emedan föda ännu ej funnes på bergen och fjällplatåerna. Skedde inflyttningen däremot efter den 15 juni, funne renarna tillräcklig föda på högfjällen, där de ej gjorde skada ej heller oroade den bofasta norska befolkningen.

I fråga om tolkning, om hvilka skulle anses såsom bofasta, ansåg amtmannen, att sådana renägande lappar, som antingen själfva eller genom sina tjänare deltog i renarnas vård i Norge icke kunde anses falla under det i konventionen den 26 oktober 1005 använda uttrycket bofasta, äfven om dessa lappar ägde fastighet. För sin del trodde han, att äfven sådana lappar, som ägde fast bostad, borde, ehuru de icke på något sätt deltaga i renarnas vård, räknas såsom icke bofasta enligt konventionens mening, hvarför deras renar äfven skulle tillåtas öfverföras.

Det upplystes af lappfogden With och medgafs af amtmannen, att den bofasta norska befolkningen i Nordlands amt ägde ett afsevärdt antal renar, hvilka under svenska lappars vård betade å svenskt område större delen af året. Under sådana förhållanden

syntes det amtmannen, att om norska bofastas renar hädanefter liksom hittills fingo beta i Sverige och under största delen af året, så borde svenska bofastas renar, om de vårdas och vaktas, icke nekas tillträde till norskt betesområde, helst som detta tages i anspråk jämförelsevis kort tid. Bestämmelsen i art. 2 mom. 2 i konventionen den 26 oktober 1905 syntes därför amtmannen icke af behovet påkallad.

Amtmannen framhöll vidare upprepade gånger, att i Nordlands amt i allmänhet icke någon olägenhet försports af de svenska renarna, men så mycket mer af de norska. De svenska renarna, såväl Norr- som Västerbottens, hvilka någon tid om sommaren uppehölle sig i Norge, trängde sällan så långt som till bebyggda orter och kunde Sålunda icke orsaka skada. Några klagomål hafva dock anförts emot Västerbottenslapparne vid Mon och Umbugten, dit Tärna och Sorselelapparne plögade komma.